

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2019

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2019

SUMAR

iunie
2019

4 Opoziția, imaginea
din oglindă a puterii
Z. ORNEA

5 Pacea
care a adus războiul?
*Tratatul cu Germania,
Versailles, 1919*
A.V. MATEI

10 Alături
de Polonia,
contra bolșevicilor
*Armata română
în Pocuția*
I. GIURCĂ

14 856 de ani
de istorie
și 15 ore de foc
*Catedrala Notre Dame
din Paris*
T. STĂNESCU-
STANCIU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

19 Cum
a deschis pateul
ușile secrete la NATO
Rețeaua Caraman
FL. BANU

EXCLUSIVITATE

24 Un proiect eșuat
*Prințul Wilhelm de Wied
pe tronul Albaniei*
D. KOCI

48 Eroul
necunoscut...
în viață
*Tragicul destin
al soldatului
Anthelme Mangin*

J.-Y. LE NAOUR,
D. BURCEA

28 Portrete
cu povești
P. REZEANU

DICȚIONAR ISTORIC

33 Neum
I.G. ANDREI

CHIPURI UITATE

38 Justin Teculescu,
primul episcop
al armatei române
L. CORNEA

43 I-au tăiat
cu ferman împărătesc
*Domni români
decapitați la Istanbul
în secolul al XVIII-lea*
C. CHELCU

magazin istoric

Anul LII – serie nouă – nr. 6 (627)

iunie 2019

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

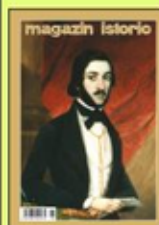
1 Catedrala Notre Dame din Paris, a cărei piatră de temelie a fost pusă în anul 1163, a rezistat 856 de ani la numeroase asedii ale Parisului, războaie care au răvășit Franța, Revoluția din 1789 și două războaie mondiale pentru a fi în pragul distrugerii complete din cauza unui incendiu care a durat 15 ore, în epoca senzorilor electronici și a sistemelor sofisticate de supraveghere și prevenire a focului

2 Mărul – deopotrivă pom al vieții, cu funcții magice, și fruct, prezent în legendele lumii de la Adam și Eva – l-a inspirat pe Lucas Cranach cel Bătrân (1472 – 1553), artist german influențat de pictura italiană; la el tema biblică este adesea un pretext pentru a ilustra frumusețea corpului uman („Hercule rupe mere din grădina Hesperidelor“, tablou aflat la Herzog Anton Ulrich-Museum, HAUM, din orașul Braunschweig, Saxonia Inferioară)

3 Constantin Brâncoveanu și câțiva dintre copiii la a căror execuție avea să asiste la Istanbul; detaliu din frescă votivă de la ctitoria domnului din Hurezi

4 Intitulată *Portret de bărbat*, această pictură realizată de Anton Chladek îl înfățișează pe Emilian Kinezu (1817 – 1878), avocat, scriitor, participant la Revoluția de la 1848, fruntaș al mișcării unioniste pe meleagurile Olteniei, primar al Craiovei

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,

academician
DINU C. GIURESCU
(1927 – 2018),

academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon: 021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit la CNH, COMEST SA

OPOZIȚIA ÎN DEMOCRATIE

ZIGU ORNEA

Democrația fără opoziție e greu de închipuit. Când cel de al doilea termen al relației lipsește, democrația e inexistentă. Până spre mijlocul veacului trecut, la noi nu era nici democrație, nici opoziție. Domnitorul își obținea, prin mari sume în galbeni și prin relații întotdeauna costisitoare, investitura de la Poartă, învingând, de regulă, alți concurenți cu o ofertă mai puțin plăcută Stambulului. În țară, odată instalat în scaun, domnitorului îi era inevitabil sortită lupta cu boierimea. Aceasta, organizată pe facțiuni sau numai grupări din cadrul ei, când voia mazilirea domnitorului, aduna o sumă de bani care, însoțită de o pâră, ajungea la mărimile Înaltei Porți [...]

Se poate vorbi de un început de organizare, pe partide de interese, a unor grupări (unele funcționând în opoziție) în epoca preunionistă, în dezbaterile Divanurilor Ad-hoc. Dar, cu unele excepții, aceste grupări de interese au coalizat atunci când s-a ivit prilejul dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza, în ianuarie 1859. Aripa separatistă, și ea organizată politic, a fost înfrântă, mai având uneori câmp de manifestare. O opoziție bine organizată, provenită din chiar grupările unioniste, s-a manifestat în cei șapte ani de domnie a lui Cuza. Motivația o crease chiar tendința lui Cuza, bine desenată, spre cazarism [...] Și până la urmă, opoziția unită, bine, totuși, organizată, l-a silit pe principe să abdice. Cazarismul, ironie a sorții, a fost învins printr-o lovitură de palat.

S-a spus că, anihilându-se cazarismul, se lasă câmp liber de manifestare democrației adevărate. Constituția din 1866, promulgată de îndată ce principele Carol I a fost instalat pe tronul țării, a fost foarte liberală, având ca model (unele articole au fost de-a dreptul copiate) pe cea belgiană, cea mai înaintată în

acea vreme. Principe înțelept, Carol I a știut să țină cumpănă între cele două grupări, liberală și conservatoare, deși oficial, cele două partide se întemeiază mai târziu, cel dintâi în 1875, al doilea în 1880 [...]

Luptele politice dintre Guvern și Opoziție erau neîmpăcate. Dar regele era cel care le controla și tot el cel care decidea succesiunea la guvernare. Pentru că, trebuie observat, cu tot democratismul Constituției, guvernele nu erau expresia alegerilor, ci, din păcate, dimpotrivă, rezultatele alegerilor întotdeauna expresia voinței guvernamentale.

Această practică nenorocită s-a păstrat și în deceniile interbelice, când tot suveranul (în 1927 – 1930 regența) hotărâra partidul cărui i se încredința guvernarea iar acesta „făcea” alegerile în așa fel, încât să-și asigure o majoritate parlamentară. Trucajul electoral a fost, tot timpul, un fapt subînțeles, de toată lumea acceptat, chiar dacă se protesta, invariabil, în ședințele Camerei pentru validarea deputaților [...]

Totul s-a „calmat” când, în februarie 1938, regele Carol al II-lea, printr-o adevărată lovitură de palat, desființează Constituția din 1923 (instituind, în pripă, o alta, a lui) și regimul democratic e abolit. În absența democrației, opoziția e interzisă. A urmat lunga perioadă, întunecată, a regimurilor dictatoriale-totalitare, care a început în februarie 1938 și s-a încheiat tocmai în decembrie 1989.

Opoziția, așadar, nu poate viețui și funcționa eficient decât atunci când există realmente un regim democratic. Iar fără opoziție, democrația e un nonsens.

(Glose despre altădată,
Editura Allfa, București, 1999)

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

53 Căsătorite
de dragul păcii

F. DOLGHIN

56 O viață
între copertile
unui caiet

Însemnări din Basarabia
interbelică

ȘT. PETRESCU

ADDENDA ET CORRIGENDA

61 Artiștii
de la Marele
Cartier General

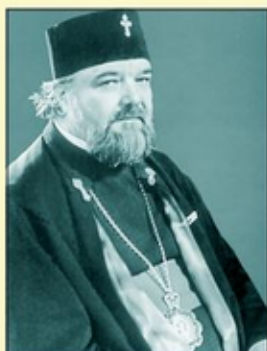
A.-S. IONESCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Aliații
de care se temeau toți
Japonia
în Primul Război Mondial

I. SCUMPIERU

70 Sacrificiul neștiut
Antonie Plămădeală
și Rugul Aprins

M. VASILEANU

ISTORIA PRIN DETALII

74 Frânturi
din viața
lui George Diamandy
în „Gallica“

ȘT. LEMNY

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

76 Mărul... vieții

G. ROȘU

IPOTEZE – CONTROVERSE

84 Avut-a
Vlaicu Vodă
un stindard?

A. MUREȘAN

88 Copilul-problemă
al Studiourilor Disney
Donald Duck

D. MIHALCEA

HOOVER INSTITUTION

93 Dare de seamă

RUBRICI

64 Pentru bibliotecă
dumneavoastră

80 Telex

81 În București,
acum 50 ani

60; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

xurile comerciale să fie re-luate, această inimă trebuia să bată în continuare. Cum putea fi obținut acest obiectiv fără ca Germaniei să i se ofere astfel oportunitatea de a redeveni o mare putere militară?

Răspunsurile erau căutate într-un context influențat de felul cum războiul fusese purtat și mai ales de modul în care se încheiase. Luptele, în special în Vest, fuseseră purtate în primul rând pe teritoriul statelor învingătoare, ceea ce crease două probleme: una reală și o a doua care ținea mai degrabă de percepții. În primul rând, paradoxal, potențialul economic al Germaniei, principalul învins, rămăsese aproape neatins, în vreme ce forța industrială a Franței, cealaltă Mare Putere rămasă acum pe continent, fusese grav afectată de cei patru ani de ocupație și război.

În al doilea rând, realitatea înfrângerii Germaniei a ajuns să fie foarte rapid negată de un segment important al societății germane. Aflați, aparent, la un pas de victorie, încurajați de interpretarea optimistă a programului de pace american (deși cele 14 puncte însemnau pierderi importante pentru Germania, lucru care nu era înțeles sau era considerat negociabil; *Magazin istoric*, nr. 1/2018), dar și convinși că propriul stat era încă în măsură să negocieze, mulți germani, inclusiv o parte a decidenților, nu erau pregătiți să accepte consecințele previzibile ale înfrângerii.

Marea eroare de apreciere a conducerii

De la stânga, David Lloyd George, George Clemenceau și Woodrow Wilson se îndreaptă către Versailles

germane militare și politice fusese concluzia că Wilson ar fi fost dispus să încheie o pace construită pe o altă bază decât o victorie clară pe câmpul de bătălie. Este așa-numitul „tărâm al iluziilor” generat de convenția de armistițiu din noiembrie și de impresia destul de larg răspândită că pe front finalul ostilităților semănase cu un soi de remiză. Titulatura de armistițiu masca, nu foarte bine pentru oricine citea cu atenție, capitularea armatei germane și textul ar fi trebuit să fie un preaviz al condițiilor posibil foarte dure pe care învingătorii aveau probabil intenția să le impună.

Fără ca germanii să o știe, învinșilor nu avea să li se ofere șansa să negocieze și pentru că învingătorii au ajuns rapid să se teamă că asemenea discuții urma să se dovedească fatale pentru fragilele compromisuri la care cu greu ajunseseră. Imaginea unui Talleyrand german care, asemenea ministrului de Externe al lui Napoleon, în 1815, odată ajuns la masa păcii ca reprezentat al statului învins, ar fi profitat de disensiunile dintre învingători, nu era în totalitate nerealistă.

Contextul lui 1919 făcea astfel imposibilă o pace apropiată de așteptările germanilor. De altfel, e greu de înțeles tipul de pace pe care aceștia l-ar fi acceptat și care ar fi reușit să traducă în practică realitatea înfrângerii Germaniei. Poate la fel de greu de înțeles era de ce germanii se așteptau la un tratament calitativ diferit de cel pe care îl aplicaseră Rusiei, Ucrainei sau României în urmă cu mai puțin de un an.

În consecință, unul dintre aspectele centrale, care merită reținut, este această distanță uriașă dintre așteptările germane și realitatea atitudinii Antantei. În anii următori, când deciziile de la Versailles

au devenit ținta unor critici tot mai dure, unul dintre argumentele utilizate avea să fie că învingătorii îi înșelaseră pe germani promițându-le o pace wilsoniană, dar oferindu-le în schimb o pace cartagineză. În fond, asemenea opiniei unor istorici mai vechi sau mai noi, în ochii acestor critici marele eșec fusese că

Delegația germană sosește la palat

Populația așteaptă în fața Palatului de la Versailles semnarea Tratatului (stânga), iar în fața Parlamentului din Berlin germanii protestează împotriva lui

1919

UN DOCUMENT IMPERFECT

TRATATUL DE LA VERSAILLES

ALIN VICTOR MATEI

În rândurile ce urmează vom încerca să analizăm istoria complicată a problemelor pe care le ridică întocmirea Tratatului de Pace cu Germania la finalul Primului Război Mondial. Numărul poate prea mare de întrebări din rândurile de mai jos ar putea fi considerat excesiv de unii cititori, dar el nu face decât să traducă dilemele considerabile cu care se confruntă decidenții reuniți la Paris la finalul Marelui Război.

1919 reprezenta înainte de toate o încercare de a da un răspuns problemei germane, intrate în faza sa acută. Cum putea fi gestionată realitatea acestui pol de putere situat în Centrul Europei? Care erau modalitățile prin care Germania putea fi slăbită suficient pentru a înceta să reprezinte o amenințare pentru entitățile vecine? Cum, în același timp, putea fi construită o nouă ordine internațională cu care aceasta să se poată împăca? Evident, așa cum am sugerat în numărul trecut, problema

germană trebuia gestionată într-un context deosebit de complicat, care făcea aproape cert faptul că învingătorii nu erau de acord asupra priorității de acordat diferitelor chestiuni și erau cu atât mai puțin de acord asupra soluțiilor.

Un tărâm al iluziilor

Pacea și stabilitatea Europei și a lumii depindeau însă de răspunsul la aceste întrebări. Chestiunea germană nu era doar o problemă de

securitate și aici apărea una dintre dilemele fundamentale ale artizanilor păcii din 1919. O Europă pașnică părea să ceară o Germanie slabă. Dar oare nu exact aceste măsuri menite să reducă potențialul acestora aveau să devină principala sursă de instabilitate? La fel de important, în ce măsură era compatibilă „amputarea” puterii germane cu faptul că Germania devenise înainte de 1914 inima economiei europene? Pentru ca Europa să se reconstruiască cât mai rapid, pentru ca flu-

în a naviga printre refuzul Germaniei de a accepta concesii teritoriale în Est și nevoia invocată de Franța de a crea un stat polonez solid.

În cele din urmă, așa cum am subliniat la început, politica britanică era lipsită de consecvență: voia ca nota de plată a despăgubirilor de război să fie una masivă, dar era preocupată de reconstrucția economică rapidă; era dornică să vadă eliminată amenințarea navală germană, dar mult mai puțin îngăduitoare în fața cererilor franceze în domeniul securității; era preocupată să lase cât mai puțini germani în afara granițelor germane, dar recunoștea nevoia de a crea o Polonie viabilă și de a preveni alipirea Austriei la Germania.

Germania trebuia slăbită...

Premierul Clemenceau era și el condamnat la un act de echilibristică. Politica franceză pleca de la premisa că Germania avea să caute revanșa și că Franța era vulnerabilă în fața acestor tentative, mai ales dacă era izolată.

Reprezentând statul cel mai slab dintre cei Trei Mari, „Tigrul” era nevoit să recunoască că Franța nu avea să poată apăra singură pacea, după cum nu putuse câștiga singură războiul. În consecință, ceea ce putea obține era inevitabil limitat de ceea ce aliații săi anglo-saxoni erau dispuși să accepte, mai ales că alternativa unei alianțe rusești nu mai exista. Acest fapt impunea constrângeri unei

Franțe a cărei refacere și securitate depindeau de abilitatea sa de a include în tratat suficiente prevederi care să tempereze avantajele structurale ale Germaniei.

Interpretările mai recente creionează o imagine considerabil mai nuanțată, diferită de imaginea statică a unei Franțe animate de o agendă punitivă. În problema reparațiilor, cea care avea să domine relațiile dintre Germania și învingători în anii următori, Franța a manifestat

nului, combinată cu interdicția pentru germani de a militariza aceeași regiune, obținerea unor garanții anglo-americe, construirea unor relații de securitate cu state de la est de Germania.

Viziunile marilor învingători includeau elemente de acomodare, evident în măsuri diferite, dar, mai important, toate includeau elemente punitive pe care germanii aveau să le găsească greu de digerat.

Germania era obligată să plătească reparații, dar, ca și în alte domenii, îndeplinirea clauzelor tratatului era dependentă în cele din urmă de disponibilitatea Germaniei de a plăti. Concepute ca o modalitate de a ține sub control potențialul economic german și de a deturna o parte a resurselor germane care ar fi putut fi folosite pentru reînarmare în direcția

reconstrucției economice a statelor Antantei, reparațiile au devenit rapid principalul câmp pe care s-a purtat lupta pentru putere în Europa post-Versailles. Reparatiile au creat animozitate, o imensă incertitudine economică și, după toate probabilitățile, beneficiile economice, dincolo de satisfacerea nevoilor imediate, erau o iluzie. Cu toate acestea, la fel cum orice guvern german care accepta deschis să plătească făcea un pas important spre sinucidere politică, era imposibil din punct de vedere politic pentru oricare dintre învingătorii europeni să renunțe la reparații în 1919. Dimensiunea politică a problemei repara-

Trenuri cu utilaje trimise din Germania în contul reparațiilor de război, 1920

mai multă moderație decât Regatul Unit, iar agenda renană a fost în bună măsură abandonată pentru a prezerva relația cu puterile anglo-saxone. Mai mult, Clemenceau a înțeles încă înainte de finalul războiului că dezmembrarea Germaniei nu era un scenariu fezabil. Ceasul nu putea fi dat pur și simplu înapoi la 1870. Germania trebuia slăbită, dar era aceasta greu de înțeles mai ales în contextul relațiilor franco-germane din ultimii 50 de ani? Obsesia franceză era protecția în fața Germaniei și, cel puțin pentru moment, sistemul de securitate francez avea să se așeze pe trei piloni: o prezență militară aliată în zona Ri-

Germania nu putuse fi tratată aproape ca un stat învingător în 1919. În realitate, atașamentul german față de principiile wilsoniene la finalul lui 1918 fusese limitat la chestiuni generale de principiu și era motivat tactic de dorința de a-i diviza pe învingători.

Liga Națiunilor, o valvă de presiune

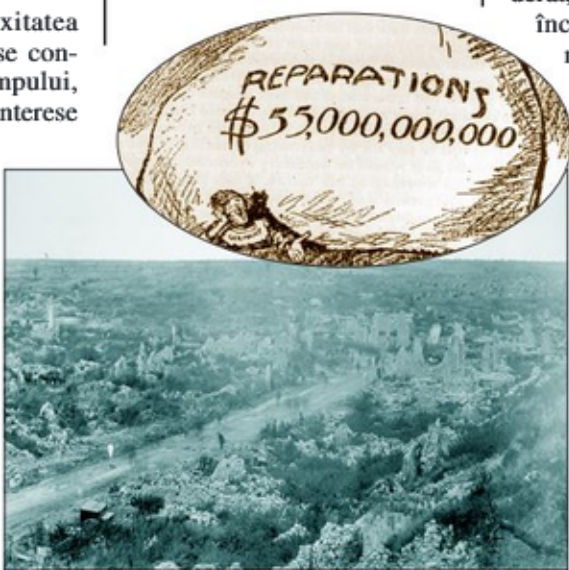
Data fiind complexitatea problemelor cu care se confruntau, presiunea timpului, dar și diversitatea de interese a învingătorilor, nu e de mirare că soluțiile oferite de aceștia au fost nu de puține ori radical diferite, adeseori lipsite de consecvență și uneori ne-realiste. Studiarea lor atentă ne oferă o imagine câteodată foarte îndepărtată de cea cu care publicul larg e familiarizat. Președintele Wilson era din multe puncte de vedere adeptul unui tratament dur aplicat Germaniei și era convins că aceasta trebuia să plătească într-un fel sau altul pentru păcatele ultimilor patru ani. Prin potențialul său, Germania era principala amenințare la adresa securității Statelor Unite. O Germanie pedepsită era și o Germanie care ar fi făcut primii pași spre reintegrare. Un regim democratic la Berlin și apoi integrarea în Liga Națiunilor aveau să completeze acest proces. De altfel, Liga Națiunilor, creată tot prin Tratatul de la Ver-

sailles, avea să joace uneori în timpul negocierilor din 1919 și rolul unui fel de valvă de presiune, mai ales în viziunea președintelui american. Imperfecțiunile din tratat pe care nu le putuse corecta sau intui aveau să poată fi îndreptate de viitoarea organizație internațională.

Programul wilsonian poate că oferea perspectiva unei acomodări, dar viziunea președintelui american era lipsită

Lloyd George și politica britanică în general sunt exasperante uneori și pentru istoric prin lipsa de consecvență, dar această stare de fapt nu făcea decât să reflecte multiplele presiuni divergente la care politica engleză era expusă. Ca și în cazul celorlalte Mari Puteri, impulsurile moderate coexistau cu cele radicale. Lloyd George, deși a încercat ulterior să proiecteze imaginea unui vizionar moderat, care a intuit de la bun

început slăbiciunile sistemului de tratate de la Versailles, a fost, între altele, responsabil pentru deciziile care au conferit duritate clauzelor referitoare la reparații. Lloyd George era preocupat să nu ofere germanilor motive de a căuta revanșa mai ales în domeniile și în zonele de care Marea Britanie era interesată, ceea ce-l transforma în cel mai bun caz într-un moderat selectiv. Crucial, asemenea multor oficiali anglo-saxoni, el se făcea vinovat de o citire fundamental

Avocourt, sat francez distrus în timpul Marelui Război, care trebuia reparat cu bani germani, și o caricatură influențată de ideea că reparațiile impuse Germaniei erau insuportabile

de claritate și Statele Unite nu aveau răspunsurile la multe dintre întrebările legitime pe care unii dintre liderii europeni le ridicau legat de viitorul Germaniei. Mai mult decât atât, anumite aspecte ale gândirii sale nu erau nici măcar împărtășite de cei mai mulți americani, dovadă progresele înregistrate de Partidul Republican la alegerile parțiale din noiembrie 1918. Republicanii erau în marea lor majoritate susținătorii unei păci punitive.

eronată a raporturilor de putere din Europa, confundând temporara superioritate a Franței cu o situație permanentă și neglijând avantajele structurale ale Germaniei (forța industrială considerabil mai mare, avantaj demografic în continuă creștere).

Ostili polonezilor, pe care-i considerau agresivi și predispuși a servi interesele franceze, Lloyd George și o bună parte a delegaților britanici aveau mari dificultăți

ARMATA ROMÂNĂ ÎN POCUȚIA ÎN VARA ANULUI 1919

Armata română defilează la Kolomea

ION GIURCĂ

Dacă la începutul lunii mai pe Tisa situația era stabilă pentru moment, la Nistru bolșevicii ruși și ucrainenii aveau ca obiectiv reluarea controlului asupra Basarabiei și nordului Bucovinei, dar și asupra Galiției, teritoriu revendicat și de Polonia. Amenințate dinspre est, România și Polonia au cooperat în perioada mai – august 1919 pe plan politic și militar pentru contracararea oricărei posibilități de concretizare a planului de acțiune comună între structurile bolșevice din autoproclamată Ucraina și Republica Ungară a Sfatului.

La 28 octombrie/11 noiembrie 1918, când soarta războiului era clarificată, Polonia și-a proclamat independența, iar autoritățile de la Varșovia au început demersurile pentru obținerea recunoașterii noului stat. Deși premierul polonez Ignacy J. Paderewski a solicitat guvernului român recunoașterea

statului său, răspunsul părții române exprima doar dorința de cooperare între cele două țări în fața pericolului comun. Chiar în aceeași situație, guvernele de la București și Varșovia și-au coordonat eforturile pentru înlăturarea pericolelor de la frontiera lor, dovadă fiind răspunsul prompt al părții române

țiilor a fost și mai mult acutizată de prevederile menite să ofere baza legală a plății lor, în special articolul 231, cel pe care germanii l-au catalogat drept „articolul rușinii”.

... dar a rămas puternică

În spatele dezbaterilor tehnice aproape imposibil de înțeles pentru oamenii obișnuți și a promisiunilor că Germania avea să plătească costul războiului până la ultimul sfanț, realismul a început treptat să-și facă loc și compromisul negociat în perioada următoare, până în 1921, reducea considerabil povara reală, păstrând în același timp aparența unor despăgubiri masive. Mulți istorici și economiști sunt azi de acord că în această

formă Germania putea plăti despăgubirile cerute. Percepțiile erau însă, din nou, mai importante decât realitatea.

Cedările teritoriale germane, însumând aproape o optime din teritoriu și o zeceime din populație, reprezentau cealaltă dimensiune importantă a traumei colective resimțite de germani. Dacă pierderea Alsaciei și Lorenei era în bună măsură considerată inevitabilă, pierderile în est, în favoarea Poloniei, erau privite cu totul diferit, chiar dacă includeau multe regiuni cu majoritate poloneză. Aberația geografică a Coridorului polonez spre portul Danzig atrăgea atenția în mod deosebit. Cererile ambelor părți erau cu atât mai vehemente cu cât compoziția etnică a unei

regiuni era mai complicată și importanța economică mai mare. Era cu certitudine valabil în cazul Coridorului și al Sileziei Superioare.

Umiliința percepută de germani era agravată de restricțiile draconice impuse puterii militare germane, de interdicția de a construi o flotă de război și de a limita armata la ceea ce era efectiv o forță de menținere a ordinii interne. Viitorul nu foarte

importante la nivelul percepției, erau pe deplin compensate de noile realități europene: la est de Germania se afla doar un spațiu fragmentat în mici state, Rusia fusese paralizată de război și revoluție, iar Franța fusese mai grav afectată de efortul războiului total decât vecinul său de la Vest. Această din urmă observație dădea naștere unei noi dificultăți: Germania, chiar slăbită, rămânea suficient de puternică, încât să poată bloca implementarea tratatului. A-l transpune în realitate ar fi necesitat, tocmai din această cauză, o voință politică pe care, dintre marii aliați probabil doar Franța o putea mobiliza.

Refuzul Congresului american de a ratifica Tratatul în martie 1920 a lăsat în urmă două puteri

europene slăbite și, în cazul Marii Britanii, puțin dornice să-l transpună în realitate. Ne putem întreba din nou, în acest context, ce a provocat, în cele din urmă, slăbiciunea noii ordini internaționale: Tratatul de la Versailles și prevederile sale criticabile sau refuzul ulterior de a-l implementa?

Așa cum observa președintele Wilson, construcția ridicată la Paris era failibilă. Tratatul nu putea fi caracterizat decât prin ambiguitatea generată de obiectivele divergente ale învingătorilor și puține erau formele pe care le putea îmbrăca pentru a fi considerat acceptabil de germani. Germania fusese pedepsită, dar lăsată mai puternică în raport cu restul Europei. ■

E mult mai ușor să dezarmezi o națiune puternic industrializată decât să o păstrezi dezarmată; ofițeri germani într-o uzină de arme chimice din U.R.S.S., 1928

îndepărtat avea să dovedească însă că e mult mai ușor să dezarmezi o națiune puternic industrializată decât să o păstrezi dezarmată.

La final, cred că se mai impun două observații: prima este că Aliații au eșuat în a studia sistematic implicațiile de ansamblu ale deciziilor pe care le luau în diferite aspecte ale problemei germane. Progresul negocierilor a fost atât de lent, încât nu existase timp pentru așa ceva. A doua observație, făcută în realitate încă din 1919, era că, în ciuda acuzațiilor că învingătorii intenționau să distrugă Germania, statul rezultat din Tratatul de la Versailles era potențial mai puternic decât în 1914. Pierderile teritoriale sau de populație, fără îndoială

Înaintare cu prudență

În scopul îndeplinirii misiunii stabilite, forțele la dispoziție au fost grupate în detașamentele de „Nord“, „Central“ și „Sud“, constituindu-se și o rezervă. Compunerea și comanda lor asigurau condițiile pentru îndeplinirea misiunii de ocupare a Pocuției. Deși inițial se stabilise ca acțiunile să înceapă în ziua de 23 mai, acea zi a fost destinată constituirii grupărilor de forțe și realizării dispozitivului de înaintare pe direcțiile stabilite.

Acțiunea care urma să înceapă în Pocuția a fost precedată de lansarea din avioanele Escadrilei 10 a unei proclamații a generalului Iacob Zadik, adresată populației din acel teritoriu, cu următorul conținut: „Trupele regale române, simțind nevoie de a stabili o legătură între trupele române din Maramureș și cele din Bucovina, și cum această legătură nu se poate face decât pe linia ferată Sniatyn – Kolomeea – Delatyn – Körösmező, Comandamentul Suprem al trupelor a luat hotărârea să ocupe teritoriul respectiv al Galiției pentru a garanta siguranța legăturii pe această linie. Armata română nu intră deci în Galiția pentru a se război cu armata ucraineană, nici cu populația Galiției și deci vă rugăm pe toți, militari și civili, din regiunea ce vom ocupa de a preda de bună voie toate armele, munițiile și materialul de război și a vă vedea cu toții de ocupațiunile de toate zilele.“

Pentru trecerea la îndeplinirea misiunii primite de Divizia 8 Infanterie, generalul Iacob Zadik a emis și semnat Ordinul de operațiune nr. 21, în care se prezenta executanților situația pe teatrul de operații din Galiția. Operațiunile prevăzute erau necesare „pentru a ne putea pune în legătură cu polonii ce înaintază spre sud, cu cari apoi să luptăm în contra bolșevismului și pentru a obține singura legătură de cale ferată ce există între tru-

pele din Bucovina și cele din Transilvania“. Ordinul includea și o anexă cu „Instrucțiuni cu privire la modul de conducere al trupelor și ofițerilor pe teritoriul care urma a fi ocupat“, care între altele, prevedea: „Trupele sunt în campanie, deci în marș, staționare și luptă... Cea dintâi grijă a unui comandant de trupă ce intră într-o localitate este de a lua contact cu autoritățile locale și a le pune în vedere să înștiințeze pe toți locuitorii să-și vadă de ocupațiile zilnice, să se abțină de la orice manifestațiune ostilă și, în același timp, că sunt obligați a preda armele la locul

ce se va hotărî. Purtarea ofițerilor și trupe cu populația va fi cât mai omenoasă. Se va proceda însă cu toată energia în cazuri de ostilități din partea populației. Teritoriul ocupat va fi organizat și administrat ca zonă militară.“

Trecerea trupelor noastre în Galiția a avut loc simultan în dimineața zilei de 24 mai, orele 04.30, înaintarea desfășurându-se într-un ritm scăzut, cu prudență, având în vedere unele rezistențe opuse de trupele ucrainene. A fost nevoie ca artileria Detașamentului „Central“ să ocupe poziție de tragere și să deschidă focul. Deși trupele noastre au ajuns pe aliniamen-

Generalul Iacob Zadik

Simon Petliura (stânga) și Josef Pilsudski salută de la ferestrele unui vagon de tren polonez

Aleksander Skrzynski

pentru a lua sub control militar temporar, în perioada mai – august 1919, partea de sud a Galiției (Pocuția), amenințată de trupele ucrainene.

Să evităm întâlnirea

Abia la 12 iunie 1919 a fost acreditat ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Republicii Polone la București contele Aleksander Skrzynski, care a prezentat regelui Ferdinand I o scrisoare din partea

președintelui Josef Pilsudski, iar la 18 iulie 1919 regele Ferdinand I a semnat decretul de înființare a Legației Române la Varșovia și de numire a lui Alexandru G. Florescu în funcția de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României, moment care a marcat debutul, la acest nivel, al relațiilor oficiale dintre cele două state. Stabilirea relațiilor diplomatice dintre cele două state a avut loc într-un moment dificil, când Polonia era amenințată de Ucraina, iar România de Ungaria, astfel că prin acțiunea lor comună a fost anulată orice posibilitate de cooperare între armatele bolșevice din estul și centrul Europei.

Planificând pentru 15 mai 1919 o ofensivă împotriva trupelor ucrainene, guvernul de la Varșovia a solicitat executivului de la București intervenția armatei române pentru luarea sub control a acestui teritoriu și asigurarea flancului drept al armatei polone de către trupele noastre.

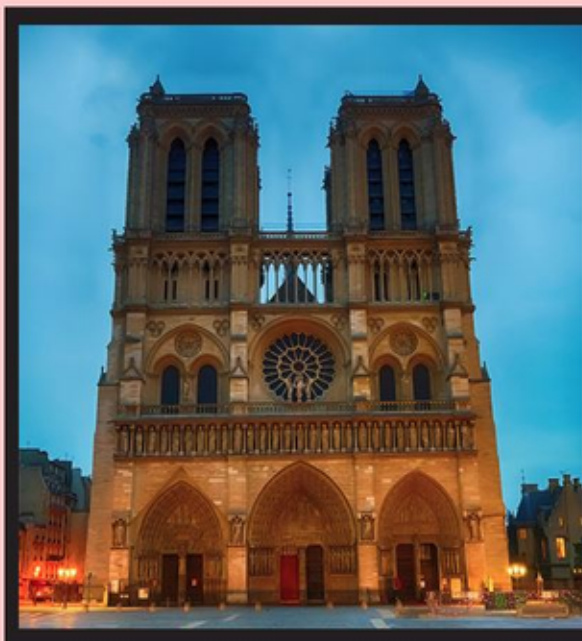
Acordul guvernului român în privința acțiunii militare în Pocuția a fost urmat de Ordinul de operații nr. 1.195 al Marelui Cartier General, din 22 mai 1919, conform că-

ruia „Divizia 8-a va trece frontiera Bucovinei și va înainta între Nistru și munți, până pe linia Nadworna, Ottinya, Niewiskca. Operațiunea trebuie să înceapă în ziua de 23 mai”.

Pentru îndeplinirea misiunii, comandantul Diviziei 8 Infanterie i-au fost puse la dispoziție Regimentul 8 Vânători și bateria 3 din Regimentul 12 Artilerie din rezerva Grupului de divizii „General Petala”. Șeful Statului Major General, generalul Constantin Prezan, cerea ca forțele comandate de generalul Iacob Zadik (*Magazin istoric*, nr. 11/2018) să evite un conflict cu ucrainenii care luptau sub comanda lui S. Petliura contra bolșevicilor, prevenind comandamentul ucrainean despre acțiunea armatei române, care trebuia justificată „pe considerațiunea că avem absolută nevoie să stabilim imediat legătura cu trupele noastre din Transilvania. În acest scop trebuie să punem stăpânire pe calea ferată Cernăuți – Kolomeea și Sighetul Maramureșului, singura legătură directă existentă între cele două regiuni”.

La Kolomeea se afla Divizia 8 Infanterie, iar la Mielnița Divizia 1 Cavalerie, ambele ucrainene, comandanților acestora generalul Iacob Zadik comunicându-le că „Înaltul comandament român ne-a ordonat ca, în contextul executării acestei misiuni cu scop pur militar, să evităm întâlnirea cu trupele dumneavoastră; am onoarea să vă aduc la cunoștință și să vă rog în același timp să binevoiți a lua măsurile necesare pentru ca trupele ucrainene care se găsesc în acest moment între vechea frontieră a Bucovinei și calea ferată Stanislau – Nadworna să fie retrase înapoi a acestei linii”.

Pentru acțiunile viitoare Divizia 8 Infanterie română era atenționată atât asupra necesității realizării și menținerii legăturii cu Grupul de „Nord” al trupelor din Transilvania, cât și în privința obligației de a se stabili legătura cu armata poloneză. De asemenea, se ordona ca zona ce urma a fi ocupată de Divizia 8 Infanterie să fie organizată și administrată ca zonă militară, constituindu-se un comandament special, care să acționeze în conformitate cu prevederile „Regulamentului asupra legilor și desfășurării războiului pe uscat”.

O CATEDRALĂ CE SE ÎMPLETEȘTE CU ISTORIA FRANȚEI

THEO STĂNESCU-STANCIU

„Mai întâi, noi românii, îndată ce avem la îndemână timp și bani mai ales – căci de lipsă de timp nimeni nu se plânge în țara românească –, nu cunoaștem în genere decât calea Apusului, care să ne ducă cât mai în grabă la Paris“. Era concluzia la care ajunsese, la începutul veacului al XX-lea chimistul și fizicianul român C.I. Istrati (1850 – 1919), viitor președinte al Academiei Române (1913 – 1916).

Parisul a reprezentat destinația predilectă pentru majoritatea europenilor și nu numai. Și, de departe, simbol i-a fost o catedrală cu o fațadă gotică inconfundabilă și două turnuri ce au vegheat, de aproape șapte secole, asupra Orașului Luminilor. În aprilie, un incendiu devastator a mistuit-o parțial, iar francezii au făcut front comun pentru a o reconstrui. Și nu numai francezii...

Notre Dame nu poate dispărea! În primul rând, dacă luăm în considerare bogata istorie pe care o are în spate.

Île-de-la-Cité insula situată pe Sena, cea pe care, spre 1190, cronicarul Gui de Bazoches (circa 1146 – 1203) o definea ca fiind „capul, inima și vloga Parisului“, locul pe care se va ridica, câteva secole mai târziu, mândra catedrală, a reprezentat, în plină epocă romană, baza anticului oraș Lutetia.

Spre sfârșitul veacului al VI-lea, amplasamentul actual al catedralei era ocupat de două edificii religioase separate: unul – cel mai important – închinat Sfântului Ștefan, spre sud, iar celălalt Fecioarei Maria, spre nord-vest.

În primul locaș, regele Ludovic cel Pios a convocat, în 829, conciliul menit a regla problema succesiunii imperiale. Câțiva ani mai târziu, în 857, când Parisul a fost devastat de atacurile normanzilor, proaspătul uns episcop

tele stabilite, generalul Nicolae Petala a apreciat că era necesar un ritm mai susținut în desfășurarea operațiunilor, ordonând măsurile pe care le considera necesare, astfel că până în seara zilei de 25 mai se reușise luarea sub control militar a celei mai mari părți a Pocuției. În acord cu situația, în ziua de 25 mai 1919 s-a stabilit ca detașamentele să continue înaintarea, inclusiv forțele de la Kolomeea, care trebuia ca în seara zilei de 26 mai să ocupe localitatea Ottinya și aliniamentul Olesza, cota 338, Przybitow, urmând să organizeze și apărarea sectorului cuprins între Nistru și Korenka.

Generalul Nicolae Petala

Pocuția luată sub control

Pentru ziua de 27 mai, prin Ordinul de operații nr. 26, generalul Iacob Zadik a dispus: „Atingându-se obiectivele fixate prin ordinele Corpului 4 Armată, trupele se vor opri și vor organiza poziții de rezistență pentru un caz eventual de atac din partea inamicului.” Situația impunea adoptarea măsurilor imediate în vederea organizării supravegherii și apărării între Nistru și creasta Carpaților Păduroși, astfel că s-a stabilit ca misiunea să fie încredințată colonelului Petre Cănciulescu, comandantul Brigăzii 15 Infanterie, căruia i-au fost puse la dispoziție: Regimentele 13 și 25 Infanterie, Regimentul 8 Roșiori cu cele patru escadroane și grupul de motomitraliere, bateriile 1 și 2 din Regimentul 12 Artilerie, bateriile 2 și 3 din Regimentul 17 Obuziere și batalionul 1 Pionieri.

Pentru apărarea pe Nistru între Odaye și Batin (exclusiv), au fost destinate detașamentele aflate sub comanda colonelilor Alexandru Odobescu (Regimentul 3 Roșiori, batalionul 3 din Regimentul 29 Infanterie, bateriile 3 și 4 din Regimentul 12 Artilerie, o

baterie de artilerie grea) și Vasile Dumbravă. Efortul măsurilor de supraveghere și apărare s-a făcut de la început în sectoarele Zastavna – Horodenka și Ottinya, unde comunicațiile trebuia blocate. Se avea în vedere și realizarea legăturii de colaborare și cooperare între trupele de la flancul stâng al Diviziei 8 Infanterie și cele ale „Grupului Olteanu”, aflate la vest de zona muntoasă.

După finalizarea luării sub control a Pocuției, s-a trecut imediat la punerea în aplicare a măsurilor

stabilite pentru restabilirea transporturilor pe căile ferate, în principal a celor care legau Kolomeea cu Nadworna, Ottinya, Lujan și Ștefănești. De asemenea, trebuia realizate sau restabilite legăturile telefonice și telegrafice între Cernăuți, Horodenka, Ottinya și Kolomeea, unde se aflau punctele de comandă ale detașamentelor subordonate nemijlocit generalului Iacob Zadik.

Luarea sub control a întregului teritoriu al Pocuției a fost marcată de emiterea la 28 mai 1919 a Ordonanței nr. 1, prin care a fost proclamată starea de asediu, care aducea atingere regimului libertății, dar se garantau drepturi privind: onoarea și drepturile familiei, proprietatea, exercitarea credinței și exercitarea cultului. Pentru punerea în aplicare a prevederilor Ordonanței nr. 1, a fost înființat un Comandament Militar Teritorial al Pocuției, cu o structură centrală și altele județene, având un comandant, ajutat în activitatea sa de un anumit număr de ofițeri, funcționari civili, traducători, birouri de informații și subunități de grăniceri sau infanterie, care erau puse la dispoziție permanent și temporar, în funcție de nevoile rezultate din situația concretă din fiecare zonă sau localitate.

(Va urma)

Detaliu din dantelăria de piatră
ce împodobește catedrala

În cadrul politicii sale de îngrădire a puterii papale, Filip al IV-lea cel Frumos (1285 – 1314) a ales tocmai noua catedrală ca loc pentru ținerea primelor adunări de stări generale ale regatului.

Încoronări și nunți

Spre 1345, la aproape două secole de la punerea pietrei de temelie, catedrala a fost terminată, devenind, astfel, spațiu predilect pentru organizarea celor mai fastuoase ceremonii. Decembrie 1431 a fost singura dată când un rege englez a fost încoronat și monarh al Franței. Erau vremuri tulburi, în plin război de 100 de ani, care impuneau decizii speciale. Cum Carol al VI-lea devenise incapabil să domnească (crizele sale de nebunie erau din ce în ce mai frecvente), iar Henric al V-lea al Angliei, care se căsătorise cu Caterina de Valois în 1420, se stinsese din viață doi ani mai târziu, a fost ales minorul Henric al VI-lea. Catedrala Notre Dame a îmbrăcat haine de mare gală, după cum nota cronicarul Enguerrand de Monstrelet (circa 1400 – 1453): „în naos se ridicase o impresionantă platformă de lemn cu trepte“, pictată în albastru și ornată cu flori de crin. Unchiul său, cardinalul Henri Beaufort (circa 1375 – 1447), a celebrat slujba și a fost cel care i-a pus coroana pe cap tânărului rege. Acesta stătea pe un tron improvizat, iar alături era expusă și cea de-a doua coroană pe care o deținea, cea a Angliei.

Nu puține și nici pe departe lipsite de fast au fost și nunțile regale pe care le-a adăpostit Notre Dame. La 24 aprilie 1558, Maria Stuart îi era încredințată

lui François al II-lea. Era un mariaj aranjat încă din urmă cu un deceniu, pe când Maria nu împlinise decât șase ani! La fel de formală a fost și una dintre cele mai cunoscute alianțe matrimoniale ale Evului Mediu, celebrată la 18 august 1572. Totul îi despărțea pe cei doi protagoniști: Henric de Navarra (1553 – 1610) și Margareta de Valois (1553 – 1615). Extrem de cocheta și educată (se spune că stăpânea latina, greaca, italiana și spaniola) fiică a Caterinei de Medici se vedea nevoită să își ia un soț cu unele calități aparte: mare vânzător și mereu pus pe harță, nedând doi bani pe curățenie, etichetă, eleganță sau maniere.

A urmat o căsătorie în negru atât la propriu, cât și la figurat! Predominanța culorii a fost determinată atât de prezența în număr mare a nobililor protestanți, care l-au însoțit pe Henric de Navarra, pentru care negrul nu era numai simbolul purității; erau în doliu după mama tânărului mire, mult iubita Ioana a III-a a Navarrei (1555 – 1572). Astfel că toți cei din escorta sa au venit îmbrăcați în haine obișnuite, dar de culoare neagră, purtând doar o floare albă în piept, în contrast total cu restul catolicilor din catedrală, pentru care luxul și fastul ținutelor a fost regulă de bază.

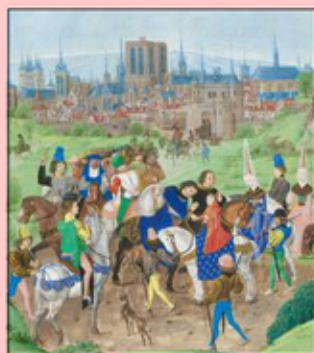
Doar ținuta lui Henric a reprezentat o excepție. El a purtat o haină de satin de un galben pal, împodobită cu perle și nenumărate pietre prețioase, în timp ce mireasa a apărut într-o rochie de culoare violet, ornamentată cu multe flori de crin și opulente bijuterii.

Diplomată, în *Memorii*, regina Margareta a amintit doar de fastul, „triumful și

Nava centrală

Notre Dame așa cum apare într-o versiune din 1475 a cronicii lui Jean Froissart...

în comparație cu cea veche a Sfântului Ștefan. Regii din dinastia Capetienilor au prins mare dragoste pentru locașul sfânt al Mariei, acordându-i substanțiale ajutoare materiale. În plin secol al XII-lea, de reparația și înfrumusețarea acesteia s-au preocupat nume importante din lumea ecleziastică și politică a vremii, precum capelanul regelui Filip I, Étienne de Garlande (circa 1070 – 1150), sau abatele Suger (1081 – 1151). Însă cel care s-a gândit prima oară la edificarea unei catedrale pe acele locuri, reunind cele două biserici, a fost Maurice de Sully, episcop al Parisului din 1160 și până la moarte (1196), unul dintre cei mai reputați ecleziști ai Evului Mediu. Prin testament, a lăsat 5.000 de livre cu limbă de moarte, pentru a i se ridica un acoperiș pe măsură.

Începerea lucrărilor de restaurare, în 1847, și statuia Sfântului Toma Apostolul, care a împrumutat trăsăturile lui Eugène Viollet-le-Duc

al urbei, Énée (a murit în 870), a luptat din răspuțeri să-l salveze, lăsând să fie mistuită de flăcări Biserica Sfintei Marii. Însă ea a fost refăcută în scurt timp, căpătând, astfel, epitetul de biserică nouă,

Prima piatră a viitoare catedrale Notre Dame a fost pusă în 1163 de Papa Alexandru al III-lea (1159 – 1181), pe atunci silit să-și caute refugiu în Franța din calea adepților laici ai puterii imperiale.

O diversitate de stiluri

Încetul cu încetul, construcția începea să prindă contur. În 1185, la 17 ianuarie, Heraclius, patriarhul latin al Ierusalimului (1180 – 1191), sosit la Paris pentru a predica plecarea în Cruciata a III-a, a oficiat o slujbă în noul locaș de cult.

... și într-o gravură din 1618

Lucrările au fost continuate atât de succesorul lui Maurice, Eudes de Sully, episcop al Parisului în perioada 1197 – 1208, cât și, mai ales, sub eparhia lui Pierre de la Chapelle (1208 – 1219), căruia i se datorează ridicarea fațadei principale, îndreptată spre vest, cu cele două turnuri. Diversitatea stilurilor demonstrează încă o dată contribuția diferitelor epoci și minți la construcția catedralei.

La moartea lui Filip August, în 1223, marea sală centrală era aproape terminată, ridicându-se până la cornișa inferioară a galeriei ce reunea cele două turnuri. Astfel, cea mai importantă fază a construcției putea fi considerată ca finalizată. Către anul 1245 și cele două turnuri au primit tușa finală. Un alt moment important din istoria catedralei s-a consumat trei decenii mai târziu, spre 1257 – 1258, când reputatul arhitect Jean de Chelles a preluat conducerea lucrărilor, reușind să creioneze o catedrală Notre Dame ce va rămâne în mare parte intactă până în vremea regelui Ludovic al XIV-lea.

tocmai veacul al XIX-lea a reprezentat o perioadă crucială. „Ea și-a pierdut vechea semnificație, în profitul uncea noi, care i-a permis mulțimii să îi calce pragul fără însă a căuta efectiv acolo un loc de reculegere. Astfel, în mentalul colectiv, ea a intrat pe lista adevăratelor simboluri pariziene, rivalizând cu Turnul Eiffel, Louvre sau mormântul lui Napoleon I. A început să devină mărturia unei istorii [...] Semnificației religioase primare i-a succedat una nouă”: de obiectiv, de atracție turistică prin excelență.

Deschizător de drumuri poate fi considerat, cu multe secole înainte, eruditul german Hieronymus Münzer (1437 sau 1447 – 1508), care, atunci când a vizitat Parisul, la 9 martie 1495, s-a gândit că cel mai bun loc de observație pentru topografia orașului îl reprezenta tocmai catedrala Notre Dame, rămânând impresionat și de construcția în sine.

Adevărata consacrare avea să fie adusă de publicarea romanului lui Victor Hugo cu același nume, în 1831. Încetul cu încetul, după cum o demonstrează statisticile, cei care vizitau Parisul au început să fie atrași și de impresionanta formă a catedralei. Conform

Fațada sudică a catedralei

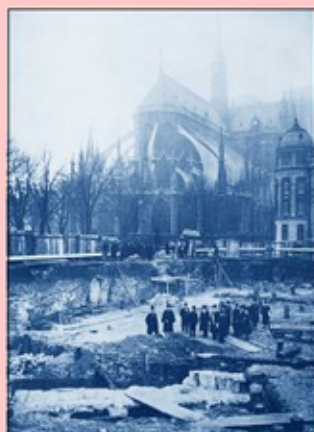
Ghidului parizian, semnat de Adolphe Joanne și publicat în 1863, catedrala devenise „cel mai frumos monument gotic al Franței”, înscrindu-se, de acum, în așa-numitul „itinerar turistic de o zi al Capitalei”. În paginile publicației *Semaine religieuse de Paris* (Săptămâna religioasă a Parisului), în numărul din 1868, se încerca și o analiză a tipologiei vizitatorului care alegea ca obiectiv principal catedrala Notre Dame. „Curiozitatea celor 1.500 de persoane se poate departaja astfel: 200 au decis să urce în turnuri, alți 500 au ales doar să admire comorile ce sunt adăpostite înăuntru; au fost și destui care numai s-au plimbat prin catedrală, fără a avea o țință bine stabilită [...] Dintre cei 500 au predominat femeile, ca și străinii, în detrimentul francezilor”.

Câțiva ani mai târziu, în plină Expoziție Universală (1878), ghidurile recomandau vizitatorilor să-și înceapă turul prin Paris tocmai cu Notre Dame. De altfel, toate Expozițiile Universale găzduite de capitala Franței au reprezentat prilejul perfect pentru afirmarea vocației turistice atât a Parisului, cât și a catedralei gotice prin excelență. Care a devenit, astfel, nu numai un simbol al Parisului și al Franței, ci a ajuns să atingă și alte registre, atestând originile celui mai important oraș sau destinele îngemănate ale celor două puteri, religioasă și laică.

Lupta pentru supremație a catedralei a dominat întregul veac al XX-lea. În 1951, în cadrul unei „anchete psihosociale asupra Parisului”, la întrebarea privind monumentele reprezentative în conștiința publică, revista *Sondages* (Sondaje) arăta că prima poziție o ocupa Turnul Eiffel, urmat de Notre Dame și Arcul de Triumf.

Câteva decenii mai târziu, în plină epocă a turismului de masă, catedrala a început să se impună definitiv. Numărul din 27 ianuarie 1996 a cotidianului *France-Soir* titra, plin de mândrie: „Notre Dame a sedus lumea, 12 milioane de vizitatori i-au trecut pragul în 1995”. Un an mai târziu, într-o lucrare dedicată celor mai vizitate monumente ale lumii, cifrele lui Valéry Patin o demonstau încă o dată: 12 milioane turiști pentru Notre Dame, în comparație cu Alhambra spaniolă – doar 2,1 milioane; Vaticanul – 2 milioane sau Acropole – 1,5!

Și așa a rămas până astăzi. Îi va schimba devastatorul incendiu din 15 aprilie destinul? ■

**Descoperirea urmelor
antice Lutetia**

pantă și mirii“.

Și, cu toate că previziunile astrologului familiei de Medici, Bernard Abbazia (circa 1530 – 1590), fuseseră toate la superlativ – „nicicând nu se va mai vedea o căsătorie la fel de plină de fericire în Franța“, „mariajul va fi binecuvântat cu numeroase odrasle“ –, ceea ce s-a oficiat sub auspiciul negrului a rămas în aceeași tentă. După doar patru zile de petreceri (baluri costumate, reprezentații de teatru și festine), Parisul a fost înecat în sânge. Cruzimea așa-numitei Nopti a Sfântului Bartolomeu (declanșată între 23 și 24 august) a trecut totul în uitare (*Magazin istoric*, nr. 3/1973). Ca să nu mai amintim că, în 1599, deloc fericitul Henric și încă lipsit de moștenitori a cerut anularea căsătoriei cu Margareta, pentru a o putea lua de soață pe Maria de Medici.

După vremuri de glorie, au urmat timpuri de restriște. Căci veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea aveau să îi aducă importante modificări spațiului interior al catedralei, dispărând multe dintre importante realizări arhitec-

magnificența“ ceremoniei, de „platforma specială ridicată, după obiceiul Curții, pentru oficierea nunții, ornată cu bogate draperii aurite, spre care privea întreg poporul de rând, pentru a observa nobilimea partici-

turale sau decorative de altădată, precum vitraliile sau coloanele spectaculoase, îmbrăcate în cupru. Autor al acestor adevărate mutilări, cum sunt considerate astăzi, conform cronicarului Jean-Aimar Piganiol de la Force (1699 – 1753), un anume Leveil, susținător înfocat al simplității (printre altele, lui i s-a datorat distrugerea complicatelor picturi ale vitraliilor, înlocuite cu mult mai simpla sticlă albă).

Și au mai urmat și alte vremuri grele pentru Notre Dame. Mânia revoluționară a pus la pământ statui, catedrala fiind pe punctul de a fi demolată. Noroc cu guvernarea iacobină (1793 – 1794), când, la 10 noiembrie 1793, sub supravegherea lui Pierre-Gaspard Chaumette (1763 – 1794), locul de cult a fost transformat în laic Templu al rațiunii și, astfel, salvat.

Arhanghelul Mihail și Satana cântăresc suferințe

Abia în 1801, în urma concordatului lui Napoleon I cu Papa Pius al VII-lea (1800 – 1823), catedrala a redevenit catolică, acolo oficiindu-se, trei ani mai târziu, la 2 decembrie 1804, și încoronarea corsicanului.

Operațiuni ample de restaurare au debutat spre 1845, când regele Ludovic Filip a obținut un credit de cinci milioane de franci în acest scop, sumă menită, în special, pentru consolidarea zidurilor și, în măsura posibilităților, și a restabilirii unor elemente de decorațiune interioară. Lucrările i-au fost încredințate unui alt reputat arhitect francez, Eugène Viollet-le-Duc (1814 – 1879), fiind finalizate abia sub Napoleon al III-lea (1852 – 1870).

O catedrală care s-a tot reinventat

Pentru Alain Erlande-Brandenburg, unul dintre cei mai cunoscuți istorici ai catedralei,

**Cele nouă clopote ale catedralei,
expuse în nava centrală**

Mai bine de o jumătate de secol mai târziu, generalul Mihai Caraman a acceptat să relateze cum au decurs lucrurile, pe parcursul unui interviu pe care mi l-a acordat în mai multe reprize, însumând 18 ore.

Robert van de Wielhe a fost de acord să-l sprijine în identificarea unei alte potențiale surse de informații. „După aceea a început să-mi spună că el vrea să plece de la NATO... Că nu mai rezistă, că a găsit un loc de muncă la o firmă de produse chimice pentru agricultură... Ei, atunci – eram la casa lui de la țară – i-am spus și eu: «Robert, m-ai băgat într-o problemă serioasă, aici nu e de glumă, aici e vorba de război nuclear, lucruri foarte grave... Mi-ai dat materialele acestea... înțelege-mă și pe mine, am intrat într-un joc foarte mare! Te rog să mă ajuți în continuare!». «Bine, n-am nimic împotriva».”

Totuși, în pofida eforturilor, lucrurile nu se legau! Nicio persoană cu acces la docu-

mente valoroase nu părea să poată fi abordată! Departe de a abandona căutările, Caraman era decis să epuizeze toate piste care puteau fi urmate pe baza informațiilor deținute. Una dintre țintele posibile era un funcționar NATO, pe nume Francis Roussilhe. După cum își amintește Mihai Caraman, lucrurile au stat astfel. „Printre altele, van de Wielhe mi-a spus și de tipa care l-a înlocuit în funcție, și de o alta, pe care am contactat-o și nu a ieșit nimic, dar îmi spune și de Roussilhe. «Acesta e un tip foarte simpatic, campion de tir, e un fel de gardian pe acolo, a fost șeful gardienilor, acum a avansat...». Nu știu dacă erau prieteni, așa cum s-a spus. În orice caz, nu el m-a ajutat să-l contactez, mi-a dat informația, dar nici nu a știut că eu l-am contactat pe Roussilhe. După aceea l-am mai văzut de câteva ori și apoi aproape că l-am abandonat.”

Sediul provizoriu al NATO, în fața Palatului Chaillot, și o imagine a Turnului Eiffel, prin geamurile sălii de reuniuni

Dar cine era persoana luată în colimator de Mihai Caraman?

Francis André Élie Roussilhe s-a născut la 14 noiembrie 1929, la Argenteuil, o suburbie a Parisului, într-o familie modestă, originară din regiunea Quercy, Departamentul Lot. În anul 1938 familia s-a mutat în Paris și, pentru a face față mai ușor dificultăților, părinții l-au expedit pe micul Francis la o mătușă din Lot, unde a rămas timp de trei ani. Deși scurt, acest interval de timp l-a marcat puternic pe copil, rămânând toată viața cu imaginea idilică a unei lumi bucolice, la maturitate încercând din răspuțeri să-și asigure un colțisor din acest tărâm mirific.

Tatăl său, Édouard, pentru că muncea din greu ca lustruitor de parchet, nutrea și el, ca orice părinte, un vis: fiul său va reuși, grație unei educații solide, să aibă o viață mai bună! Ca urmare, în toamna anului 1941 l-a adus pe Francis la Paris și l-a înscris la Liceul „Condorcet”, unul dintre cele mai vechi și prestigioase licee pariziene, întemeiat în anul 1803.

Visurile lui Édouard s-au dovedit efemere: fiul nu vădea înclinații deosebite pentru studiu, iar moartea mamei, în anul 1945, s-a reflectat negativ asupra rezultatelor sale școlare. Transferat la Liceul „Voltaire”, a repetat clasa a X-a, apoi a fost eliminat din cauza situației slabe la învățătură. Reușise, totuși, să obțină o diplomă de cunoscător al limbii engleze.

**Avanpremieră
editorială**

Coperta cărții
pe care Pierre Accoce
și Daniel Pouget
au consacrat-o
„Rețelei Caraman“

La Editura „Corint“ se află în pregătire volumul Mihai Caraman – un spion român în Războiul Rece. Începem în acest număr să prezentăm un fragment din carte.

„TARAS BULBA“, AGENTUL CARE A FURNIZAT 12.000 DE PAGINI DE DOCUMENTE NATO

FLORIAN BANU

La scurt timp după semnarea la Washington a Tratatului Atlanticului de Nord, la 4 aprilie 1949 (Magazin istoric, nr. 4/2019), statele membre ale alianței politico-militare au devenit obiective de maxim interes pentru U.R.S.S. și sateliții săi. Obținerea de informații despre alianța nord-atlantică a fost înscrisă ca o sarcină prioritară pe agenda de lucru a serviciilor secrete din statele cu regimuri de „democrație populară“, iar constituirea celui de-al doilea bloc politico-militar în mai 1955, prin semnarea Tratatului de la Varșovia, a accentuat și mai mult necesitatea cunoașterii cât mai detaliate a adversarului.

Integrată în planurile de cooperare în plan informativ, România a înscris între obiectivele rezidenței de spionaj de la Paris și culegerea de date despre NATO, dar rezultatele au fost cvasi-inexistente până în anul 1960, când un tânăr ofițer reușește o recrutare excepțională în interiorul cartierului general NATO din Paris. Acesta era Mihai Caraman.

Mihai Caraman, fiul lui Nicolae și al Sevestei, s-a născut la 11 noiembrie 1928, în comuna Oancea, din județul Galați. Absolvent al Școlii

M.A.I. nr. 1 Măgurele la 6 martie 1950, Caraman a lucrat până la 1 iunie 1956 în Direcția Contrainformații Militare, după care a fost transferat la Direcția Informații Externe. După doi ani de activitate în Centrala D.I.E., Mihai Caraman a fost trimis „la post“ în Franța, la 11 octombrie 1958, sub acoperirea de prim-secretar la Agenția economică a României din Paris.

Într-un timp relativ scurt, Caraman a reușit ca, prin intermediul unui diplomat latino-american, să-l recruteze

pe Robert Van de Wielhe, șef al Biroului de documente secrete al Secretariatului General NATO. Acesta i-a furnizat lui Caraman, în intervalul ianuarie 1960 – septembrie 1961, 60 de documente NATO, deosebit de importante, inclusiv din clasa de secretizare „Cosmic Top Secret“, dar apoi, din cauza temerii că va fi descoperit, și-a dat demisia de la NATO.

După ieșirea din joc a acestui agent deosebit, planurile NATO deveneau din nou inaccesibile!

Despre această etapă, Mihai Caraman își amintește: „Când mi-a spus Robert cum arată omul – solid, cu mustăți –, m-am dus și am făcut filaj în zonă. Și l-am văzut, la ora șapte și jumătate venea de la serviciu..., l-am identificat! El, în fiecare seară, înainte de a merge acasă, trecea pe la un bistro, unul mic, din apropiere. Și am stat și l-am observat: era un om vesel, bea un pahar de vin alb, vorbea cu barmanii, cu ceilalți de-acolo... Asta așa, ca să văd ce fel de om este... L-am văzut unde a intrat, știam unde stă”.

După această etapă, Mihai Caraman s-a decis să-l abordeze direct pe musculosul funcționar NATO, cu „legenda” că este mare amator de pateu de ficat de gâscă. Sursele franceze susțin că la primul contact ar fi fost invocat Van de Wielhe, ca fiind cel de la care aflase despre inegalabilul pateu, dar Mihai Caraman neagă acest lucru, precum și faptul că încă de la primul contact l-ar fi invitat la o cafenea.

Caraman recunoaște că nu i-a fost deloc ușor să se prezinte pur și simplu la ușa lui Roussilhe, iar când s-a decis să facă acest pas, neprevăzutul nu a întârziat să-i joace un renga. „M-am dus de vreo trei ori! Odată mă duc – aveam emoții – și aud niște pași! El stătea la etajul 1, o casă veche. Se auzeau pași, de undeva de sus, am plecat imediat! Am venit a doua zi!”.

Abia a treia încercare a fost cu noroc! Într-o seară de noiembrie 1962, pe o vreme ploioasă, în jurul orei 20.00, un domn elegant suna la ușa

lui Francisc Roussilhe. Era Mihai Caraman.

„M-am dus la ușa lui, am avut curajul, după salutul de rigoare, m-am prezentat drept grec... Am spus că «un coleg din delegația greacă la NATO mi-a spus că aveți un pateu foarte bun, aș dori să cumpăr și eu, dacă se poate!».

A fost amabil, îmi zice: «Cu plăcere, dar nu am acasă, cutiile cu pateu, le am la serviciu!».

Eu, de zeci de ori fusesem acolo, în zonă [la sediul NATO], văzusem că, atunci când erau sesiuni, ziariștii intrau în holul mare fără a fi legitimați sau controlați în vreun fel. Deci, accesul era liber până într-un punct în care te controlează și-ți permit accesul în interior!

Atunci, în fracțiunea de secundă când a spus că-l are la serviciu, eu mi-am amintit că în hol se putea intra și, ca să nu-i creez suspiciuni spunând că o să revin mâine la el acasă sau nu știu ce, i-am spus: «Păi, vin mâine la NATO, la ora 19 fără cinci minute!». Și a fost de acord: «Bine, ne

vedem mâine la 19 fără cinci minute, în hol!».

Așadar, primul contact direct dintre recrutor și viitorul agent s-a derulat foarte bine, fără ca în mintea lui Roussilhe să se nască vreo suspiciune. Era obișnuit să fie căutat de diverse persoane, toți veneau în strada Villedo împinși de slăbiciunea lor pentru delicatese culinare, iar acest „Michel” nu părea o excepție!

In schimb, pentru Mihai Caraman emoțiile erau departe de a se fi sfârșit! Dar, așa cum se știe din Antichitate, *audaces fortuna juvat* – soarta îi ajută pe cei îndrăzneți! Valabilitatea acestui dicton s-a vădit pe deplin din modul cum a decurs vizita lui Caraman în sediul NATO.

„A doua zi, îl iau pe Iacobescu – dezertorul [a cerut ulterior azil la Ambasada Marii Britanii din Paris, el fiind cel care a dezvăluit existența „rețelei Caraman”] era ajutorul meu în vremea aceea –, îl pun undeva în apropiere, la vreo 50 – 60 m, lângă metrou, și-i spun: «Tu stai acolo, vezi

Sediul nou al NATO din Paris, unde Mihai Caraman a cumpărat primele cutii cu pateu de la Francis Roussilhe

În 1948 Francis Roussilhe s-a angajat ca simplu copist într-o întreprindere de comercializare a instrumentelor chirurgicale. A urmat apoi stagiul militar și în 1951 a încercat să deschidă o afacere, asociindu-se cu un amic. Eșecul nu a întârziat și tânărul Francis a revenit, pentru scurt timp, la slujba pe care o avusese la primul său patron.

În 1952, pe când avea doar 23 de ani, i-a căzut sub ochi un anunț de angajare la NATO: alianța căuta funcționari și roneotipiști. Fără a sta prea mult pe gânduri, își depune actele pentru angajare la sediul NATO din Paris.

La vremea aceea, serviciile de securitate ale alianței l-au anchetat în privința vieții particulare și a relațiilor sale, fără să fi identificat ceva anormal: cazier judiciar curat, fără idei subversive, fără anturaje dubioase! Odată angajat, tânărul Roussilhe se remarcă în cadrul clubului de tir, precum și prin succese în sala de sport, unde începuse să practice karate!

Puțin mai târziu, el se căsătorește cu o prietenă din copilărie, slăbuță, foarte drăguță, mai mică cu patru ani decât el, pe care a cunoscut-o la Lot. Cuplul se mută într-un apartament de trei camere pe str. Villedo nr. 11, la Paris. Aici se nasc cei trei copii ai familiei: un băiat, în 1958, și două fete, în 1960 și 1962.

Între timp, în situația sa profesională se produsese schimbări semnificative. În anul 1956 intrase în serviciile de securitate ale Alianței, după ce semnalase superiorilor un incident de securitate în care fuseseră implicați un ziarist italian și un diplomat cehoslovac! Vădea aptitudini contrainformative!

Doi ani mai târziu, printr-un concurs intern, obținea postul de revizor de imprimare, un fel de corector. Își continuă ascensiunea profes-

cu regim de secretizare „Cosmic“!

Totuși, avansarea pe scara ierarhică părea să nu fie de ajuns, căci din punct de vedere financiar progresul era nesemnificativ! De ani buni, Roussilhe își suplimenta veniturile (de altfel, destul de modeste) cu o mică și nevinovată afacere: vindea amatorilor de delicatose din sediul NATO un delicios pateu de casă, fabricat artizanal în Quercy, regiunea de unde provenea

familia sa. Cumpărat direct de la producătorii din zonă, pateul era revândut la Paris cu un adaos de 10% față de prețul inițial. Această afacere, care denota și sensibilitatea funcționarului față de bani, a reprezentat, de altfel, „cârligul“ cu care Mihai Caraman va reuși să-l „agațe“ pe Roussilhe!

Prezentat de Van de Wielhe ca o potențială sursă de informații în interiorul NATO, Francis Roussilhe a fost luat în studiu de Mihai Caraman încă din primăvara anului 1962. Acesta a adunat toate informațiile, l-a identi-

ficat, l-a filat personal, i-a studiat traseele de deplasare, imobilul unde locuia, vecinătățile, dar și toate tabieturile și a elaborat o „legendă“ optimă pentru contactarea cu succes. Altfel spus, „de cinci luni românul studia minuțios această pradă [...] Funcționarul NATO nu s-a simțit nicodată observat, filat, testat“.

Mihai Caraman și soția, pregătiți pentru a participa la o recepție

sională în anul 1960, când, în urma altui concurs, devine custode în cadrul biroului de documentare al traducătorilor. În sfârșit, în 1962, Francis Roussilhe a fost titularizat ca documentarist NATO. Din această poziție, aparent obscură, avea acces la cea mai mare parte a documentelor NATO, chiar și la cele

PRINTUL WILHELM DE WIED ÎN TRE INTRIGILE OCCIDENTALE ȘI CELE BALCANICE

Exclusivitate

Istoria se repetă uneori în forme ciudate. La începuturile civilizației europene, când triburile germane și-au creat primele regate, modelele culturale pe care le-au adoptat proveneau din cultura greco-romană clasică, așa cum era întruchipată la Curțile imperiale din Roma și Constantinopol.

O mie de ani mai târziu, când națiunile balcanice, care trăiau pe teritorii ce aparținuseră la un moment dat Imperiului Roman și celui Bizantin, își creează statele naționale, monarhii aduși din Europa pentru a le învăța cum să se guverneze proveneau din dinastii germane. În Grecia devenea rege în 1832 Otto, din Casa de Wittelsbach; în România, în 1866, Carol I, din dinastia de Hohenzollern-Sigmaringen, iar în Bulgaria, în 1887, Ferdinand de Saxa-Coburg și Gotha. Și Albania ar fi trebuit să urmeze aceeași cale.

DORIAN KOCI

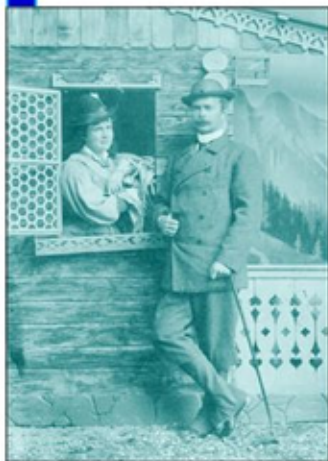
(Directorul Muzeului Național de Istorie, Tirana)

În timpul primului război balcanic, la 28 noiembrie 1912, la Vlore, s-a proclamat independența Albaniei (*Magazin istoric*, nr. 12/1987; 12/2002). La 3 decembrie 1912, ambasadorii marilor puteri (Marea Britanie, Franța, Germania, Rusia, Austro-Ungaria și Italia) s-au reunit la Londra pentru a arbitra disputele teritoriale dintre învingătorii din război, inclusiv pentru a discuta soarta teritoriilor locuite de albanezi. La 29 iulie 1913, cei șase au decis să recunoască independența Albaniei, dar reducându-i teritoriul la jumătate față de cel locuit de albanezi. Tot atunci s-a decis

și trimiterea unei comisii internaționale care să delimiteze frontiera greco-albaneză, ope-

rațiune care nu a putut fi dusă la capăt, provocând o revoltă a populației grecești din zonă.

Regina Elisabeta cu fratele ei, tatăl lui Wilhelm de Wied

O greșală care poate l-a costat domnia

În acest context internațional, albanezii trebuia să decidă asupra numelui celui care urma să le conducă statul. Înălții oficiali ai guvernului interimar albanez condus de Ismail Qemali doreau să arate marilor puteri europene, dar și Imperiului Otoman, față de care tocmai își câștigaseră independența, că prin alegerea unui prinț european își

ce se întâmplă! Dacă se întâmplă ceva, raportezi acasă!».

Mă duc, intru, doi tipi de la intrarea din stradă în hol: «Dumneavoastră?». Răspund: «Caut pe cineva!». Unul dintre ei aproape că m-a luat de mână, mergea lângă mine... La punctul de control erau cinci sau șase inși, care efectua controlul... era o masă, așa, lungă, și o trapă pe unde intrai în interior [...] Acolo, mergeai puțin, apoi erau câteva trepte, după care se intra pe un culoar. Exact când am ajuns acolo și trebuia să arăt legitimația și să spun cine sunt și pe cine caut, Roussilhe a apărut în capătul treptelor, zicând: «Pe mine, pe mine mă caută!». Îl cunoșteau toți, căci el fusese șeful gardienilor!

Si vine Roussilhe cu un plic voluminos – scria mare pe el «NATO»! – plin cu cutii de pateu. Erau patru canapele acolo, la doi – trei metri de cei de la pază, pentru cei care așteptau. Ne așezăm acolo și eu iau plicul și-l pun așa, ca să vadă agenții de securitate că scrie NATO pe el, și încep să scot cutiile ostentativ, tot pentru a fi văzute, și am mai discutat puțin, după care, pentru a aranja o a doua întâlnire și să nu mai vin acolo, i-am spus: «Dar... îmi mai trebuie, pentru că am mulți prieteni cărora le place pateul dvs...». «Nu-i nimic, îi dau telefon tatălui meu și ne putem vedea peste câteva zile...». Am scos banii și i-am dat, tot așa, de față cu cei de-acolo, și i-am spus: «Da, dar aș prefera să ne vedem în oraș, când am fost la dvs., am văzut acolo un loc, nici nu știu cum să-i zic, o cârciumă,

un bistro...». «A, păi acolo merg în fiecare seară, îl știu». Și am stabilit că ne vedem acolo peste trei zile.

Am închis plicul și am ieșit cu el în mână, fără nicio problemă! Dau de Iacobescu, era alb la față! «Hai, măi, cred că ai făcut pipi pe tine!».

Caraman avea toate motivele să fie mulțumit și pus pe glume! Temeritatea sa era încă o dată răsplătită! Întâlnirea se desfășurase impecabil, în condiții în măsură să elimine orice eventuale suspiciuni din partea țintei! În opinia generalului Caraman, această contactare la sediul NATO a reprezentat punctul-cheie al procesului de recrutare. Roussilhe era departe de orice suspiciuni, fiind convins că este pe cale să câștige un nou client fidel!

În etapa următoare, Mihai Caraman nu a făcut altceva decât să consolideze această convingere, acționând totodată cu răbdare și migală, pentru a construi o relație bazată pe încredere, o veritabilă prietenie.

Relatarea lui Roussilhe, făcută în timpul procesului, despre modul în care l-a cunoscut pe Caraman este destul de apropiată. Potrivit acestuia, Caraman a sunat la ușa apartamentului său și „s-a prezentat din partea unui coleg al cărui nume nu l-am reținut din păcate, drept comerciant grec, amator de pateu. El a făcut mici comenzi și ne-am simpatizat reciproc. Pe urmă el m-a invitat la masă. Am discutat. Se pretindea anticomunist. N-aveam nici un motiv să nu-l cred“.

Pentru început, „Michel“ a lansat în lunile noiembrie și

decembrie mai multe comenzi de pateu, livrările petrecându-se de fiecare dată într-un mediu prietenos, un bistro sau un restaurant, și fiind „asezonate“ cu discuții plăcute, amicale. În ianuarie 1963, prietenul „grec“ al lui Roussilhe nu numai că a mărit cantitatea comandată, dar i-a sugerat acestuia ideea de a crește prețul, deoarece „colegii“ pentru care cumpăra erau atât de încântați de produs, încât în mod sigur ar fi gata să plătească mai mult! Ideea i-a surâs lui Roussilhe, astfel încât comisionul său obișnuit – 10% adăugat la prețul pe care îl plătea în Quercy – s-a dublat. La comenzile lui Caraman, în valoare de 10.000 de franci, suma care-i rămânea funcționarului NATO reprezenta o binevenită rotunjire a veniturilor!

Din nou, Mihai Caraman s-a dovedit un fin psiholog și un tactician deosebit. Nu a forțat nicio clipă lucrurile în relația cu Roussilhe, dar le-a dirijat de așa manieră, încât acesta să fie convins că inițiativa îi aparține permanent. Așa cum remarcă specialiștii serviciului de securitate francez (DST), care au analizat ulterior declarațiile lui Roussilhe, Caraman a înțeles că acesta „simțea nevoia de a inspira respect, dincolo de setea lui de putere și de bani“. Pentru a-l cuceri pe acest ins frustrat, își pusese la bătaie întreaga capacitate de seducție.

(Continuare în p. 27)

mai întunecate episoade din istoria albaneză modernă. Principalele solicitări ale insurgenților au fost ca Albania să revină sub suzeranitate turcă, folosirea însemnelor și a limbii turce. Aceste cereri însemnau anularea suveranității noului stat.

În același timp „explodează” așa-zisa rebeliune epirotă din sudul Albaniei, organizată de un rene-gat albanez, Jorgo Zografi, fost ministru de Externe al Greciei. El era originar din satul Qestorat, din Lunxhëria, în regiunea Gjirokastra și a fost unul dintre „spiritele rătăcite” ale albanezilor în confruntarea lor cu elenismul și cu biserica greacă.

Rebeliunea a fost susținută de trupele grecești care au intrat pe teritoriul albanez, în orașele Gjirokastra și Saranda. Reprezentanții lui Zografi au participat apoi la discuțiile pe care Comisia Internațională de Control le-a avut cu autoritățile grecești. În urma lor, a fost redactat și „Protocolul de la Corfu”, încheiat la 17 mai 1914, care a fost trimis marilor puteri spre aprobare, ceea ce s-a întâmplat la 2 iulie. Printre altele, Protocolul prevedea transformarea trupelor armate ale lui Zografi în jandarmerie locală, care să-și îndeplinească atribuțiile numai în județele Korça și Gjirokastra. Guvernul albanez trebuia să numească acolo guvernatori creștini, alături de care să fie aleși consilieri prin votul poporului.

Wilhelm de Wied și soția sosesc la Durrës

Era asigurată libertatea deplină a credinței, dar limba greacă era impusă pentru predarea în școlile elementare și utilizarea în administrație și justiție.

Înmormântat în Biserica Luterană din București

În istoriografia oficială albaneză nu s-a subliniat niciodată suficient că această jandarmerie, constând din voluntari care erau deja sub arme, era formată din creștini din Albania de Sud, care pendulau între sentimentele naționaliste, pe de o parte, și filoclenism, rezultatul legăturii lor cu Grecia și propaganda greacă. În numele identității lor religioase, au renunțat la identitatea etnică și lingvistică de albanezi, îmbrățișând o altă

identitate națională. Dar și o parte din societatea albaneză de atunci trebuie să își facă *mea culpa*, din cauza violenței de tip feudal cu care aristocrația musulmană albaneză se purta față de creștinii albanezi. Acesta a fost, fără îndoială, unul dintre obstacolele care au împiedicat realizarea unei

adevărate unități naționale. Propaganda greacă a reușit să exploateze această inegalitate în drepturi, ca să provoace temeri în straturile filoelene ale societății, care din punct de vedere politic nu aveau o orientare pro-greacă. Se afirma că un guvern albanez dominat de musulmani va continua să considere elementul ortodox drept inferior elementului musulman, așa cum fusese sub conducerea otomană.

În acest context complicat, principele a fost descori acuzat și de partea musulmană a populației, nu numai în sudul Albaniei, că tratează cu indiferență evenimentele din sudul țării. Se afirma că poziția lui era determinată și de înrudirea cu familia regală din Grecia. Pentru unii, reacția lui Wied față de Protocolul din Corfu a fost destul de slabă. Alții, mai apropiați de deciziile lui, erau de părere că principele era preocupat de suprimarea revoltei care luase proporții, condusă de Haxhi Qamil, care se apropiase de reședința sa din Durrës.

Așadar, debutul Marelui Război a găsit Albania într-o situație

Cu colonelul Thomson

manifestau o opțiune occidentală.

Până la urmă alegerea s-a oprit asupra lui Wilhelm de Wied (*Magazin istoric*, nr. 1/1998), al treilea fiu al uneia dintre cele mai vechi familii nobiliare din Germania. Fiind de religie protestantă, se conta pe faptul că nu aparținea niciuneia dintre religiile importante în Albania: islam, ortodoxism sau catolicism. Pentru această propunere a militat insistent și mătușa lui, regina Elisabeta a României. Ea l-a convins pe Carol I să susțină propunerea, deși inițial împăratul german l-a sfătuit pe prințul de Wied să nu accepte tronul. În memoriile sale, scrise după ce faptele pe care le descriem s-au petrecut, Wilhelm al II-lea pune la îndoială capacitatea principelui de Wied de a domni într-o țară cu atâtea probleme, cum era tânărul stat albanez. Se temea ca un prinț german să nu se facă de râs. Posibil ca reținerea Kaizerului să fi pornit și de la faptul că sora lui era regină a Greciei și nu dorea ca un prinț german, ruda sa apropiată, să fie șeful statului albanez, în condițiile în care Grecia manifesta pretenții teritoriale față de Albania.

După multe ezitări, prințul Wilhelm a ajuns la 7 martie 1914 la Durrës, unde fusese stabilită capitala regatului său. Se părea că o nouă perspectivă se deschidea pentru Albania, chiar dacă o mare parte a teritoriilor locuite de albanezi rămăneau în afara granițelor noului stat.

Prințul a fost bine primit de albanezi, deoarece ei credeau că ar putea schimba soarta țării. La 17 martie 1914, noul

Turhan Paşa Përmeti

guvern albanez a fost format sub conducerea lui Turhan Paşa Përmeti. Comisia Internațională de Control (ICC), creată de conferința de la Londra, urma să îi transfere întreaga putere.

Dar situația politică internă a noului stat era departe de a fi una stabilă. Numirea lui Esat Paşa Toptani (acuzat de cercurile naționaliste albaneze că a predat orașul Shkodra/Scutari în mâinile armatelor sârbă și muntenegreană) în posturile importante de ministru al Afacerilor Interne și de Război a fost una dintre greșelile care l-au costat dom-

Esat Paşa Toptani (dreapta) predă orașul Shkodra/Scutari

nia pe prințul de Wied și a afectat stabilitatea țării.

Două revolte

Încă de la sosirea prințului de Wied, Esat Paşa nu și-a ascuns ambițiile de a conduce Albania. Într-un interviu acordat unui ziar italian, nu a negat simpatiile sale pentru Turcia. În același timp afirma că „nimeni altul în afară de el nu putea deveni rege al Albaniei, dacă prințul ar abdică”. Treptat, Esat Paşa a subminat puterea prințului de Wied, iar Albania s-a prăbușit în haos.

Un rol semnificativ în exacerbarea situației l-au jucat și vecinii Albaniei. Junii Turci, aflați la conducerea statului turc, au dorit să-și păstreze influența asupra fostei posesiuni. Folosind în special grupuri fanatice musulmane bosniace, stabilite în Albania, sub protecția Înaltei Porți, în momentul ocupației austriece a Bosniei-Herțegovina, și sentimentele islamiste ale unei părți a populației locale, au organizat o revoltă împotriva guvernului prințului Wilhelm de Wied. S-a răspândit vestea că prințul (pe care îl descriau ca fiind evreu) avea de gând să interzică islamul, ceea ce a provocat mânie în rândul musulmanilor bosniaci, extinsă și la musulmanii sunniți, care au considerat că un astfel de pas ar afecta libertatea lor. Mulți musulmani se temeau că prințul, creștin, va răsturna în favoarea creștinilor privilegiile de care se bucuraseră ei în timpul regimului otoman.

Mișcarea a intrat în istorie ca „revolta lui Haxhi Qamil” și reprezintă unul dintre cele

PORTRETE DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Prof. univ. dr. PAUL REZEANU

Aflate în atenție timp de peste patru decenii, cercetate metodic și cu răbdare, o serie de portrete aflate în patrimoniul Muzeului de Artă din Craiova sau în colecții particulare craiovene și-au dezvăluit, cu timpul, parte dintre secrete. Am identificat pictorii, personajele și au apărut uneori date noi, interesante, despre acestea. Încercând să înfățișăm succint rezultatul acestor cercetări, precizăm, de la început, că am pornit de la o zestre de informații extrem de sărace, că lucrările respective nu au legătură una cu alta și că le prezentăm pe fiecare în parte, neținând cont decât relativ de ordinea cronologică a execuției lor.

Portretul biv-vel paharnicului Stănuț Jianu, ulei pe pânză, 0,350 x 0,250 m, nesemnat, nedatat, provine de la Mișu B. Săulescu. Nu am găsit nimic în arhiva muzeului privind achiziționarea lui. Având în vedere numărul de inventar, P.R. 113, presupunem că tabloul a fost cumpărat (sau poate donat) în primii ani de existență ai Pinacotecii „Alexandru și Aristia Aman“, deci înainte de 1916. Cu timpul s-a făcut confuzie între Stănuț Jianu și Hagi Stan Jianu. Stănuț Jianu a fost fiul lui Hagi Stan Jianu, mare paharnic, favorit al lui Mavrogheni, care l-a făcut mare postelnic, titlu ce nu i-a fost însă recunoscut după moartea fanariotului (informație de la Dan Pleșia). El, Stănuț Jianu, s-a născut, probabil, în 1772 și a murit în 1832. A fost căsătorit de două ori, prima oară în 1792 cu

Bălașa Bibescu și a doua oară cu Smaranda, nepoata marelui vornic Constantin Samurcaș. Nu a avut urmași. Cea mai mare parte a moșiei Preajba, de lângă Craiova, a fost proprietatea sa.

*Biv-vel paharnicul
Stănuț Jianu*

Cuvinte imposibile de descifrat

Despre tatăl său, Hagi Stan Jianu (1721 – 1796), mai știm că a făcut hagiială la Sfântul Mormânt în 1759, că a ridicat în satul Preajba (Dolj) o biserică în anul 1779, împreună cu frații săi Chiriac și Voicu. Ei „erau ardeleni de origine, fapt pentru care Hagi Stan Jianu a fost persecutat de turci la începutul războiului din 1789, din care cauză fuge în Ardeal pentru a reveni în țară odată cu nemții, la reîntoarcere încredințându-i-se chiar căimăcămia Craiovei, de altfel pentru scurtă vreme“, scria Nicolae Iorga. Mai știm că a fost donatorul Fântânii Jianu din Craiova, că în anul 1783, cu contribuția sătenilor din Preajba, a ridicat din temelii, pe moșia sa, o „școa-

greă, instabilă, atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere economic și social. Ca rezultat al acestor factori interni și externi, și în condițiile în care nu a găsit sprijinul sperat la marile puteri, prințul Wilhelm de Wied a fost nevoit să plece din Albania, la 3 septembrie 1914.

În ciuda susținerii unor detașamente internaționale compuse în principal din olandezi, în frunte cu colonelul Thomson, dar și din români, „pruncul cel mai tânăr din Europa”, regatul albanez, s-a născut mort. Albania nu a avut, din acest punct de vedere, soarta celorlalte monarhii din Balcani, deoarece prințul de Wied nu a mai putut reveni la putere. Un comentariu foarte semnificativ a făcut marele patriot albanez Fan Noli (preot ortodox, care a slujit în limba

**Piatra tombală
din Biserica Luterană**

albaneză la București, în Biserica Sf. Nicolae „Dintr-o zi”: prințul ar putea fi învinuit doar că nu a putut face minuni.

Înainte de a pleca, Wilhelm de Wied li s-a adresat albanezilor: „În aceste circumstanțe în care războiul a început în Europa, m-am gândit să plec pentru o vreme în Vest,

dar nu ca să abandonez o problemă neterminată, căreia sunt gata să îi dedic toate forțele mele și toată viața mea. Vreau să știți că, departe sau aproape de voi, nu voi înceta niciodată să mă gândesc la progresul țării voastre iubite și binecuvântate”.

După plecarea din Albania, prințul de Wied s-a stabilit în Germania, unde a continuat o carieră nu foarte strălucită în armata germană. A murit la Predeal, aproape de reședința regală din Sinaia, cu o săptămână înainte de sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. Nu a abandonat niciodată dreptul constituțional de a guverna Albania, țara pe care o iubea cu tot sufletul. Este înmormântat în Biserica Luterană din București.

**Traducere și adaptare
Jonian MOLLA**

„TARAS BULBA”, AGENTUL CARE A FURNIZAT 12.000 DE PAGINI DE DOCUMENTE NATO

(Urmare din p. 23)

Mihai Caraman l-a lăsat pe Roussilhe să înțeleagă, treptat, că își dorește discreție în relația dintre ei, efectuând „la vedere” câteva măsuri de auto-verificare, fapt ce a stârnit curiozitatea francezului. Până la urmă, acesta a făcut pasul așteptat, undeva la începutul lunii aprilie 1963, întrebându-l pe prietenul său „Michel” de ce atâta prudență?

Era momentul așteptat de mult de Caraman: i-a livrat o poveste atent construită despre grijile care-l frământă ca nu cumva relația lor de prietenie să fie interpretată greșit de oficialii NATO, întrucât el nu este coleg cu un membru

al delegației Greciei la NATO, ci este un diplomat... român! Or, el știe foarte bine cu câtă suspiciune sunt priviți cei de dincolo de „Cortina de Fier”. Roussilhe a fost de-a dreptul flatat că un diplomat străin, cultivat și fermecător, este clientul său! Caraman era primul om din această categorie care nu-l trata ca pe un simplu individ care vinde pateu!

Pentru orice ofițer de informații, agentul secret ideal este un om pe care-l poate atrage fără constrângere la colaborare, care acceptă să furnizeze informații în cunoștință de cauză și din proprie inițiativă. Francis Roussilhe avea să o facă. Iar Caraman intuise corect că francezul va colabora din recunoștință, că își va

exprima astfel gratitudinea pentru că fusese remarcat, lăudat. „Căci nimeni până atunci nu-i dăduse mâna deschis, din toată inima.”

În perioada următoare, discuțiile sunt dirijate cu și mai multă prudență de Caraman. Printre picături, în mintea lui Roussilhe sunt inoculate câteva idei simple. „Este anti-sovietic, acest român. Este adevărat, servește regimul de la București, dar Bucureștiul este unul dintre simbolurile «comunismului național» născut în Est, împotriva birocrațiilor rigizi ai Kremlinului; România, pentru a-și juca atuurile în acest nou «mare joc», are nevoie de informații”.

(Va urma)

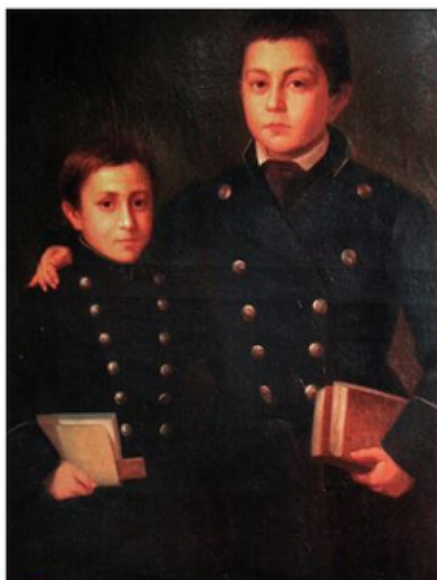
cu portretul serdarului Dimitrie Aman ne oferă argumente în plus. În acest sens remarcăm aceeași tușă, dar mai evoluată în cazul *Autoportretului*, acesta fiind, de altfel, pictat zece ani mai târziu. Remarcăm apoi aceeași așezare în cadru și faptul că ambele tablouri sunt dateate: 1828 și 1838. Portretul serdarului Dimitrie Aman este deci opera lui Carol Valstain.

Dar, să-l privim o clipă pe serdar. E îmbrăcat după moda orientală a timpului, poartă mustață și are obrazul bărbierit. El era „rumân cuțovlah“, născut probabil la 1775 și stabilit în țară în 1783 sau 1784. Între 1784 – 1790 a locuit la Craiova, împreună cu mama sa. Tatăl îi murise. Nu știm ce-l determinase să vină și să se stabilească la noi. Pe la 1802 lui Dimitrie i se spunea „Aman“, de la cuvântul turcesc „aman“, care înseamnă iertare. De ce i s-a spus așa nu știm.

Dimitrie Aman a fost negustor de unt, lână, miere și ținea vama Craiovei pentru cele cinci județe ale Olteniei. Avea case în Craiova, așezate lângă Biserica „Sfânta Treime“, a familiei Știrbei. Pe la 1817 era vel-serdar. La 1821 s-a refugiat la Sibiu de frica revoluției lui Tudor Vladimirescu. Acolo a rămas până în 1822. Când s-a înapoiat, și-a găsit casa prădată de otomani. La 1828, din cauza ciumei și a războiului ruso-otoman, s-a refugiat în Muscel, la Câmpulung (unde în 1831 i s-a născut ultimul copil,

Theodor, pictorul de mai târziu). Reîntors la Craiova, Dimitrie Aman a murit în 1834, lăsând văduvă o soție tânără, Pepita, cu cinci copii minori, dar și cu o avere care i-a pus la adăpost familia.

În patrimoniul Muzeului de Artă din Craiova se află un tablou, de fapt un dublu portret, intitulat *Frații Haralamb*, ulei pe pânză, nesemnăt,

Frații Haralamb

nedatat. Tot ce se știa despre el era că provenea de la Pinacoteca „Alexandru și Aristia Aman“. Lucrul acesta ne-a incitat. Am aflat mai întâi că pe cei doi frați îi chema Nicolae (1831 – 1908) și Costică (1826 – 1883) și că au fost fiii marelui boier craiovean Dimitrie Haralamb, din prima căsătorie a acestuia cu Ecaterina Florescu, văduva lui Dincă Otetelișcanu. Nicolae Haralamb era, la vârsta de 35 de ani, colonel. A făcut parte din Locotenența domnească, după abdicarea lui A.I.I. Cuza,

în 1866. A fost ministru de Război (1866 – 1867), apoi general de brigadă și comandant al Corpului de Vest. Nu a fost căsătorit. Fratele său mai mare, Constantin Haralamb (Costică), a fost serdar și procuror la Curtea de Apel Craiova. Dintr-o legătură extra-conjugală a avut doi copii, pe care mai târziu i-a recunoscut și adoptat: Dimitrie, medic, decedat în 1940, căsătorit cu Maria Lamoțescu, fără urmași, și o fiică, căsătorită. Din actul de deces aflăm că a murit la Vannes, în Franța, la 5 septembrie 1883, în vârstă de 57 de ani. Se născuse în „Valahia“, iar la data respectivă era rentier și divorțat de doamna Nicolita Diculescu. Fiul Dimitrie, în vârstă de 22 de ani, la moartea tatălui, era student la medicină, la Paris. Când a fost pictat tabloul este o întrebare la care se poate răspunde relativ simplu. Având în vedere vârsta la care apar *Frații Haralamb*, să zicem

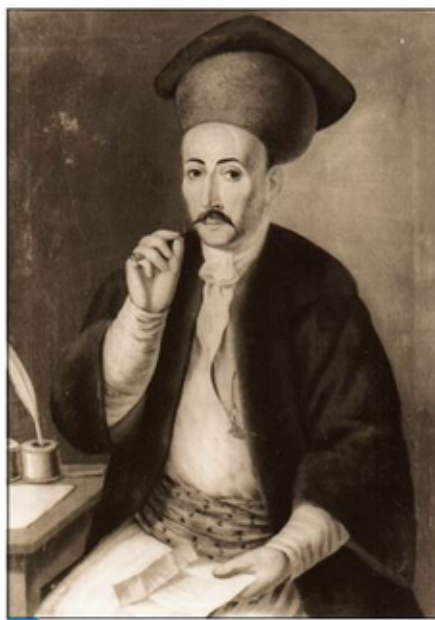
unul zece și celălalt 15 ani, suntem tentați să afirmăm că tabloul a fost pictat pe la 1840 – 1841. Unde, la Craiova, București sau Paris (unde își făceau studiile)? Iată o întrebare la care, pentru moment, nu putem răspunde. Oricum, remarcăm că *Frații Haralamb* sunt îmbrăcați în uniforme școlare și țin în mâini cărți. Cât despre pictorul care a executat tabloul nu ne putem încă pronunța, deși aria și momentul în care ne plasăm sunt restrânse.

lă românească în care se învâța de pomană”, spune un document de epocă. De remarcat că „sătenii prebeni, tăbăcari de piei de capră, s-au obligat, cu zapis întărit de căimăcămia Craiovei, să dea ajutor bisericii și școlii lui Jianu” și că la „20 februarie 1793 a adus la Craiova pe chir Dumitrache Marcu dohtorul, român originar din Sibiu” – aflăm din cartea doctorului V. Gomoiu, despre *Viața medicală a Craiovei*.

Deoarece biserica din Precajba a fost în 1801 pârjolită de cârjalii (cete de otomani venite din sudul Dunării), Stănuț Jianu a refăcut-o în 1806. El era, la acea dată, paharnic. Sub Mavrocordat a fost vel-serdar, apoi biv-vel paharnic, dar în 1815 a renunțat la supușenie și a căutat protecție austriacă. Pe vremea lui Vodă Caragea, pentru rătăcirea sa a cerut iertare. Acesta i-a acordat-o.

Portretul biv-vel paharnicului Stănuț Jianu ne prezintă un bărbat în jur de 50 de ani. E îmbrăcat după moda orientală și ține în mâna stângă un șirag de mătănii. Studiat cu atenție, tabloul s-a dovedit a fi executat de Carol Valștain, în jurul anului 1820. El este astfel cel mai vechi tablou cunoscut pictat de acest artist, care a trăit la Craiova din 1817 până prin 1828 – 1829.

Citat și reproduș în principalele monografii dedicate lui Constantin Lecca și Theodor Aman, apărute până în anii '80 ai secolului trecut, portretul serdarului Dimitrie

Serdarul Dimitrie Aman

Aman nu a ridicat, până la momentul menționat, nicio problemă pentru istoricii de artă. Deși nesemnat, era considerat, în mod indiscutabil, un tablou executat de Constantin Lecca. El provenea din Colecția „Alexandru și Aristia Aman”, deci din familia serdarului. Tabloul s-a aflat timp de foarte mulți ani, alături de altele de Constantin Lecca, în expunerea permanentă a Muzeului de Artă din Craiova. El este însă pictat într-o factură cu totul deosebită de cele pictate de Lecca. Curios lucru ni se pare că acest fapt nu a atras atenția niciunui specialist. Privindu-l cu atenție, ne-am pus mai multe întrebări și am avut surpriza să descoperim pe scrisoarea deschisă, pe care o ține în mână bogatul negustor craiovean, o serie de cuvinte imposibil de descifrat, dar într-un colț al acestuia se distinge scris „1828”. Deci anul în care portretul a fost

pictat. Obiceiul de a semna și data în acest fel tablourile nu credem că necesită o paranteză deosebită, fiind arhicunoscut. În această situație, atribuirea portretului serdarului Dimitrie Aman lui Constantin Lecca se exclude. Pe lângă faptul că nu conține caracteristicile picturii lui Lecca, semnele de întrebare ridicate de conjuncția datelor biografice ale pictorului cu modelul său, precum și circumspecția cu care trebuie să privim vârsta prezumtivă a celui portretizat, alăturate acestui amănunt hotărâtor al datării tabloului, impun concluzia la care am ajuns. În plus de aceasta, în anul 1828 Lecca se afla la Budapesta, și nu la Craiova. Orice speculații, în sensul că Dimitrie Aman, ca negustor, ar fi putut ajunge în acel timp la Buda sau altele cad și ele.

0 întrebare fără răspuns

Dacă tabloul nu a fost executat de Constantin Lecca, atunci de cine a fost pictat? O sumară trecere în revistă a celor care la 1828 ar fi putut executa acest portret elimină, rând pe rând, pe pictorii cunoscuți, cu excepția lui Carol Valștain. Deși moștenirea artistică a acestuia nu este prea bogată, factura picturii sale are note distinctive, fapt ce ne încurajează în presupunerea ce o facem. De asemenea, compararea *Autoportretului* de la Muzeul Național de Artă al României

Un *Portret de bărbat* pictat de Constantin Lecca, la 10 mai 1848, îl prezintă pe Ioan Vladimirescu, fiul lui Papa și Bălașa Vladimirescu, deci nepot de frate al lui Tudor Vladimirescu. Portretul acesta a fost ultimul sau unul dintre ultimele tablouri pictate de Constantin Lecca înainte de izbucnirea Revoluției de la 1848 din Țara Românească și înainte ca el să părăsească, pentru totdeauna, Craiova. Cât despre cel portretizat, Ioan (Iancu) Vladimirescu, aflăm, din documentul nr. 3.297, de la Muzeul Județean Gorj, că unul dintre fiii săi a mărturisit, cândva, că „bunica sa l-a născut pe tatăl său în octombrie 1821, ascunsă fiind, de frica turcilor, într-o puțină cu păstăi de fasole, într-un bordei”. Mai știm că în anul 1843 s-a căsătorit cu Bălașa (sic!), fiica postelnicului Avram Negreanu, cumnatul lui Gheorghe Magheru, că la 1848 Iancu Vladimirescu avea 27 de ani – vârstă care cores-

Ioan Vladimirescu

punde cu cea a portretului în discuție –, că, în urma decedului primei sale soții, înecat în râul Negraia, ce trecea prin Vladimir, s-a recăsătorit, la 1852, cu Ecaterina (Catinca, sau Tinca), fiica lui Dimitrie Zugubeanu, din satul Sinești, județul Vâlcea, mic boiernaș și arendaș de moșii, care și el se înrudea cu Gheorghe Magheru, precum și faptul că la 1862, Ioan Vladimirescu era subprefect al plasei Amaradia din Gorj, cu sediul la Cojani, apoi la Pe-

treștii de Sus, azi Târgu Cărbunești.

Timp de mulți ani am avut în atenție un tablou, *Portret de bărbat cu trabuc*, ulei pe pânză, 0,850 x 0,640 m, nesemnlat, nedatat, aflat în patrimoniul Muzeului de Artă din Craiova. Cercetat cu atenție el s-a dovedit a fi fost pictat de Constantin Lecca și a-l înfățișa pe Dimitrie Brătianu. Tabloul a fost executat la Brașov, în anul 1849, pe când pictorul se afla în autoexil, iar Dimitrie Brătianu în pibegie după înfrângerea Revoluției de la 1848 din Țara Românească. În cea mai mare parte a anului 1849, Dimitrie Brătianu a trăit la Brașov. Atunci și acolo – în fundalul tabloului se profilează Tâmpa – i-a pictat deci Lecca portretul. Pe lângă valoarea artistică a tabloului, subliniem și valoarea sa documentară. Din păcate, tabloul nu mai există. A ars în decembrie 1989. Se afla atunci la Laboratorul de restaurare al Muzeului Național de Artă din București. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

Ars la revoluție

Un alt tablou, de fapt o miniatură, ulei pe fildes, 0,080 x 0,063m, reprezintă un *Portret de bărbat*. El s-a aflat, până acum câțiva ani, în colecția prof.dr. Alexandru Olaru, din Craiova. Pus alături de alte lucrări similare, executate de Anton Chladek, tabloul s-a dovedit a fi ieșit, indiscutabil, din mâna acestui pictor. Mai mult, am descoperit că portretul îl reprezintă pe Emanoil Kinezu (1817 – 1878), avocat, scriitor, participant la Revoluția de la 1848, fruntaș al mișcării unioniste pe meleagurile Olteniei, fost primar al Craiovei. Menționăm, de asemenea, că la 1854, în timpul ocupației rusești, el a scris un pamflet împotriva țarului Nicolae I, motiv pentru care a fost deportat în Siberia, unde a stat doi ani, după care a reușit să fugă. Portretul a fost executat puțin înainte de anul 1848 și-l reprezintă pe Emanoil Kinezu cu toate atributele unui intelectual occidental. El poartă frac, lavalieră, plete, mustață, perciuni și o barbă tunsă scurt. Are ochii albaștri, chipul frumos. Brațul său este așezat pe o carte aflată pe o masă acoperită cu postav verde. Alături sunt o călămară și o pană. În mână ține o scrisoare. Execuția artistică este minuțioasă, remarcabilă.

Un tablou deosebit de interesant, *Portretul lui Petrache Romanescu*, se află în patrimoniul Muzeului de Istorie al Olteniei și îl prezintă pe

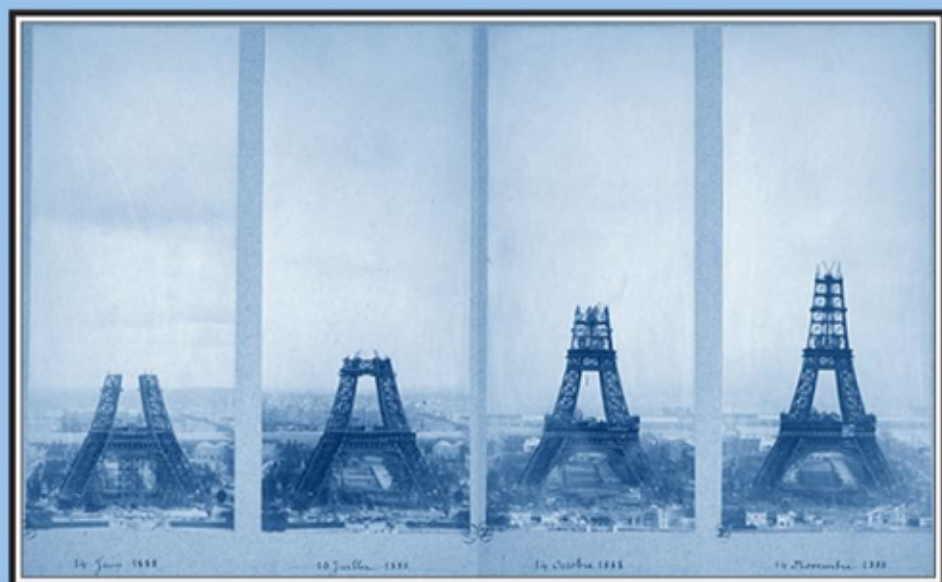
singurul revoluționar pașoptist craiovean mort în exil politic. Este o pictură ulei pe pânză, de format oval, semnat și datat „Ch. Chaplin, 1847”. Tabloul provine din Colecția „Nicolae Romanescu” (fiul celui portretizat) și îl prezintă pe Petrache Romanescu la

Petrache Romanescu

vârsta de 30 de ani. Din punct de vedere artistic tabloul nu are o valoare deosebită, Charles Chaplin (1825 – 1891) fiind un pictor și gravor francez (era fiul unui englez, căsătorit cu o franțuzoică; artistul s-a naturalizat francez, în 1886). Interesant ni se pare însă faptul că Petrache Romanescu poartă la gât un ac de cravată „torsada”. Acesta se păstrează și se află la muzeul amintit. Este din aur și platină, pe care sunt montate mici diamante. Acul acesta de cravată, „torsada”, a fost însemnul „Frăției”, purtat de revoluționarii de la 1848. Dar cine a fost Petrache Romanescu?

S-a născut la Târgu Jiu, în anul 1817, și a murit la Zizin, lângă Brașov, la 22 iunie 1856. A fost fiul lui Ioniță Romanescu (un apropiat al lui Tudor Vladimirescu, care a murit de hanger otoman, în luptele de la Drăgășani, la 7 iunie 1821, el făcând parte din „batalionul sacru”), frate cu Costache Romanescu (1821 – 1877). Ambii frați Romanescu au luat parte la Revoluția de la 1848 din Țara Românească. Costache a fost secretar al Guvernului Provizoriu de la 15 iunie 1848, numit prin decret. În 1845 el se afla în rândurile societății „Dreptate – Frăție”. În același an, în casa sa, Gh. Magheru a depus, în fața lui I.E. Rădulescu, jurământ de credință „Frăției”. Cercetat, dar necondamnat, după revoluție, Petrache Romanescu nu s-a astâmpărat, iar mai apoi nu s-a abținut de la comentarii politice defavorabile ocupației rusești. Din acest motiv a fost arestat în anul 1854. Condamnat și deportat, a fost răscumpărat de familie pe când era dus spre lagărul de detenție politică în Siberia. S-a refugiat în Transilvania, la Zizin, unde s-a îmbolnăvit de tuberculoză și a murit. Corpul neînsuflit i-a fost adus apoi de un prieten din „Frăție”, Iosif Maier, și înmormântat în Cimitirul „Sineasca” din Craiova. Petrache Romanescu a fost căsătorit cu Maria Moscu (1819 – 1897), cu care a avut șase copii, ultimul fiind Nicolae Romanescu (1854 – 1931), celebrul primar al Craiovei, liberal, senator de drept etc.

*În prima imagine, Turnul Eiffel în iunie 1888;
în ultima în noiembrie același an*

Cvadriciclul lui Ford, 4 iunie 1889

ALBUM ISTORIC

Imaginile pe care vi le propunem în acest album au un element în comun:
sunt realizate în luna iunie.

Funeraliile lui Victor Hugo, 1 iunie 1885

Inaugurarea lui Tower Bridge, Londra, 30 iunie 1894

*2 iunie 1910: Roald Amundsen stă de vorbă
cu regele Norvegiei Haakon pe puntea vasului „Fram”,
înainte de plecarea în expediția către Polul Sud*

Ruși participă la muncă voluntară la sfârșit de săptămână, iunie 1920

Regina Victoria la jubileul de diamant, 1897

Trupe americane debarcă la Daiquiri, Cuba, la 22 iunie 1898

Sârbilor Croaților și Slovenilor (SHS, ulterior Iugoslavia), Neum și Sutorina au intrat, succesiv, în componența districtului Mostar – zonă mixtă etnic sârbo-croato-musulmană bosniacă –, ulterior a Banovinei Litoral (localizată în Dalmația nordică și centrală și în Herțegovina Occidentală, zone majoritar croate), respectiv a Banovinei Zeta (Muntelegru, Herțegovina Orientală, Sandjak și Metohija).

Prin Acordul Dragișă Cvetkovici – Vladko Macek din 26 august 1939, Neum a fost inclus, împreună cu Dubrovnik, în cadrul Banovinei autonome Croația, în timp ce Sutorina și Boka Kotorska au rămas în componența Banovinei Zeta, dominată de sârbii ortodocși.

Odată cu ocupația militară a Axei asupra Regatului Iugoslaviei, prin Acordul de la Roma din 19 mai 1941, Neum a fost inclus în cadrul Statului Independent Croația (NDH) – proclamat de ustașii croați la 10 aprilie 1941 și arondat Marelui Județ Dubrava, cu centrul la Dubrovnik –, în timp ce Sutorina, estul zonei Konavle, Peninsula Pelješac și Boka Kotorska au fost incluse în Italia. Neum a intrat însă în cadrul zonei de ocupație a trupelor italiene. După semnarea de către Italia a armistițiului cu Națiunile Unite la 3 septembrie 1943, muni-

Traseul podului Pelješac

cipalitatea Neum a fost ocupată de Wehrmacht.

După al Doilea Război Mondial, prin Tratatul de Pace de la Paris, din 10 februarie 1947, municipalitatea Neum a rămas în componența statului iugoslav. În plan intern, Neum, ca și Sutorina, au fost incluse în Republica Bosnia-Herțegovina (BiH), constituită pe aliniamentul frontierelor stabilite prin Congresul de la Berlin din 1878. Spre deosebire de Sutorina, care a fost transferată – de conducerea comuniștilor iugoslavi titoiști – de la BiH către Muntenegru în 1947, în contrapartidă cu preluarea unei zone muntoase de la muntenegrenii în zona Sut-

jeska, Neum a rămas în componența BiH, ca municipalitate locuită în majoritate de etnici croați.

Neum, ca și Sutorina, au fost cedate, teoretic, de emigrația croată ustașă sârbilor prin Acordul Ante Pavelici – Milan Stojadinovici din 1954, de la Buenos Aires (catalogat de Josip Broz Tito

drept „notă de plată fără cârmă”), prin care granița dintre Croația și Serbia se stabilea pe cursurile Dunării, Savei, Bosnei și Neretvei.

Ca o ironie a sorții, tocmai organizarea jocurilor olimpice de iarnă de la Sarajevo, în februarie 1984, a determinat autoritățile BiH să renunțe, din considerente financiare, la planul exproprierii terenurilor deținute de etnicii croați localnici în Peninsula Klek din municipalitatea Neum, unde se preconiza construirea unui mare complex hotelier și a unui port turistic.

În momentul dezmembrării R.S.F. Iugoslavia și a izbucnirii războaielor inter-etnice din Croația și BiH, Neum a continuat să rămână o muni-

cipalitate majoritar croată – 87,6 % din totalul populației de 4.268 locuitori, respectiv 91% croați dintre cei 1.993 locuitori ai localității propriu-zise Neum, conform recensământului din 1991.

Neum a fost inclus în cadrul auto-proclamatului stat Hercegovina al etnici-

Ante Pavelici citește, la 1 decembrie 1918, în fața regentului Alexandru declarația Consiliului Național privind formarea Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor

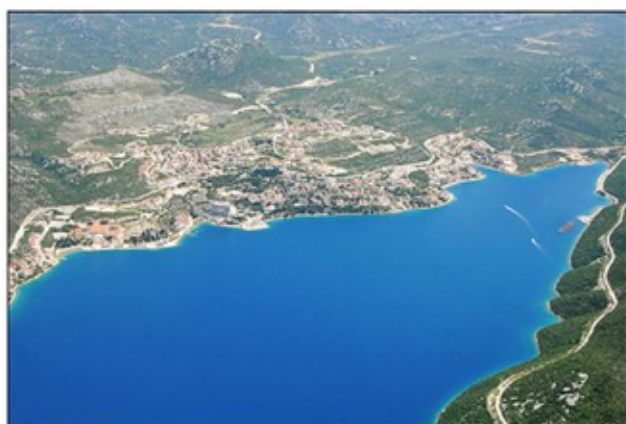

Dicționar istoric

CORIDORUL NEUM

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Neum, localitate care constituie în prezent pentru Bosnia și Herțegovina (BiH) singura ieșire la Marea Adriatică (9 km în linie dreaptă și aproape 25 km de litoral cu sinuozități topografice), reprezintă și punctul obligatoriu de legătură terestră între ansamblul teritoriului Croației, în special Dalmația, și zona Dubrovnik – Peninsula Pelješac (ital. Sabbioncello) – Konavle (ital. Canali), dar și zona cu cea mai mare importanță geostrategică a arealului locuit în majoritate de etnicii croați în cadrul statului bosniac.

Vedere aeriană a localității Neum

Caracterul aparte al zonei Neum a fost determinat de prevederile Tratatului de Pace de la Karlowitz (srb.-cro. Sremski/Srijemski Karlovac) din 1699, când Republica Dubrovnik (Ragusa) a vândut Imperiului Otoman zonele litorale adriatice Neum și Sutorina, pentru a evita învecinarea teritorială cu Republica Veneției. Contextul epocii era marcat atât de avansul Austriei Habsburgice, care elibera de sub administrația otomană actuala Croație propriu-zisă, Slavonia, Baranja, Bacika și Srem/Srijem până la aliniamentul Sremska Mitrovica – Slankamen (magh. Szalánkemén), cât și de recucerirea venețiană în Dalmația și Boka Kotorska, în dauna acelorași otomani. Întrucât Veneția își manifesta

intențiile anexioniste asupra Republicii Dubrovnik (Ragusa), aceasta din urmă, care menținuse bune relații economico-politice cu otomanii, a preferat să vândă Înaltei Porți teritoriile respective tocmai pentru a se pune la adăpost de veleitățile expansioniste ale Serenissimei Republici.

Neum, ca și Sutorina, au rămas în componența Imperiului Otoman chiar și după ce Dubrovnik a intrat, succesiv, în componența Provinciilor Ilirice ale Franței napoleoniene, respectiv Imperiului Austriei, prin Congresul de la Viena din 1814 – 1815 (ulterior părții austriece a Austro-Ungariei). În 1878, prin deciziile Congresului de la Berlin, în Neum și Sutorina au fost instaurate administrația civilă și ocupația

militară austro-ungară, cele două teritorii fiind anexate în 1908.

În timpul Primului Război Mondial, prin Tratatul de la Londra din 26 aprilie 1915, Neum și Sutorina erau declarate teritorii scoase în afara zonei aspirațiilor teritoriale ale „irredentei” italiene. Prin respectivul document internațional, confirmat de Nota ambasadorilor Antantei de la Belgrad, din 4 august 1915, remisă autorităților sârbe, Neum intra în componența Serbiei Mari, împreună cu întregul litoral dalmat dintre Trogir și Ston, inclusiv Peninsula Pelješac, în timp ce restul zonei Dubrovnik, Sutorina și Boka Kotorska erau atribuite Muntenegrului.

Odată cu proclamarea, la 1 decembrie 1918, a Regatului

prin care Autostrada A1 să asigure legătura cu Dubrovnik fără să părăsească teritoriul croat, adică prin ocolirea municipalității Neum. Zagrebul a acceptat solicitarea BiH de modificare a planului construcției podului, în sensul creșterii înălțimii căii de rulare pentru a permite accesul unor vase maritime cu capacitate sporită la preconizatul port extins Neum. În cele din urmă, BiH a reluat contestația construcției podului, iar Zagrebul s-a reorientat, temporar, către varianta, mult mai puțin costisitoare, a construcției Autostrăzii A1 prin municipalitatea Neum.

În mod semnificativ, locuitorii din Neum folosesc pentru legătura cu restul BiH căile rutiere din Croația, întrucât singura șosea situată pe teritoriul BiH, deși a fost reparată, este îngustă și sinuoasă, din cauza reliefului montan accidentat.

In prezent au rămas două probleme nerezolvate în raporturile Neum cu Croația și BiH. Pe de o parte, acordul preliminar intervenit la 3 mai 2012 la Zagreb între miniștrii Transporturilor din Croația și BiH privind construirea Autostrăzii croate A1 pe teritoriul municipalității Neum sub forma unui coridor protejat cu lungimea de 5,5 km, înconjurat de garduri, cu control video și senzorial, în care să nu fie permisă staționarea,

de pe care să nu se poată ieși spre teritoriul adiacent bosniac, a fost criticat în mod deschis atât de președintele municipalității în cauză, Djivko Matuško, cât și de principalele organizații politice și economice din Neum. La 11 mai 2012, declarația comună a mai multor partide și organizații stipula: „nu vrem să cedăm teritoriul nostru... când pe noi nimeni nu ne întreabă... Nu

neclar al frontierei maritime dintre Croația și BiH din Canalul Mali Ston. Actuala linie de demarcație *de facto* dintre cele două state se situează pe talvegul dintre Peninsula Klek, aparținând BiH, și Peninsula Pelješac, aparținând Croației. Acordul dintre cele două state, încheiat în 1999, prin care se muta frontiera în avantajul BiH nu este însă *de jure* în vigoare, astfel că președintele municipa-

lității Neum a făcut referiri la respectiva chestiune în declarația sa de împotrivire față de construirea coridorului de transport protejat.

În tot acest context, problema Sutorina a devenit subiectul aspirațiilor teritoriale ale Republicii Srpska asupra Muntene-

grului, prin care entitatea sârbilor bosniaci să obțină un acces de 9 km la Marea Adriatică, între stațiunea Igalo la nord și Capul Kobila la sud. Revendicările se bazează pe faptul că frontierele BiH au fost trasate în momentul constituirii Iugoslaviei titoiste, la a doua ședință a Consiliului Antifascist de Eliberare Națională a Iugoslaviei de la Jajce, din 29 noiembrie 1943, conform frontierelor fixate de Congresul de la Berlin din 1878, când Sutorina făcea parte din BiH. Pentru prima oară Sutorina și Igalo – un areal totalizând 75 km² – figurează ca părți ale Munte-

Milan Stojadinovici (al doilea din stânga) și Ante Pavelici (lângă el), la Buenos Aires

dorim ca teritoriul nostru să fie târguit“.

În final, Croația a decis construirea Podului Pelješac pentru a ocoli coridorul Neum, astfel încât autostrada spre Dubrovnik va traversa doar teritoriul statului croat. Lucrările de construcție a Podului Pelješac au fost demarate în 2018 de către o navă maritimă din R.P. Chineză echipată ca un adevărat șantier plutitor. Rămâne în suspensie reacția BiH, unde partidele etnicilor bosniaci sunt în continuare nemulțumite de construcția podului.

A doua problemă este reprezentată de statutul juridic

lor croați din BiH, constituit la 18 noiembrie 1991 sub numele Comunitatea Croată Herceg-Bosna, redenumită la 28 august 1993 Republica Croată Herceg-Bosna. Neum a fost inclus în teritoriile croate și prin Acordul de la Karadjordjevo din 25 martie 1991 dintre președinții croat Franjo Tuđman și sârb Slobodan Milošević, precum și prin Acordul de la Graz din 27 aprilie 1992 dintre președinții Republicii Srpska, Radovan Karadžić, și Republicii Herceg-Bosna, Mate Boban. Caracterul majoritar etnic croat al municipalității și orașului Neum a fost confirmat prin includerea acestora în cadrul unităților politice majoritar croate prin succesele proiecte internaționale de pace propuse în timpul războiului din BiH. În

mod semnificativ, în timpul războiului civil din BiH Neum nu a fost revendicat de Republica Srpska, însă a fost revendicat, fără succes, împreună cu Brciko, de musulmanii bosniaci (boșniacii; noul nume al musulmanilor bosniaci) conduși de președintele BiH Alija Izetbegović. Boșniacii au încercat, astfel, să-și creeze un teritoriu propriu continuu, care să le asigure atât acces la Marea Adriatică, prin Neum, cât și acces la râul navigabil Sava, prin Brciko, și implicit să separe teritorial atât litoralul dalmat sudic de restul

Croației, cât și zona vestică Banja Luka de estul Republicii Srpska și de Serbia. Ulterior, prin Acordul de la Washington din 18 martie 1994, prin care S.U.A. au mediat încetarea ostilităților dintre croații și musulmanii bosniaci, Neum a fost inclus în Federația Bosnia-Herțegovina (Federația Croată-Musulmană), aspect confirmat și de Acordul de pace de la Dayton, din 21 noiembrie 1995, și de Tratatul de Pace

Vladko Macek (stânga) și Dragiša Cvetković

de la Paris, din 14 decembrie 1995.

În cadrul Federației BiH, Neum face parte din Cantonul Herțegovina – Neretva, având capitala la Mostar, zonă mixtă etnic croato-boșniacă, care în timpul războiului s-a aflat în majoritate sub controlul unităților militare ale croaților.

După încheierea conflictului inter-etnic din BiH, Neum a devenit un teritoriu cu un dublu rol în relațiile dintre Croația și BiH: pe de o parte rămâne o municipalitate în care majoritatea absolută a celor 4.605 locuitori o con-

stituie etnicii croați, pe de alta reprezintă o piesă în jocul negocierii dintre autoritățile de la Zagreb și Sarajevo privind dezvoltarea infrastructurii de transport.

Astfel, pentru Croația Neum constituia varianta terestră de trecere pentru Autostrada A1 „Dalmatina“, menită să lege zona Dubrovnik de ansamblul teritoriului croat. În fața unui refuz al autorităților BiH de acceptare a construirii Autostrăzii A1 pe teritoriul municipalității Neum, singura alternativă pentru Zagreb rămânea construcția costisitorului pod Pelješac, care să lege direct peninsula omonimă de Klek. BiH a condiționat acceptul construirii autostrăzii croate A1 prin Neum de obținerea, în contrapartidă, a

unor facilități privind accesul la portul croat Ploče, în calitate de punct terminus al Coridorului Pan-european Vc. Situația a fost generată de faptul că Neum nu dispune decât de un port turistic, care nu permite acostarea marilor vase de transport a produselor industriale sau de hidrocarburi.

Întrucât Croația nu a acceptat solicitările BiH de obținere a unor drepturi de suveranitate asupra unor secțiuni ale portului Ploče, autoritățile de la Zagreb au luat tot mai mult în calcul construirea Podului Pelješac, lung de 2.404 m,

Chipuri
uitate

EPISCOPUL JUSTINIAN TECULESCU

LUMINIȚA CORNEA

Ioan Teculescu – numele de botez al episcopului Justinian Teculescu – s-a născut la 1 noiembrie 1865, în Voinești, Covasna, într-o familie de oieri cu zece copii. După terminarea celor patru clase primare, confesionale, a fost remarcat de unchiul său, arhimandritul Gherasim, starețul Mănăstirii Predeal. Cu ajutorul acestuia, tânărul învățcel a studiat la cunoscutul Liceu „Andrei Șaguna” din Brașov, după care a urmat cursurile Institutului Teologic „Andreian” din Sibiu. În perioada cât

a fost student la Teologie a colaborat la ziare și reviste, publicând doine populare, culese de el, și poezii. Tânărul Ioan Teculescu a optat pentru vocația ce-l atrăgea ca un magnet, de dascăl și preot, profesii îngemănate.

În perioada 1888 – 1891, Ioan Teculescu a fost învățător în comuna Râșnov, Brașov. În 1891, s-a căsătorit cu Eliza, fiica preotului Iosif Comănescu din Codlea. A fost hirotonisit în parohia unde a fost învățător. Un deceniu (1891 – 1901) a fost preot în Râșnov.

Între 1901 și 1922 a fost protopop de Alba Iulia. În cei aproape 22 de ani petrecuți în scaunul de protopop, Ioan Teculescu reușește să fie cel mai distins și cel mai activ dintre toți protopopii Mitropoliei Ardealului, precum și unul dintre cei mai însuflețiți luptători și apărători ai românismului.

Un preot cu crucea-n frunte

Călătorea de obicei călare prin cele 46 de comune ale

protopopiatului său, îndemnând și stăruind, fără încetare și fără osteneală, să se repare și să se zidească din nou școli și biserici. Sfințea aceste lăcașuri de credință și de lumină, apoi participa la serbările ce urmau. Erau ocazii de luminare, de înfierbântare și de oțelire a sufletului enoriașilor săi, pentru lupta de rezistență dărză, „în care poporul românesc era angajat de politica de maghiarizare cu orice preț și prin orice mijloace, pe care statul maghiar o practica cu sistem și perseverență demonică”, după cum afirma istoricul Ioan Lăcătușu.

Protopopul Bălgradului era „unul din acei preoți cu crucea-n frunte” cântați de Andrei Mureșanu în poezia *Un răsunet*, devenită imn național. Crescuse atât de mult în respectul și dragostea poporului pe care-l păstora, „încât la un

semn al său, schimbând crucea în sabie, ar fi putut dispune cum vroia de populația celor 46 de sate, pe care reușise s-o captiveze și s-o stăpânească cu puterea de foc a cuvântului său cald și sincer”, menționa George Jurebiță în *Buletinul Episcopiei Cetății Albe – Ismail*, în anul 1932.

O perioadă lungă (1902 – 1923), protopopul Ioan Teculescu a fost președintele Despărțământului Alba Iulia al Astrei, calitate în care desfășoară o bogată activitate, devenind cunoscut în mediile culturale românești transilvănene. La 14 iunie 1910, Onisifor Ghibu expediază din Săliște o scrisoare profesorului Nicolae Iorga, însoțită de o listă de 26 personalități laice și ecleziastice ardeleni, printre care figurau: Ioan Lupăș, protopop de Săliște, Ioan Agârbiceanu, preot în Orlat,

negrului în mai 1947, prin legea de organizare administrativ-teritorială a respectivei republici iugoslave. În schimb, adepții alipirii zonei Sutorina – Igalo la BiH, de fapt la Republica Srpska, trec sub tăcere faptul că exact motivația geografică, a comunicațiilor terestre mult mai dificile spre BiH, comparativ cu cele spre Muntenegru, care a stat la baza deciziei privind Sutorina, a fost aplicată și în cazul alipirii la BiH, în 1949, a unor localități rurale munte negreane (Kruševo, Vucevo), care gravitau teritorial spre zona bosniacă Gacko. Decizia se baza pe faptul că „poporul munte negrean știe că pământul BiH este al lor la fel de mult ca pământul Muntenegrului,

întrucât acestea sunt părți ale patriei comune, Iugoslavia“. De altfel, agitația nu este întreținută și de politicienii croați și bosniaci din BiH, aceștia nemanifestând pretenții teritoriale asupra Muntenegrului în cazul Sutorina tocmai pentru a nu legitima pretențiile teritoriale pansârbe, pe linia curentului Serbiei Mari, asupra BiH.

Revendicările sunt exprimate de politicienii sârbi din Republica Srpska, precum Bodjidar Vuciurevici (fost primar de Trebinje, lider al Asociației Întemeietorilor Republicii Srpska) și de clerici din zonă ai Patriarhiei

Ortodoxe Sârbe, precum episcopul Grigoriје de Hum, Herțegovina și Litoral. Aceste revendicări nu s-au manifestat și în perioada în care Muntenegru făcea parte din diversele state iugoslave, ci abia după proclamarea independenței și ieșirea din statul federal comun cu Serbia. În septembrie 2011, gruparea „Sutorina este a BiH. Să ne-o înapoiati“ adunase pe

trebui să cedeze și Sutorina Republicii Srpska.

Semnificativ, în Croația județul Dubrovnik – Neretva cuprinde teritorii discontinue geografic, situate atât la est cât și la vest de Neum, tocmai pentru a sublinia caracterul unitar al teritoriului croat, iar Sutorina, împreună cu restul zonei Boka Kotorska, nu face parte din Arhiepiscopia romano-catolică de Bar, care cuprinde restul teritoriului munte negrean, ci se suprapune cu limitele Episcopiei de Kotor, pe aliniamentul deținut de Austro-Ungaria până în 1918, fiind inclusă în Arhiepiscopia de Split – Makarska, din Croația.

Semnarea Acordului de la Dayton

portalul Facebook circa 5.800 de adeziuni din rândul cetățenilor BiH. Croația și Muntenegru nu consideră Sutorina o chestiune litigioasă, poziție împărtășită și de conducerea centrală a BiH de la Sarajevo. Zagrebul și Podgorica sunt conștiente că redeschiderea chestiunii Sutorina ar fi doar în avantajul curentului pansârb din Republica Srpska (BiH) și Muntenegru. Există deja afirmații ale liderilor pro-sârbi din Muntenegru, conform cărora dacă statul munte negrean ar renunța la aspirațiile asupra Peninsulei Prevlaka în favoarea Croației, ar

Care sunt, în acest context, rolul și perspectivele deținute de Neum în cadrul relațiilor dintre Croația și BiH? Un posibil răspuns este oferit de dansul popular tradițional „landjo“, practicat în egală măsură de etnicii croați din Neum, de conaționalii lor din zonele Dubrovnik și Konavle, precum și de sârbii din zona învecinată Trebinje, din Herțegovina Orientală (Republica Srpska). Așa cum dansul „landjo“ este un bun comun al populației din zonă indiferent de apartenența etnică, la fel și Neum este o punte de legătură între Croația și BiH, un factor care necesită impulsivitatea colaborării dintre popoarele celor două state. ■

1918 s-a creat la Alba Iulia Consiliul Național Român din localitate, având ca președinte pe protopopul ortodox Ioan Teculescu. Din comitet mai făceau parte dr. Rubin Patiția – avocat –, dr. Zaharia Muntean – avocat –, dr. Vasile Urzică, dr. Alexandru Fodor – medic –, dr. Virgil Vlad – farmacist, dr. Camil Velican. Tot acum s-a creat garda civică, condusă de căpitantul Florian Medrea.

Protopopul Teculescu, ca președinte al Consiliului Național Local Alba, a organizat Adunarea Națională a românilor de la 1 Decembrie 1918, care a proclamat Unirea Ardealului cu patria-mamă.

Consiliul Național Român Central a convocat pentru data de 18 noiembrie/1 Decembrie 1918 Adunarea Națională de la Alba Iulia. În acest scop au fost desemnați delegații la înaltul for al românilor. În 9/22 noiembrie 1918 la școala greco-catolică din Alba Iulia, sub președinția părintelui Ioan Teculescu, a avut loc adunarea de alegere a reprezentanților la Adunare. La propunerea lui Camil Velican au fost aleși Ioachim Fulea, Virgil Vlad, Alexandru Fodor, Aurel

Stoica și Camil Velican delegați ordinari, iar ca supleanți, Nicolae Cadariu și Antonie Cricovean.

Mase mari de oameni se îndreptau spre Alba Iulia. Mulți se adresau părintelui protopop Teculescu pentru „încartiruire” (cazare). Înfăptuirea Marii Uniri din 1918 a reprezentat și pentru protopopul Teculescu „împlinirea unui vis pentru care luptase mai bine de două decenii cu armele sale pașnice”. El s-a îngrijit și de primirea trupelor române în vechea cetate a Bălgradului. Ostașii Regimentului 5 Vânători au sosit spre sfârșitul lunii decembrie 1918 și au fost primiți de membrii Consiliului Național Român, condus de ierarh și de un numeros public din oraș și împrejurimi.

Ierarhul Ioan Teculescu l-a întâmpinat, alături de oficialitățile orașului și numeroși cetățeni, și pe generalul Henri M. Berthelot, care a sosit la Alba Iulia chiar la 1 ianuarie 1919 (*Magazin istoric*, nr. 1/2019). Solului Franței i s-a făcut o primire sărbătorească. Ierarhul a adresat oaspetelui un cuvânt de bun venit spunând: „Azi, când nobila soră

Franța își trimite pe marele și ilustrul ei reprezentant ca să ne viziteze în persoană, ne simțim oarecum sfioși și uluiți de marea onoare ce ni se face”. Vădit emoționat, H.M. Berthelot a mulțumit „pentru dragostea adâncă cu care primiți pe reprezentantul Franței. Sunt nespus de fericit de a călca și vorbi în acest oraș istoric” și în același timp de a privi „același soare pe care l-a văzut strălucind Mihai Viteazul”.

La 10 aprilie 1919, cu prilejul venirii prințului Carol pentru întâia oară la Alba Iulia, ține o cuvântare prin care binecuvântează „ceasul în care cel dintâi prinț al României Mari a călcat pe urmele lui Mihai Viteazul”. Alături de mii de oameni, protopopul Ioan Teculescu a participat și la primirea regelui Ferdinand și a reginei Maria, aflați într-un turneu transilvănean, în Alba Iulia la 30 mai 1919.

La 17 martie 1920, în calitate de senator al României reîntregite, Ioan Teculescu rostea, „în numele Ardealului”, o alocuțiune în Senatul României, prilejuită de împroprietărirea țăranimii din

Imagini de la înmormântarea Eroului Necunoscut, 1923

Consiliul Național Român din Alba Iulia. Jos, de la stânga la dreapta: dr. Camil Velican, dr. Ioan Marciac, protopopul Ioan Teculescu, dr. Ioan Pop, dr. Al. Fodor; sus, de la stânga la dreapta: dr. Virgil Vlad, dr. Rubin Patiția, Aurel Stoica, dr. Z. Munteanu

lângă Sibiu, Alexandru Bogdan, profesor în Brașov, Onisifor Ghibu, Ioan Moțe, preot și gazetar în Orăștie, Pompiliu Nistor, medic în Zărnești, Vasile Goldiș, profesor în Arad, V. Braniște din Lugoj, Ioan Teculescu, protopop din Alba Iulia, pentru a deveni membri corespondenți ai Ligii Culturale.

Pentru ultimul dintre ei activitatea duhovnicească a fost întotdeauna pe primul plan. La 15 noiembrie 1906, cu prilejul adunării preoțești ținute la Alba Iulia, protopopul Ioan Teculescu îndemna preoții să predice, deoarece predica luminează, instruește și „îmbărbătează poporul la viața morală și corectă pe acest pământ”. Arma cea mai puternică a preotului trebuie să fie pentru totdeauna „cuvântul cald și plin de avânt [...] pentru neam și pentru lege”.

Din nefericire, în viața protopopului au fost și momente dureroase. În anul 1909, după 18 ani de conviețuire, Eliza, soția, se stinge din viață (tuberculoză, boală moștenită de copii), acesta rămânând vă-

duv cu șapte copii, patru fete și trei băieți, cu vârste cuprinse între un an și 16 ani. Cu toate greutățile familiale, protopopul Ioan Teculescu își continuă activitatea duhovnicească, culturală și socială.

La 31 mai 1914, participa la ultima Adunare Națională a

românilor din Ardeal, ținută sub vechiul regim, la Alba Iulia, adunare dizolvată în mod samavolnic de autorități. Protopopul Teculescu rostea un discurs prin care îndemna „să ne întărim sufletele pentru lupta ce ne așteaptă. Când vă văd înaintea mea, atât de mulți, atât de mândri, voinici și verzi ca stejarul, parcă stau în fața unui codru plin de viață, înaintea căruia mă închin cu smerenie”.

În anul 1916, odată cu intrarea României în Primul Război Mondial și înaintea

armatelor române în Ardeal, protopopul Ioan Teculescu nu a fost ridicat de autoritățile maghiare, cum s-a întâmplat cu alți intelectuali români din Ardeal (mai ales preoți), datorită prestigiului pe care îl avea, dar trebuia să se prezinte zilnic, dimineața și seara, la Prefectura Poliției orașului Alba Iulia. Acest calvar a durat din septembrie 1916 până în decembrie 1917. Mai mult, autoritățile i-au urmărit activitatea pas cu pas și „i-au desemnat stălpul de felinar din piața orașului de care urma să fie spânzurat îndată ce populația de la munte s-ar fi mișcat și răsculat contra stăpânirii maghiare”, scria George Jurebiță.

Autoritățile administrative au avut grijă să facă cunoscut tuturor locuitorilor satelor amenințarea ce cădea asupra protopopului.

În numele Ardealului

În vara anului 1918, situația Puterilor Centrale s-a înrăutățit considerabil, ca urmare a înfrângerilor suferite. La 22 octombrie/4 noiembrie

Generalul Berthelot întâmpinat în gara Alba Iulia: protopopul Teculescu, primul de lângă garda de onoare

Episcop de Cetatea Albă – Ismail

La 17 decembrie 1924, Marele Colegiu l-a desemnat pe episcopul Justinian al Armatei ca episcop al Eparhiei Cetatea Albă – Ismail, cu reședința la Ismail. Deși în titulatură sunt desemnate două județe, numita eparhie cuprindea, de la 1 ianuarie 1926 (după reforma administrativă) și județul Cahul (denumirea veche, Șcheia).

La 20 decembrie 1924, în Palatul Regal din București, episcopul Justinian Teculescu a fost investit ca episcop al Cetății Albe – Ismail, iar la 21 decembrie 1924 s-a instalat la Ismail. Fusese atenționat că e mare depărtare până la Ismail, din Ardealul lui de baștină. Dar el cunoștea „cât de adâncă și sănătoasă e rădăcina credinței strămoșești, în inima fraților din Basarabia, cât de falnic și viguros e arborele legii străbune în latura țării de peste Prut“, după cum singur spunea, deoarece a fost semănată și crescută de veacuri legea, deodată cu ființa însăși a neamului nostru, pe aceste plaiuri; cultivată cu ardoare de către voievozi pioși, ca Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare“. Mărturisea că pleacă de pe malul Mureșului molcom pe malul Nistrului falnic, din Alba Iulia lui Mihai Viteazul în Cetatea Albă a lui Ștefan cel Mare.

Și în această parte a țării, departe de locurile natale, episcopul Justinian Teculescu a avut o activitate bogată. De la început, a dorit să cunoască viața eparhiei sale

în fiecare detaliu. La 27 martie 1925, susținea o cuvântare la aniversarea Unirii Basarabiei cu România, în ședința Senatului țării (trecuseră șapte ani). Cu toată convingerea, afirma: „Ca episcop al Cetății Albe și Ismail, simt îndemnul de a releva însemnătatea momentului și totodată de a spune fiilor mei duhovnicești și fraților mei români din Basarabia că nu poate să fie cu adevărat suflet românesc acela care ar aduce vreo cârtire asupra zilei de 27 martie 1918. Și oricât de noroasă și de vijelioasă ar fi o altă zi mai în urmă, totuși lumina și seninul acelei zile nu este iertat niciunui suflet românesc să le păteze cu vreun cuvânt rău“.

În cuvântul rostit la deschiderea Facultății de Teologie din Chișinău, după înființarea Mitropoliei Basarabiei și în prezența mi-

topolitului Gurie, episcopul Justinian Teculescu afirma că Facultatea de Teologie este „un far luminos de credință strămoșească, care va radia lumină lină și vie“.

În toate cuvântările susținute, cu diverse prilejuri și în locuri diferite, episcopul Justinian Teculescu are în suflet gândul bun și mângâietor față de românii basarabeni, încât păstoria sa înscrie o pagină importantă în istoria bisericii noastre ortodoxe române. Venind într-o Basarabie oarecum necunoscută, s-a orientat corect, a venit cu inima deschisă și oamenii l-au primit de asemenea cu bunăvoință și cu mare bucurie. Trecuse peste ei un secol de conducere țaristă. I-a înțeles și i-a iubit, dar dorul pentru Transilvania mult iubită i-a rămas în suflet și greu l-a mai înăbușit.

În anul 1931, „din îndemnul altora“, cum mărturisește în *Precuvântare*, episcopul Justinian Teculescu a tipărit volumul *Pentru neam și pentru lege*, apărut la Sighișoara (în tipografia Miron Neagu), ce cuprinde, adunate de prin reviste și ziare, unele dintre cuvântările și predicile rostite în cursul activității sale pastorale, ca preot în Râșnov, ca protoiereu în Alba Iulia, ca episcop al Armatei Române și al Eparhiei Cetatea Albă – Ismail, ca senator în Parlamentul României.

Înaltul ierarh ortodox a trecut la cele veșnice la vârsta de 67 de ani, fiind așezat, pentru veșnică odihnă, lângă străvechea biserică a satului și lângă școala copilăriei sale, în cimitirul bisericii din Voinesti, Covasna, așa cum și-a dorit. ■

Locul de veci
al înaltului prelat

Basarabia, „revenită în mâinile urmașilor lui Ștefan cel Mare“. La 30 martie 1921, a ținut o cuvântare la Congresul Biblic ce a avut loc la Sibiu, prin care îndemna preoții „a da poporului apa vie și curată a Evangheliei și a nu-l lăsa pradă unor seducători, care vor să spargă biserica noastră“.

Primul episcop al armatei române

Protopopul Ioan Teculescu s-a implicat și în organizarea festivității de încoronare a regelui Ferdinand și a reginei Maria la Alba Iulia, în 15 octombrie 1922. A făcut parte din comisia locală condusă de arhitectul Victor G. Ștefănescu și a fost prezent la sfințirea Catedralei Încoronării din 8 octombrie 1922. Protopopul de Alba Iulia a fost inclus în soborul de preoți condus de mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, care a oficiat slujba.

Alături de membrii comisiei locale, părintele Teculescu s-a îngrijit de realizarea unor construcții edilitare în orașul Alba Iulia. A fost reamenajată Sala Unirii, s-a creat o nouă cale de acces intitulată Bulevardul Încoronării, care s-a desprins de șoseaua principală în dreptul gării. Parcul orașului a fost la rândul lui modernizat, fiind înconjurat, după moda vremii, de un gard zidit. Reduta orașului a primit o sală de spectacole, cu spații anexe, săli de repetiții, cabine destinate actorilor. În iulie 1922, toate aceste lucrări erau deja încheiate.

În întâmpinarea perechii regale s-a format un cortegiu.

Episcopul Teculescu în pelerinaj spre Țara Sfântă

Protopopul ortodox de Alba Iulia, părintele Ioan Teculescu, a rostit o impresionantă alocuțiune, subliniind importanța deosebită a evenimentului; textul este, înainte de toate, o adevărată lecție de istorie și geografie a unității naționale românești.

Peste câțiva ani i se recunosc, la cel mai înalt nivel național, meritele la înfăptuirea Unirii. *Buletinul Episcopiei Cetății Albe – Ismail* din ianuarie 1930 consemna: „Majestatea Sa regele a binevoit a conferi Preasfințitului Episcop Justinian, cu Decretul Regal nr. 2.270/1929, înalta distincție onorifică Ordinul «Steaua României» în gradul de Mare Ofițer, pentru meritul de a fi conlucrat la realizarea Unirii Ardealului cu Patria Mamă, în calitate de fost președinte al Consiliului Național din Alba Iulia, activitatea de organizare și de reușită strălucită a Adunării Naționale de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, care a votat Unirea Ardealului cu Patria Mamă“.

Începând cu 18 martie 1923, viața protopopului Te-

culescu s-a schimbat. A trecut la monahism la Mănăstirea Hodoș-Bodrog, sub numele de Justinian, iar în 31 martie 1923 este hirotonisit arhiereu și instalat în scaunul nou-înființatei episcopii a armatei române, cu sediul la Alba Iulia. Cu această ocazie, episcopul Justinian Teculescu rostește o alocuțiune ca răspuns la cuvântarea regelui, elogiind pe „toți oștenii țării, care începând de la Rovine până la Baia, de la Călugăreni până la Șelimbăr, de la Plevna până la Grivița și de la Mărăști și Mărășești până la Tisa au apărut și întregit patria iubită“.

Ca episcop al Armatei Române, va păstori doar 18 luni (aprilie 1923 – decembrie 1924). Justinian Teculescu a întocmit Regulamentul de funcționare a clerului militar, a organizat și prezidat primele examene pentru recrutarea preoților militari. Tot el a organizat aducerea de la Mărășești și reînhumarea în Parcul Carol din București a rămășițelor pământești ale Eroului Necunoscut, în 1923 (*Magazin istoric*, nr. 7/1991).

devastările la care au fost supuse populația și teritoriul, de unde bejenirile și secătuirea economică, cu efecte având o durată istorică apreciabilă.

Domnii din așa-zisul secol fanariot erau numiți direct de sultan și aveau, în ierarhia otomană, rangul de pașă cu două tuiuri. Deteriorarea situației juridice a domniei reiese și din faptul că domnul nu era doar înscăunat ca un dregător otoman, ci și destituit, mazilit, fără veste, arestat și depozat de averi. Decăderea instituției domniei a influențat și raporturile cu boierii țării. În consecință, domnul era adeseori umilit prin intermediul *pării*. Domni din Moldova și Țara Românească și-au găsit sfârșitul tocmai ca urmare a uneltirilor pe care boieri ai țării le-au făcut la Istanbul. De aceea, comportamentul domnilor față de aceștia era „foarte prudent și ferit, pentru că știu că la Poartă dreptatea se dă totdeauna «săracei raiale» [adică celor care fac plângerea] și că, la orice plângeri, închisoarea sau chiar moartea-i amenință”, scria Nicolae Iorga.

Însă, în ciuda știrbirii statutului de autonomie al Principatelor în secolul al XVIII-lea, firul unei politici românești nu a fost rupt. Acest lucru reiese din desfășurarea unei activități diplomatice externe, e drept, limitată, precum și din exercitarea de domnii din Țările Române a funcției oficial recu-

noscută de intermediari între Poarta otomană și puterile creștine. Nicolae Iorga a sesizat cel mai bine ce a însemnat epoca fanariotă pentru Moldova și Țara Românească. Domnii erau, cei mai mulți, români sau „românizați” prin creștere și educație și proveneau din cartierul Fanar, din Istanbul. Ei au promovat scrierea în limba română, fiind cei care, în opinia aceluiași istoric, „au îngropat slavonismul”. Dregătorii domniei erau români. Primul domn „fanariot”, anume Nicolae Mavrocordat, recomanda fiului său să nu aducă greci, „ca să nu supere pe localnicii stăpâni în țara lor”. Ispravnicii urma să-și scrie rapoartele către domnie tot în limba română, la fel cum și cronicile țării erau scrise în românește. Desigur, unii dintre ei, cum au fost cei din familia Suțu, erau mai obediți față de sultan. Sub acești domni nu s-a încercat niciun gest împotriva datinei, a tradițiilor românești, care au rămas hotărâtoare în modul de viață al locuitorilor celor două Țări Române.

Primele capete care au căzut în secolul al XVIII-lea au fost ale lui Constantin Brâncoveanu și ale celor patru fii ai săi (Constantin, Ștefan, Radu și Matei), cât și al sfetnicului domnului, clucerul Ianache Văcărescu, în 1714, iar ultimul al lui Constantin Hangerli, domn tot în Țara Românească, în anul 1799.

Constantin Brâncoveanu, domn al Țării Românești (1688 – 1714), a dus, în cei 26 de ani de domnie, o politică extrem de abilă pentru a păstra integritatea țării, amenințată atât de Imperiul Habsburgic, cât și de Rusia. A atras de partea sa influenți dregători otomani prin bogate daruri în bani și obiecte de lux, întreținând la Istanbul o numeroasă clientelă de slujitori greco-levantini devotați intereselor sale. I-a asigurat pe marii viziri

Familia lui Constantin Brâncoveanu, frescă votivă din Biserica Mănăstirii Hurezi

Decapitarea Brâncovenilor, tablou de Constantin Lecca

DOMNI ROMÂNI DECAPITAȚI LA POARTĂ

CĂTĂLINA CHELCU

● Pâra boierilor, pieirea domnilor ● Domnii fanarioți erau, cei mai mulți, români sau românizați ● Fanarioții au îngropat slavonismul, promovând scrierea în limba română ● Urcat pe tron de Cantacuzini, doborât tot de ei ● „Ca o răsplată dumnezeiască i-a venit aceeași pieire silnică” ● Ucis cu un vicleșug de un spurcat de capugiu ● Decapitat pentru proastă administrare

În secolul al XVIII-lea, câțiva domni și mari dregători din Moldova și Țara Românească au suferit pedeapsa infamantă a decapitării și expunerii capului la Istanbul, mai multe zile. Un „spectacol public” macabru, care, prin grozăvia lui, era menit să arunce disprețul asupra victimei și să constituie un exemplu pentru cei care erau tentați să nu asculte poruncile sultanului.

În secolul al XVIII-lea, autonomia Moldovei și Țării Românești în cadrul Imperiului Otoman a fost grav alterată, iar teritoriul lor a fost principalul teatru al

confruntărilor militare între Imperiile Rus, Habsburgic și Otoman, cu întreg cortegiul de implicații și consecințe pe plan economic, social, politic și diplomatic, adăugându-se

să rămână în viață prin pă-răsirea credinței străbune, precum bineștiut este și răspunsul domnului, în-veșnicit, alături de ceilalți cinci martiri, în tradiția ortodoxă română, înce-pând din anul 1992.

Următorul domn care și-a găsit sfârșitul de mână călău-lui a fost Ștefan Can-tacuzino, domn al Țării Românești (1714 – 1716), fiul stolnicului Constan-tin Cantacuzino, care răv-nise la tronul muntean încă din timpul vieții vărului său, Constantin

Brâncoveanu. Cronica a înregistrat moar-tea acestuia drept o pedeapsă divină, pen-tru că uneltise împreună cu tatăl la de-tronarea lui Brâncoveanu: „ca o răsplată dumnezeiască i-a venit aceeași picire sil-nică, după doi ani singuri de domnie. Fu gătit în tem-niță la Istanbul, împreună cu tatăl său, foarte bătrân. Ca-petele lor fură jupuite, umplute cu bumbac și trimise la Adrianopol, unde stătea Curtea“. La Adria-nopol au fost omorâți și Mi-hai Cantacuzino spătar, fratele lui Constantin Cantacuzino și unchiul lui Ștefan, descris de cronică drept „neodihnit om și amestecători de domni“, precum și Radu Dudescu, cumnatul dom-nului ucis, capetele fiind puse în vârful unor pari și lăsate trei zile în văzul trecătorilor.

Grigore Callimachi a fost domn în Moldova între anii 1761 – 1764 și 1767 – 1769. Era fiul lui Ioan Teodor Callimachi. El a fost decapitat la 29 august 1769. A fost un domn dominat de boieri, în special de capuchehaia sa (reprezentant al domnului la Istanbul) Nicolae

Grigore al III-lea Ghica

Grigore al III-lea Ghica a domnit în Moldova între anii 1764 – 1767 și 1775 – 1777 și era fiul marelui dragoman Alexandru Ghica, decapitat și el, în 1741. Motivul foarte popularizat în istoriogra-

fia română al uciderii acestui domn îl constituie revolta sa în legătură cu pierderea de către Moldova a unei părți din

Țara de Sus (numită de austrieci, ulterior, Bucovina) în urma tratatului de la Ku-ciuk-Kainardji, încheiat în anul 1774, prin care se puna capăt războiului ruso-otoman. Cercetări mai noi au scos la iveală faptul că nu aceasta a fost pricina uciderii lui Grigore III Ghica, pentru că boierii au protestat împotriva comiterii raptului teritorial înainte ca Ghica să fie numit domn. Cauza mazelirii și apoi a decapitării ar fi fost criza apărută în relațiile lui cu boierii, al cărei „apogeu“ a fost atins în toamna anului 1777. Pe scurt, este vorba despre câțiva boieri filootomani, fugari la Hotin, care s-au plâns pașei de acolo de favorizarea de către domn a unor greci din anturajul său. Se ajunge ca, în beilicul (casă în care erau găzduiți demnitarii otomani, trimiși

Nicolae Mavrogheni

și pe alți înalți demnitari otomani, prin permanenta aprovizionare a oștilor otomane și tătarești, de pretinsa sa fidelitate, obținând de la sultan, în 1703, recunoașterea domniei „pe viață”. A păstrat însă, pe ascuns, relațiile cu imperialii, care i-au acordat, la 30 ianuarie 1695, titlul de principe al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană. A dus o politică prudentă față de evenimentele din iulie 1711, când armata țarului Petru cel Mare, cu care s-a aliat domnul Moldovei Dimitrie Cantemir, a fost înfrântă de otomani în bătălia de la Stănilești, pe Prut. Istoricul Paul Cernovodeanu avea dreptate când spunea că atâta timp cât otomanii se știuseră slabi și siliți să rămână într-o expectativă prudentă față de adversarii lor, ei toleraseră acțiunile lui Brâncoveanu și încercările sale de apropiere față de marile puteri creștine. De altfel, politica domnului român convenea, până la un punct, autorităților otomane, deoarece, în necesitatea de a se disculpa, el nu numai că a vărsat însemnate sume de bani dregătorilor Porții, dar a fost silit, câteodată, să le ofere unele informații din tabăra adversă. Totuși, după încheierea cu succes a campaniei din 1711, Poarta a adoptat o linie politică mai fermă; o atitudine ce va continua în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ca reacție la acțiunile hotărâte de dominare a spațiului european de către adversarii ei, austriei și rușii. În acest context, trimisul sultanului, capugiul Mustafa-aga, a sosit la București în ziua de 23 martie 1714, cu firmanul de mazilire a domnului muntean, punându-i, cum relatează secretarul domnului, Anton Maria del Chiaro, năframa de mătase neagră pe umăr, numindu-l mazil, adică detronat.

Un motiv al mazilirii lui Constantin Brâncoveanu l-au furnizat chiar boierii, prin acțiuni de subminare a tronului. Cu ajutorul Cantacuzinilor, mai exact al unchilor săi, stolnicul Constantin Cantacuzino și Mihai Cantacuzino, reușise Brâncoveanu să obțină domnia în 1688. Din păcate, tot ei au fost aceia care i-au grăbit sfârșitul. A contribuit la îndepărtarea domnului alăturarea spătarului Toma Cantacuzino, vărul domnului, cu asentimentul celorlalți Cantacuzini, taberei țarului Petru cel Mare și a lui Dimitrie Cantemir, în războiul ruso-otoman din 1711. Otomanii au considerat că fuga dregătorului în tabăra adversă fusese făcută cu știrea lui Brâncoveanu, fiind o nouă și hotărâtoare dovadă de duplicitate și infidelitate. De aici, acuzația de hienenie (trădare) față de puterea suzerană, infracțiune care se pedepsea cu moartea. Iată cum este descrisă în *Istoria Țării Românești de la 1688 la 1717* execuția lui Constantin vodă, a celor patru fii și a sfetnicului său de taină: cei șase condamnați au fost „scoși în zioa de Sântă Mărica Mare unde ședea împăratul [sultanul] la un foișor lângă mare, carele îl numesc turcii Iali-Kioșkiu [...] de le-au tăiat capetele. Dupe aceea i-au rădicat în prăjini de i-au scos înaintea porții împărătești pentru privirea să-i vază lumea. Și toată zioa acolo au zăcut, iar după ce au înserat i-au rădicat și i-au dus de i-au aruncat în mare”. Este binecunoscută scena cedării psihice a fiului cel mic al lui Brâncoveanu, Matei, îngrozit de moartea ce se apropia, încercând

Ștefan Cantacuzino cu soția, Mănăstirea dintr-un lemn

Exclusivitate

DRAMĂ DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

La 1 februarie 1918, un om amnezic este găsit rătăcind în gara de la Lyon-Brotteaux, după o haltă a unui convoi de soldați repatriați de pe front. Cine este acest soldat, cum îl cheamă? Greu de ghicit după frazele confuze prin care afirmă că îl cheamă Anthelme Mangin. Ziariștii îl vor boteza „soldatul necunoscut aflat în viață“.

Cazul lui va pasiona Franța timp de 20 de ani, va scoate în evidență o problematică psihologică și socială complexă, va repune în cauză modul în care lumea medicală trata, la vremea aceea, afecțiunile traumatiche de război, va revela reorganizarea societății în urma decimării populației, dar și doliul individual și național, redefinind tipologia eroului și modul în care națiunea onorează memoria celor căzuți pentru patrie.

Soldatul amnezic devine simbolul sutelor de mii de dispăruți, rătăcind între viață și moarte și reclamând dreptul la memorie și onoruri.

Istoricul JEAN-YVES LE NAOUR, care detaliază această incredibilă istorie în cartea *Le soldat inconnu vivant, 1918 – 1942* (*Soldatul necunoscut aflat în viață, 1918 – 1942*), apărută anul trecut la editura Fayard (224 pagini), a avut amabilitatea să ne răspundă la câteva întrebări generate de lectura volumului.

*Anthelme Mangin
(soldatul de pe coperta
cărții istoricului
Jean-Yves Le Naour),
a cărui identitate a fost
spulberată în carnagiul
războiului*

D.B.

– Totul începe cu strania poveste a lui Anthelme Mangin. Cine este acest om?

– Aici este problema! Este vorba despre un soldat francez făcut prizonier de nemți și care și-a pierdut rațiunea în timpul captivității. Făcea parte dintr-un convoi de 65 de „comotonați“, repatriați în Franța după ce au trecut prin Elveția. Cum nu dispune de niciun act și de nicio plăcuță de identitate și cum fișa lui medicală pare să se fi rătăcit în timpul acestui transfer, este internat sub numele de Anthelme Mangin, nume pe care se pare că l-au descifrat, între cuvintele stins rostite de el, cei care i-au luat prima declarație.

– Cine sunt acești soldați dispăruți, ce se știe despre ei, câți sunt?

– Este una dintre cele mai mari tragedii ale războiului din 1914 – 1918. Înurmându-și în grabă în momentul invaziei, pulverizați de vreo explozie în cursul unui asalt, acoperiți de vii în tranșee, numărul lor atinge 300.000 de combatanți francezi declarați dispăruți, pentru care nu există nicio probă de deces. Pierderile totale franceze în acest război au fost de 1.400.000. În lipsa oricărui aviz de deces, familiile trăiesc o situație inacceptabilă: pentru ele statutul de dispărut nu este echivalent cu cel de mort! După război, când se vor cultiva din nou fostele câmpuri de bătălie, numărul dispăruților va scădea la 250.000. Chiar și azi, pământul scoate la suprafață în fiecare an zeci de oseminte. Uneori cei descoperiți pot fi

în Țările Române) din Iași, în noaptea de 1 spre 2 octombrie 1777, domnul să fie ucis, „cu vicleșug, de un spurcat de turc capegiu“. Trupul a fost îngropat în grădina beilicului, de unde, în luna următoare uciderii, boierii care îi fuseseră apropiați l-au dezgropat și l-au reînhumat în Biserica „Sf. Nicolae Domnesc“, apoi în Biserica „Sf. Spiridon“ din Iași. Într-un act oficial ulterior uciderii, sultanul justifica crima prin fapte de nesupunere față de Poartă. Ca și în alte cazuri, familia domnului a fost trimisă la Istanbul, iar averea domnului confiscată. Capul celui ucis a fost sărat și jupuit, apoi trimis la Poartă, înfipt într-o sulită și expus trei zile deasupra Porții Seraiului.

Despre căderea capului lui Nicolae Mavrogheni, domn al Țării Românești (1786 – 1790), în primele zile ale lunii septembrie 1790, în Bela, la 30 de km sud de Vidin, din porunca sultanului Selim al III-lea, călugărul-cronicar Dionisie Ecclesiarhul povestește: „pe domnul Mavrogheni l-au tăiat vezirul cu ferman împărătesc, dar n-au fost ferman făcut cu știrea împăratului, ci cu vicleșug au pus vezirul pe capicheheiaoa lui de au pus pecetea împăratului, având vezirul pizmă pe el încă de când era serasker la Dii [Vidin], că atunci îi porunca lui, Mavrogheni, să meargă la oaste, să nu șază în cetate“. Se pare că el a fost victima unei invidii pe care marele vizir și alte pașale o aveau față de primele sale succese și pentru perseverența cu care slujea cauza otomană. Prin numeroase intrigi, dușmanii săi au obținut acordul sultanului, care a poruncit mazilirea sa, apoi decapitarea.

Constantin Hangerli, domn al Țării Românești (1797 – 1799), a fost ultimul care și-a găsit sfârșitul prin decapitare, la 1 martie 1799.

Constantin Hangerli

Între motivele acuzării au fost cele de administrare deficitară a țării, supunând locuitorii la plata unor impozite excesive, în special taxa pe bovine (văcăritul), prin care a afectat nu numai pe țărani, dar și pe boieri și mănăstiri, adică cei mai importanți proprietari de animale. Dar, pe lângă această cauză de natură internă, au stat uneltirile grecilor din Istanbul, care îl priveau pe Hangerli ca pe un intrus în cercul foarte închis al familiilor îndreptățite să dea domni în Țările Române, pentru că domnul era un fost drago-

man al flotei otomane, ajuns pe tron într-un context care i-a fost favorabil. Avea dreptate Nicolae Iorga când spunea că „în moartea lui Hangerli, executat în chiar capitala sa, turcii și-au rezervat orice măsură față de oamenii lor“ și la care „denunțurile boierești trebuie să-și fi avut partea“.

Pentru Țările Române, tăierea capetelor de domni și mari dregători, foști slujbași ai Porții, s-a petrecut în contextul creat de degradarea instituției domniei. Însă, atât în cazul lui Constantin Brâncoveanu, cât și în cazul lui Constantin Hangerli, otomanii au recurs la pedepsirea prin decapitare și expunerea capului, mizând pe puterea exemplului, transformând întreaga scenă într-un „spectacol public“ cu scopul de a descuraja nesupunerea. Motivele pentru care domni din Moldova și Țara Românească au căzut pradă acestei politici sunt complexe: revolta împotriva puterii suzerane, încheierea de înțelegeri secrete cu puterile vecine sau de suspiciune cu privire la existența acestei practici, impunere de taxe noi reclamate la Curtea sultanului, neglijență în aprovizionarea armatelor otomane ori întârzieri în plata haraciului, la care s-au adăugat comploturile boierilor, cu diverse opțiuni politice. ■

datului necunoscut a fost creată în primul rând pentru ei: desigur, acest soldat întruchipează suferința întregii țări, a celor morți, care reprezintă întreaga națiune și care s-au sacrificat pentru supraviețuirea patriei, conferind în același timp simbolic și o întruchipare fizică a tuturor celor dispăruți. Mormântul de sub Arcul de Triumf este de altfel și un mormânt de substituție, în fața căruia fiecare să poată să-și spună că cel care zace acolo este copilul lui. Cu timpul, simbolul personal al soldatului necunoscut a dispărut, fiind înlocuit cu cel public, simbol al națiunii, în fața căruia multă vreme persoane anonime depuneau buchete de flori pe placa de marmură, reculegându-se în fața lui, în lipsa unui loc unde să-i plângă pe ai lor.

– Fiindcă ați pomenit de Arcul de Triumf, ne puteți spune cum a fost ales acest loc și în ce condiții ?

– Încă din 1915, în Franța apare întrebarea cum să fie cinstită memoria celor căzuți în timpul războiului. În noiembrie 1918, la doar câteva zile de la Armistițiu, este depusă o primă propunere parlamentară de înhumare a unui soldat necunoscut, simbol al sacrificiului comun, la Pantheon, biserică națională și patriotică în care odihnesc eroii francezi de la Revoluție încoace.

Alte proiecte în concurență cu acesta văd lumina zilei, ca, de exemplu, tipărirea unei cărți enorme conținând numele celor 1.400.000 de morți, carte care să fie depusă tot la Pantheon. Până la

Atrocitățile frontului, „shell shock“-ul sau „obuzita“, cum li s-a spus, au provocat asupra creierului uman efecte încă insuficient lămurite de medici...

urmă, lucrurile se vor accelera în noiembrie 1920, când francezii vor afla că englezii intenționează să transfere trupul unui soldat necunoscut la abația de la Westminster, alături de mormintele regilor și reginelor.

Loviți în orgoliul național, francezii pretind că ei au fost primii care au avut această idee. În ultimul moment, ideea cu Pantheonul este respinsă de Camera Deputaților, preferându-se Arcul de Triumf: soldatul necunoscut trebuie să fie singur, fiindcă nimeni în

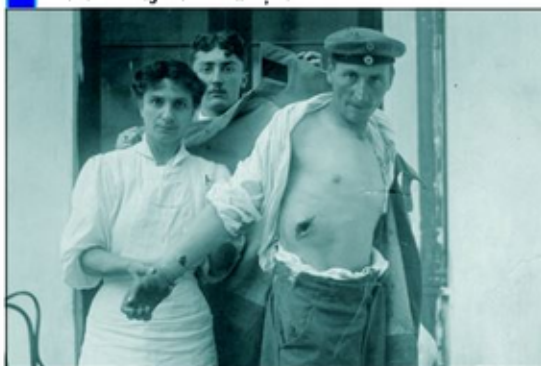
afara lui nu poate să întruchipeze sacrificiul național. Mai mult, Arcul de Triumf are meritul că este un loc deschis, unde fiecare poate veni să se reculegă atunci când dorește. În fine, săparea unui mormânt sub Arcul de Triumf, la 11 noiembrie 1920, a însemnat și închiderea simbolică a porții de sub boltă: nicio defilare, nicio sărbătorire a vreunei victorii nu vor mai putea avea loc, căci nu va mai exista niciun alt război în afara acestuia. Trebuia să fie ultimul.

– Să revenim la Anthelme Mangin, internat într-un azil de boli mintale la Rodez (comună la nord-est de Toulouse). Este imposibil să i se stabilească identitatea, ceea ce face ca numeroase familii

să recunoască în el un frate, un soț, un fiu. Cum s-au petrecut lucrurile?

– În 1922, după patru ani de spitalizare, Ministerul Penitenciilor (al foștilor combatanți) decide să se facă cercetări pentru a se afla familia acestui soldat necunoscut aflat în viață. O fotografie de-a lui este

... și personalul medical, mereu în ajutorul răniților

Siegfried et le Limousin, romanul apărut în 1922 (colecția „Le livre de poche”) ce i-a conferit notorietate lui Jean Giraudoux, având ca temă traumele Marelui Război asupra combatantului

identificați și redați familiilor... o sută de ani mai târziu!

– **Medicii numesc aceste traumatisme în diferite moduri, toate trimițând la atrocitățile frontului: „shell shock”, „obuzită”, „psihoza sârmelor ghimpate”. Cu toate acestea, niciuna dintre aceste denumiri nu este capabilă să le definească cu precizie. Cum se explică acest lucru?**

– Dacă termenii care definesc aceste traumatisme diferă, acest lucru se explică prin faptul că medicii nu înțeleg mare lucru. Noțiunile de „shell shock” și de „obuzită” trimit de altfel la ideea unui șoc fizic, a unei comoții provocate de suflul unei explozii declanșate în apropierea luptătorului. La început era imposibil de crezut că războiul poate să provoace nebunia. Unii afirmau chiar că războiul ar avea efecte revigorante. În 1918 însă, nimeni nu mai are curajul să susțină astfel de stupidități!

– **Cum este trăit doliul sau mai degrabă imposibilitatea doliului în familiile celor dați dispăruți pe front?**

– Cum să faci doliu fără trupul mortului, fără nicio certitudine? Lipsite de orice semn din partea fiului, a soțului sau a fratelui plecați pe front, familiile nu încetează să spera, mai mult, îi bănuiesc pe nemți că ar fi construit lagăre secrete destinate prizonierilor francezi, interzicându-le chiar să scrie alor lor, astfel încât disperarea celor de acasă să fie și mai mare. Cu timpul, toți vor fi nevoiți să se resemneze cu ideea că cei dispăruți sunt în realitate morți.

Dar iată că incredibila poveste a lui Anthelme Mangin scoate pe neașteptate la

suprafață o situație nouă, și anume cea a dispăruților care nu au murit și pe care familiile îi plâng fără motiv. Este ușor de înțeles fascinația tuturor pentru acest om, despre care încep să-și pună întrebarea: „Și dacă e fiul meu?” „Și dacă e soțul meu?”

– **Tocmai legat de acest mecanism de identificare, cartea dumneavoastră**

propune două aspecte simbolice: „trupul sacru al națiunii” și „trupul terestru al celor dispăruți”. Ce semnificație are fiecare dintre aceste două noțiuni?

– Un tată care suferă din cauza lipsei de vești din partea fiului scrie: „Martiriul creștinilor în arena de circ mi se pare un lucru pueril. Ce înseamnă să suferi 15 sau 20 de minute comparat cu ceea ce trăiesc eu?” Familiile celor declarați dispăruți merg până acolo, încât îi invidiază pe cei care au primit avizul de deces pentru ai lor, putând în felul acesta să-și

facă doliul. Cei aflați în așteptare sunt atât de numeroși, încât se poate spune că figura sol-

„Le Journal magazine” din februarie 1936, la două decenii distanță de război, încerca să elucideze cazul sutelor de mii de soldați francezi fără nume, dispăruți sub focul inamic

Istoricul francez Jean-Yves Le Naour, specialist în Primul Război Mondial, născut în 1972 la Meaux, localitate teatru de război al primei bătălii de pe Marna

– Într-adevăr, uneori realitatea întrece ficțiunea. După numeroase expertize, este mai mult ca sigur că Anthelme Mangin este Octave Félicien Monjoin, un țărăn născut la Saint-Maur-sur-Indre, la 19 martie 1891. Tribunalele tranșează asupra identității lui, dar membrii familiei sale refuză să-l recunoască. Incredibil, nu?

– Povestea este pe cât de surprinzătoare pe atât de ironică. Justiția sfârșește prin a se pronunța, identificându-l pe soldatul amnezic ca fiind Octave Monjoin, numai că familia Monjoin refuză să-l primească: singurul lucru care îi interesează este pensia de invalid internat pe care o primesc de pe urma acestuia! Nici vorbă pentru această familie de țărani săraci să-și încarce viața cu un nebun, deși este ruda lor. Mai mult, în momentul în care i se recunoaște identitatea sub numele de Octave Monjoin, el rămâne repede orfan, deoarece tatăl său moare, iar fratele este victima unui accident căzând de pe cal. Iată-l pentru a doua oară fără familie! Povestea care fascinașe atâta lume începe să-și piardă farmecul: căpătând un nou nume, cel purtat înainte de soldat necunoscut aflat încă în viață dispare, iar el devine doar un sărman nebun pe care oamenii îl pot da acum uitării.

– Anthelme Mangin/Octave Monjoin moare în 1942 uitat de toți. Cum e posibil?

– Într-adevăr, acest om se stinge uitat de toți, după ce stărnise atâtea pasiuni. Moare în mod sigur de foame, eram în 1942, cum a fost cazul a jumătate dintre bolnavii din spitalele psihiatrice prost aprovizionate. Franța este angajată acum într-un nou război, alți soldați mor, nu se mai vorbește despre dispăruții din Primul Război.

Fișă medicală și fotografie din 1933

– Al Doilea Război Mondial schimbă perspectiva lucrurilor, este adevărat. Printre ele și cele două figuri simbolice ale eroului național: cea a soldatului mort pentru patrie din Primul Război este înlocuită cu cea a membrului Rezistenței învingător în Al Doilea Război. Există

vreo diferență între ei?

– Una foarte mare. În realitate, Franța victorioasă din 1918 nu și-a revenit niciodată de pe urma amplitudinii sacrificiului, e o țară abătută moral, depășită de prețul prea mare al victoriei. Dovada cea mai clară este soldatul necunoscut: faptul că un mormânt simbolizează victoria spune mult despre moralul țării. Zdrobită de amintirea și de apăsarea morților, Franța din perioada interbelică are privirea îndreptată către trecut. În 1944, noul erou nu mai este soldatul mort, ci luptătorul viteaz din Rezistență, cel care a învins nazismul și care reprezintă simbolul unei Franțe verticale, triumfând asupra barbariei și privind spre viitor. Este victoria entuziasmului asupra morții și, într-un fel, o revanșă asupra perioadei de după 1918, când greutatea imensă a doliului sufoca orice formă de avânt.

– La sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, omenirea descoperă existența lagărelor de concentrare și a unei cruzimi care a șters orice speranță de a-i regăsi vreodată pe cei dispăruți atunci. Poate oare cruzimea totală să facă să dispară mitul „eroului dispărut“?

– Chiar dacă faptele ne împing uneori la resemnare, oamenilor nu li se poate interzice să sper. Cât timp vor exista oameni, ei vor continua să tragă nădejde fie și într-un lucru improbabil. Și cât timp vor exista națiuni, vor exista și eroi, inclusiv eroi sacrificați.

Interviu realizat de Dan BURCEA

publicată în ziare și o asociație a veteranilor imprimă chiar afișe, care vor fi lipite pe zidurile tuturor primăriilor din Franța. Ideea este ca, în urma acestor demersuri, familia lui să se manifeste și, în felul acesta, enigma să fie elucidată.

Numai că de-abia acum afacerea începe să capete proporții nebănuite. 300 de familii îl recunosc și cer ca bolnavul să le fie dat înapoi acasă. Sărmanul amnezic nu este în fond altceva decât încarnarea durerii provocate de imposibilitatea de a ține dolii, durere resimțită de foarte mulți francezi și redeschizând răni încă necicatrizate.

Lumea este cuprinsă de o adevărată nebunie, familiile care l-au recunoscut pretind că le aparține, refuză probele care contrazic amănuntele aflate în cererile depuse de ei. Dacă ruda lor era mai înaltă înseamnă că războiul a scurtat-o, dacă era mai scundă, atunci înseamnă că tot războiul a lungit-o. Sunt depuse plângeri împotriva medicului șef de la Rodez, unde este internat soldatul necunoscut, se face apel la deputații din regiunile respective, se intentează procese în justiție unii împotriva altora. Manifestări teribile și deosebit de triste în același timp.

– Dincolo de aspectul social-administrativ, legat de dreptul la pensie și la moștenire, mai există și cel al situației femeilor văduve. Cazul lor devine rapid un subiect de-a dreptul literar, inspirat, desigur, de romanul Colonelul Chabert al lui Balzac. Cine sunt aceste „văduve

grăbite“ care, după recăsătorie, au surpriza ca bărbatul pe care-l credeau mort să se întoarcă acasă?

– Aveți dreptate, literatura a împrumutat de mult timp tema întoarcerii celui despre care se credea că este mort. Viața își reia cursul normal, văduva se mărită cu un altul, iar bunurile sunt împărțite prin moștenire, până când cel pe care nimeni nu-l mai aștepta se întoarce și tulbură acest echilibru. La sfârșitul Primului Război, apar multe situații de acest gen, toate reamintind lipsa dreptului la o viață tihnită și la uitare. Mai ales în aceste situații, uitarea reprezintă un act imposibil, dat fiind că suferința populației este agravată de procesul de eroizare a morților.

Revenind la literatură, povestea lui Anthelme Mangin i-a inspirat pe Jean Giraudoux și pe Jean Anouilh. Primul, prin romanul *Siegfried et le Limousin*, care povestește cum un soldat francez găsit fără uniformă și traumatizat pe câmpul de luptă este luat în îngrijire de o infirmieră germană, care îl învață limba pe care crede ea că o vorbea el. Devenit mare om politic german, el descoperă într-o bună zi că este francez. Jean Anouilh a scris *Le voyageur sans bagage* (Călător fără bagaj), referință directă la Anthelme Mangin, în care autorul scrie că omul cu adevărat liber este numai cel fără trecut, fără istorie, fără ură și fără naționalitate. Este singurul care-și poate alege liber viitorul. Să nu uităm că este vorba despre o piesă de teatru. Singurul om liber cu adevărat este omul anonim... Deși ne întrebăm dacă nu cumva societatea nu este uneori mai nebună decât el!

Înhumarea unui soldat necunoscut sub Arcul de Triumf de la Paris, monument care cinstește memoria celor dispăruți...

... și placa ce omagiază sacrificiul morților pentru patrie în 1914 – 1918

precară, ar muri. Așa că până una alta el o mărită pe fiica lui cu viitorul rege al Spaniei.

La Madrid propunerea face vâlvă. Viitoarele soții sunt simpli pioni pe o tablă a jocurilor diplomatice, care nu țin deloc seama de sentimentele copilelor. Ele sunt obligate să-și părăsească căminul, totul, de azi pe mâine. Mariana Victoria este o natură veselă, care acceptă cu zâmbetul pe buze toate aceste schimbări din viața ei, dar Louise-Elisabeth, nu prea educată, pleacă spre regatul Spaniei cam răvășită și cu privirea înapoi, spre casă.

După mai multe săptămâni de călătorie obositoare, vine ziua Z. Într-o dimineață, cele două prințese sunt trezite în zori, li se spune că au ajuns, sunt îmbrăcate cu cele mai frumoase veșminte, li se pun cele mai strălucitoare podoabe, sunt machiate de cameristele lor și conduse în pavilionul din Insula Fazanilor. Înaintează una spre cealaltă și, ajunse pe linia de departajare, se îmbrățișează. Apoi fiecare își ia rămas bun de la suita ei, trece frontiera și este întâmpinată de niște necunoscuți, care nu îi vorbesc limba.

La 31 martie 1722, când ajunge la Paris, Mariana Victoria, o păpușă blondă adorabilă, îi seduce pe toți. În afară de melancolicul rege. Pentru el această fetiță, pasionată de păpușile ei, nu este decât o copilă ca oricare alta, la care nici nu se uită, preferă să meargă la vânatoare cu cei mari. Dar ea, această viitoare regină, îl place mult pe rege și este mințită de curteni că și el o place, o iubește chiar, dar e un timid, de aceea nu i se adresează deloc. Guvernanta Marianei Victoria, ducesa de Ventadour (1654 – 1744) – care se ocupă și de educația lui Ludovic, de la vârsta de șapte ani –, scrie suveranilor spanioli că „gustul lui [Ludovic al XV-lea] pentru mica noastră stăpână va spori“. O minciună. De fapt, așa cum scrie mareșalul Claude Louis de Villars, „regele nu are gândul decât la vânatoare, la joacă, să mănânce bine, gustos, să se conformeze etichetei de la Curte. Privirea lui de tânăr nu zăbovește o clipă asupra vreunei doamne de la Curte. La cei 14

ani și jumătate este foarte puternic, dezvoltat ca un tânăr chipeș de 18 ani, iar cele mai frumoase doamne nu se dau în lături să-și exprime pe față devoțiunea față de Majestatea Sa“. Suveranul este foarte serios. Îl alungă, de pildă, de la Versailles pe cameristul lui, care și-a permis să-și aducă iubita în apartament.

Louise-Elisabeth spune numai nu

În partea spaniolă, la Madrid, operația de seducție dă rateu. Încă de la sosirea lui Louise-Elisabeth, are loc o căsătorie religioasă. Don Luis, care are 14 ani, este

fermecat de logodnica lui, dar Louise-Elisabeth refuză să interpreteze rolul hărăzit.

Nu merge la baluri, la concerte, spune sistematic nu. Mănâncă în neștire, călărește ca o nebună și își bate joc de buna-cuviință care i se tot cere. Se sufocă în palatele Alcazar și Escorial. Soacra ei, Elisabeta de Parma, nu o suportă deloc pe această noră pe care a poreclit-o „Gușata“. În ciuda neplăcerilor, căsă-

torie se consumă, în august 1723. Dar viața intimă a tinerilor nu decurge bine. Se vorbește, ca versiune oficială chiar, că între ei este o dragoste idilică.

La 15 ianuarie 1724, regele Filip al V-lea, tatăl lui Luis, abdică pe neașteptate și Don Luis accede la tron sub numele de Luis I. Iat-o așadar pe Louise-Elisabeth regină a Spaniei. Depart de a gusta noua sa poziție înaltă, ea alunecă spre nebunie. Hoinărește desculță și într-o ținută sumară, își spală batiștele cu o râvnă vecină cu isteria, are o comportare indecentă față de doamnele de companie. Ca să ascundă realitatea și să stingă din fașă posibilul scandal provocat de această fată ciudată, familia o sechestrează în camera ei. În vara următoare, când regele face variolă, este forțată să-i stea la căpătâi, în ciuda riscului de a se molipsi și ea. Suveranul moare la 31 august. Louise-Elisabeth, regină a Spaniei șapte luni, îi va supraviețui. Spre nefericirea ei. Deși

Pictură din 1723, atribuită lui Alexis Simon Belle, reprezentându-i pe Ludovic al XV-lea și pe infanta Mariana Victoria a Spaniei

*Infanta Mariana Victoria
a Spaniei...*

**Aşa
vă place
istoria?**

PRINTESE DE SACRIFICIU

*... și Louise-Elisabeth d'Orléans,
două logodnice promise și nefericite*

FLORENTINA DOLGHIN

Malurile râului Bidasoa, frontiera naturală franco-spaniolă, 9 ianuarie 1722. Două cortegii impresionante se grăbesc să ajungă în Insula Fazanilor (Magazin istoric, nr. 6/1999), situată în mijlocul apei. Pe ea este înălțat un pavilion elegant. Cele două corpuri ale lui, unul francez, celălalt spaniol, dau într-un salon central, împodobit și decorat pentru evenimentul care urmează. În el va avea loc schimbarea unor prințese. Mariana Victoria a Spaniei, promisă lui Ludovic al XV-lea (1715 – 1774), va fi remisă Casei regale a Franței, în vreme ce Louise-Elisabeth d'Orléans, viitoare soție a prințului de Asturias, Don Luis, va fi pusă la dispoziția delegației spaniole. Aceste uniuni matrimoniale au ceva de excepție în ele, fie numai și vârsta „mireselor”: prima are 4 ani, a doua 12.

Ideea aranjării mariajelor o are Filip al II-lea d'Orléans, un cinic, numit regent în 1715, în așteptarea majoratului lui Ludovic al XV-lea. El căuta un mijloc prin care Franța să se reconcilieze, o dată pentru totdeauna, cu dușmana ei, Spania. Eternul conflict cu această vecină trebuia neutralizat. Din 1635 începând, cele două țări erau într-un perpetuu război, cu mici pauze, stinse prin câte o pace, care nu dura: de la Pirinei, în 1659, de la Aachen, în 1668, de la Nijmegen, în 1678, de la Ryswick în 1697, în fine, între 1701 și 1714 se desfășurase războiul de succesiune la tronul Spaniei.

Ludovic al XV-lea o ignoră pe Mariana Victoria

Așadar, ce poate fi mai potrivit pentru împăcare decât o căsătorie? Chiar dublă! Ducele de Saint-Simon este trimis ca ambasador special la Curtea Spaniei și proiectul se pune pe picioare. Filip d'Orléans are și el interesele lui în demers. Mariana Victoria,

infanta de 4 ani, nu poate procrea, deci asigura un moștenitor lui Ludovic al XV-lea, care și el are numai 11 ani... ceea ce lasă regentului șansa de a domni, dacă tânărul rege, care are o sănătate

*Micile prințese față în față, cu suitele lor
(scenă din filmul lui Marc Dugain)*

Să urmărim reconstituirea poveștii de viață (începută în numărul anterior), pe baza însemnărilor lăsate urmașilor.

DESTINUL UNUI PREOT BASARABEAN FILE DINTR-UN CAIET DE AMINTIRI

ȘTEFAN PETRESCU

Preotul și preoteasa erau autoritatea morală în comunitate. Bunicul remarcă: „Oamenii, în loc să alerge pe la judecătorii și avocați, recurgeau în primul rând la preotul lor, căruia își spuneau durerile. De multe ori i-am văzut sosind la noi în casă grupuri-grupuri, iar după lungi discuții cele două părți plecau liniștite și perfect împăcate de bunele sfaturi ale părinților mei“. Străbunica, fire energică și hotărâtă, nu ezita să intervină pentru a aplana conflictele dintre enoriași. Prin 1915 – 1916, iscându-se o bătaie între doi flăcăi pentru inima unei fete la hora satului, preoteasa s-a băgat între cei doi cuțitari, oprindu-i de la săvârșirea unei nenorociri.

Biserica din Beștemac, fotografie realizată în 1943 de învățătorul Dumitru Podașcă, și pagină din caiet cu fotografia preotului din Leova, un prieten al familiei

Caietul de amintiri reînvie figurile pitorești ale unor săteni. Iată-i pe Timofte Pășcăneanu, vizitiul boierului Adamov, și pe tatăl lui, moș Eftimie, care umbla numai în genunchi, având picioarele amputate din vremea războiului, dar „mereu vesel, bine dispus“. În peisaj intră și bunicul lui Timofte, tatăl lui

Eftimie, moș Alexei, episcopul bisericii, „care mi-a cioplit întâia mea sanie dintr-un lemn de salcâm, ce aluneca pe coasta dealului cu viteza fulgerului, de rămâneau copiii satului cu gura căscată de admirație, privindu-mă cum zburam la vale!“ „Bătrâna și simpaticea lui soție, mătușa Anica“, rămânea deseori cu bunicul acasă când părinții erau plecați la Chișinău. „Și azi mi-aduc aminte de fermecătoarele sale povești pe care mi le spunea

la ora de culcare în fiecare seară, cu pasiunea de veritabilă bunică, ce nu se pot uita!“

Reuniuni radiofonice

Un alt povestitor neînfricat era moș Toader Cernei, și el episcop al bisericii. Nelipsit din peisajul familiar era și moș Grigore Lăcătușul – poștașul satului –, „care-și anunța sosirea sunând din trompetă, după obiceiul vremii, fapt care determina căluțul înhamat la căruța lui ușoară pe două roți să-și grăbească trapul! Și soția

regină văduvă, Filip al V-lea și Elisabeta de Parma, reveniți la putere, o închid din nou.

Nici soarta Mariane Victoria, la Paris, nu este de invidiat. Lui Filip d'Orléans, care moare, la 2 decembrie 1723, îi succede ducele de Bourbon. Când Ludovic al XV-lea se îmbolnăvește, în februarie 1725, ducele – de teamă ca Ludovic să nu moară fără moștenitori, ceea ce ar crea haos – decide să rupă logodna și să o înlocuiască pe infanta cu o prințesă capabilă să procreeze. Fetița adorată altădată își vede steaua apusă. Gestul este o ofensă adusă Coroanei spaniole, care nu pierde însă ocazia, în replică, să se debaraseze de incomoda Louise-Elisabeth.

Nimeni n-are inimă să o anunțe pe infanta că visul ei a luat sfârșit. I se relatează o minciună. Încă una. Părinții ei îi duc într-atât dorul, încât vor să o revadă. Mariana Victoria, deși are numai șapte ani, înțelege că nu i se spune tot adevărul, lasă impresia că crede tot ce i se spune și pleacă în grabă acasă, fără să-și mai ia rămas bun de la regele pe care ea chiar îl place foarte mult.

O carte și un film

Aleasa lui Ludovic al XV-lea, după plecarea Mariane Victoria, este Maria Leszczyńska, fiica fostului rege al Poloniei.

... interpretată, în ecranizarea din 2017, de Anamaria Vartolomei

„Duminică 27 mai [1725], după prânz, regele a anunțat căsătoria sa cu alteța regală a Poloniei, Maria Leszczyńska, fiica regelui Stanisław. Această căsătorie uimește pe toată lumea, deoarece în realitate nu se potrivește de niciun fel cu regele Franței”, notează în jurnalul său avocatul parizian Edmond-Jean-François Barbier, dând glas nemulțumirii din țară. Dar în mai 1725 Ludovic are numai 15 ani, hotărâște în locul lui vărul, ducele de Bourbon, care a luat în mâini frâiele guvernării

la moartea lui Filip d'Orléans. Maria Leszczyńska trăia în exil cu părinții, la câțiva kilometri de Strasbourg, și era cu șase ani și jumătate mai mare decât Ludovic.

Așadar, la patru ani după ce au plecat pe un drum lung pentru a se căsători cu cei promiși lor, pentru a fi pace între

două state vecine, cele două prințese cu un destin de sacrificiu fac calea întoarsă. Louise-Elisabeth d'Orléans nu se va mai căsători niciodată și va muri, în indiferența tuturor, la 32 de ani, iar Mariana Victoria se va mărita în 1729 cu regele Portugaliei, Iosif I, și va trăi până în 1781. În 1774, poate că a jubilat, în secret, la aflarea morții lui Ludovic al XV-lea, care i-a rănit sufletul de copil.

L'échange des princesses (Schimb de prințese) este titlul unui roman de peste 300 de pagini, apărut în 2013 la editura Seuil și semnat de scriitoarea Chantal Thomas, care, cu o documentare axată în principal pe *Memoriile* și *Jurnalul* lui Saint-Simon, descrie soarta tragică a acestor fete, aflate la cheremul jocului politic și al ordinii de stat, ale căror biografii au fost fatal marcate în numele păcii, pentru liniștea dintre Spania și Franța. O vreme mai târziu, în decembrie 2017, regizorul Marc Dugain a ecranizat volumul, filmul respectând titlul cărții. Ca o curiozitate, rolul lui Louise-Elisabeth d'Orléans este interpretat de actrița româno-franceză (născută la Bacău, în 1999) Anamaria Vartolomei. ■

a de liceu de la „Iulia Hașdeu“ au intrat în vacanță. Bunicul și câțiva colegi au hotărât să rămână încă două săptămâni la Chișinău. În ultima seară petrecută în oraș, după o petrecere tinerească în casa unuia dintre colegi, în jurul orei 03.30, mai mulți băieți și fete colindau străzile pustii în drumul lor spre casă. O fată a început să fredoneze un tango, iar ceilalți, doi câte doi, s-au prins în dans pe un „colț de trotuar în lumina felinarului“.

A doua zi, dimineața pe la 8, bunicul cobora din tren în halta Buhuși, de unde a străbătut pe jos distanța de 5 – 6 km până acasă. Preotul era singur, fiul cel mare era mobilizat, iar soția se afla la Băile Budachi (azi Primorskoe, Ucraina), de la limanul Nistrului, bogate în nămoluri minerale. În ziua următoare venirii bunicului la Beștemac s-a întors și preoteasa de la băi. După o zi plină de bucuria revederii, în 28 iunie 1940, la orele 20.00, familia reunită la cină pe terasa casei parohiale se pregătea să asculte, ca de obicei, jurnalul radiofonic.

Comunicatul referitor la retragerea administrației din Basarabia a venit cu totul pe neașteptate. Aparatul de radio, instalat în casa parohială în urmă cu zece ani, s-a dovedit salvator. Bunicul descrie primele reacții ale familiei: „Fulgerul de ar fi căzut peste noi sunt convinși că nu

ne-ar fi lăsat mai încremeniți de groază ca acest ultimatum primit din partea vecinului nostru de la răsărit! Câteva clipe n-a fost în stare nimeni dintre noi să scoată vreo vorbă. Tăcerea care pusesse stăpânire știu că am rupt-o eu, rostind aceste cuvinte,

Băieții lui Alexei în fața casei parohiale, în 1938

pe care și astăzi le aud în urechi: «Toată noaptea facem bagaje și dimineața în zori, cu șase căruțe încărcate, suntem peste Prut». Am spus șase căruțe socotind cel puțin câte una de fiecare cameră.

Dar spre nedumerirea mea, în timp ce tatăl meu păstra tăcerea, mama dădu nehotărâtă din cap, șoptind cu glasul frânt de emoție: «Cum să părăsesc toate... toate? Nu se

poate!». Și actul întâi al marii tragedii la noi în casă, pe care o trăia dintr-o dată întreaga țară, începu să se desfășoare cu o intensitate de nebănuire. Mama era imposibil de convins să plecăm. Pentru dânsa era de neconceput să lase casa și totul de bunăvoie și să pornească așa, dintr-odată, pe drumul greu al pribegiei. De altfel – așa cum înseși cele întâmplate ne-au demonstrat peste un an – refugiul în căutarea unui adăpost în țară era singura soluție, dacă voiam să ne salvăm viața. Totuși, biata mamă, în disperarea ei, neputând să cântărească bine pericolul ce ne amenința, era de neclintit în hotărârea de a rămâne.

Cât privește pe tatăl meu, fire liniștită și foarte docilă față de tovarășa lui de viață, la insistențele mele de a mă sprijini privind plecarea, îmi răspunse cu o frază scurtă, care îl caracteriza deosebit de bine: «Dacă mama nu vrea... ce putem face?». Familia mai avea trei zile să se decidă dacă se refugiază în România, pe noua frontieră, sau rămâne sub ocupația armatei sovietice“.

Ce dacă vin rușii?

A doua zi, în timp ce preotul era la Leova pentru a afla mai multe vești de la cunoscuți, un ofițer român s-a îndepărtat de trupă, venind spre casa parohială. „Pe la orele 9, când

lui, mătușa Agafia, femeie cu sufletul nespuns de blând, îmi este permanent în minte, întrucât, vecini fiind, de ne-numărate ori le-am călcat pragul casei“.

Cu ocazia sărbătorilor creștine, după desăvârșirea serviciului religios, familia preotului, mai marii satului și întreaga comunitate luau parte la agapa creștină din curtea bisericii. Se remarcă de fiecare dată figura impozantă a primarului Ion Burduf, „înalt, brunet, cu o barbă mare și lată“, purtându-și mândru eșarfa tricoloră, însemn al puterii. Una dintre marile sărbători ale satului era hramul de 9 mai – și anume pomenirea mutării moaștelor Sfântului Ierarh Nicolae din cetatea Mirelor la Bari, în Italia.

Ca orice copil, bunicul avea numeroși tovarăși de joacă: Gheorghită, fiul mai mic al lui moș Eftimie, Ioachim, fiul primarului, Ștefan și Vladimir cu sora lor, Ecaterina, copiii cântărețului Teodor Botezatu, Vera, fata poștașului etc. Copiii făceau tot felul de năzdrăvănii. Una dintre plăcerile lor erau micile excursii în satul vecin, Mariefeld, locuit de coloniști germani, unde dădeau iama în culturile de zmeură. Satul era unul cu totul neobișnuit în peisajul basarabean, având fântâni din piatră și case construite în stil german, cu beciuri adânci și solide. Germanii au părăsit satul în vâltoarea celui de Al Doilea Război Mondial, fiind înlocuiți de moldoveni.

Școala nu ar fi putut lipsi din repertoriul evocărilor.

Ana și Alexei Mârza

Sunt menționați învățătorii din Ialpușeni, Ina și Ion Nacu. Bunicul a finalizat ultima clasă a ciclului primar în Beștemac, unde tatăl lui a primit parohie. Aici învățător era tânărul Dumitru Podașcă, un apropiat al familiei preotului. Păstrez o fotografie a bisericii satului făcută de Podașcă, care va muri împreună cu soția Zoia și cei doi copii în bombardamentele de la Ploiești, din 5 aprilie 1944.

În primăvara anului 1931, la câteva luni de la instalarea familiei în casa parohială din Beștemac, străbunicul a achiziționat un aparat de radio. „Și astăzi mai sunt sub impresia de nedumerire exprimată de țăranii satului meu când au ascultat pentru prima dată la noi acea inovație a secolului.“ Nu trecuseră nici trei ani de la înființarea postului național de radiodifuziune. Iată cum descrie bunicul evenimentul: „Pe perete sta agățat, întocmai ca un tablou, difuzorul dreptunghiular de circa 20x35 cm, iar

pe masă se afla corpul propriu-zis al aparatului, cu scala și schimbătorul de unde. Cât privește lămpile, erau expuse atât vederii cât și prafului. Alături trona un pachet de 30 de baterii plate legate în serie, iar sub masă o lădiță de lemn adăpostea un acumulator voluminos. Toate aceste piese dispartate erau în legătură cu antena de pe acoperișul casei, introdusă prin geam, precum și cu firul de scurgere la pământ prin intermediul unui întrerupător fixat lângă difuzor [...] La început, pentru a satisface curiozitatea sătenilor, la noi în casă aveau loc seară de seară veritabile reuniuni radiofonice, la care luau parte și notabilitățile comunei, învățătorul, notarul și perceptorul“.

Cum să părăsim totul?

În anii petrecuți în internatul liceului din Chișinău, bunicul venea în sat doar verile și la marile sărbători. În iunie 1940, elevii clasei a VII-

nostru, care privit ca Tatăl Creator este și al lor!“

În ultima zi în care era permisă evacuarea civililor, după lungi discuții, familia preotului a decis să treacă Prutul. Cu mare dificultate, preotul a găsit un căruțaș dispus să plece într-o călătorie nesigură. Familia a încărcat în căruță doar lucrurile de strictă necesitate. Restul a fost împărțit pe la vecini. Episodul despărțirii preotului de săteni este povestit cu emoție de bunic: „Deodată tatăl meu se ridică din căruță în picioare, de pe locul său, și spre marea mea uimire îl aud adresându-se cu o adevărată și inexplicabilă profeție celor 10 – 15 vecini adunați să-și ia

rămas bun de la noi: «Dacă până într-un an, prin voia Domnului, ne vom întoarce, atunci ne veți restitui lucrurile rămase. Dacă nu, atunci ale voastre să fie! Rămâneți cu Dumnezeu!» Mereu mă întreb ce l-a determinat pe tatăl meu să fixeze tocmai acest termen de un an care, așa cum s-au desfășurat evenimentele, a fost deosebit de exact. Profeție, prevestire, Dumnezeu știe. Tot legat de aceste două tainice noțiuni vreau să relatez și cazul meu“.

Drumul era pustiu. „Caii au străbătut drumul satului în lung, fără să întâlnim decât o singură persoană, pe Alexei, fierarul comunei, care a schimbat cu tatăl meu câteva

vorbe. Mi-amintesc nedumerirea lui văzându-ne că plecăm.

– Rău faceți... Ce dacă vin rușii? Sunt sigur că va fi bine.

Și binele acesta preconizat de fierar a fost o adevărată «fericire» pentru el. Revenind din refugiu, am aflat că Alexei a fost deportat în fundul Siberiei, printre primii gospodari ai satului“.

Peste colinele și văile basarabene se lăsa întunericul. Tăcerea și gândurile pasagerilor erau tulburate doar de huruitul roților. „Zeci de gânduri îmi frământau mintea, înlocuite din când în când de un gol adânc și nesfârșit“.

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2019, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cine a refăcut biserica din Preajba în anul 1806?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din aprilie 2019 este:

Adolphe de Bourqueney

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Grigore Diniță**, din municipiul **Târgoviște**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2019.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

întinericul se lăsase greu peste întregul sat, în căsuțele căruia țărani își așteptau soarta tulburată, eu, care mă aflam tocmai în dreptul porții, am înghețat de groază observând silueta unui militar care, desprinzându-se din umbra deasă a nopții, urca dealul călare spre casa noastră. Ei – mi-am zis –, iată că au și intrat rușii în sat, dar inima mi-a revenit la loc, remarcând o uniformă românească de ofițer.

– Bună seara, aud surprins. Părintele este acasă?

– Bună seara, domnule, răspund eu și mai nedumerit. A plecat azi dimineață la Leova.

– Sunt căpitanul Ionescu – se recomandă el, fără să descălece. Ne retragem cu soldații și noi spre Leova. I-am lăsat să-și continue marșul și întrebând unde locuiește preotul satului m-am abătut intenționat pe la dumneavoastră să-i spun părintelui să plece necondiționat peste Prut. Să nu rămână în niciun caz pe loc, deoarece vin vremuri grele.

– Măine dimineață vom pleca în mod sigur, domnule căpitan, i-am răspuns eu cu glasul sugrumat de emoție, văzând atâta preocupare din partea unui ofițer român necunoscut care și-a părăsit pentru moment trupa numai ca să prevină un preot să ia drumul refugiului, fiind periculos să rămână.

– Jidani din Cimișlia prin care am trecut au aruncat cu murdării și apă fiartă în ostășii noștri și au rupt epoletii chiar unor ofițeri, profitând

Alexei, Ana și fiul cel mare, Boris, fotografie realizată de Nicolae, fiul cel mic, în 1937

de faptul că n-avem voie să le facem nimic. Vin vremuri foarte grele... de aceea ascultați-mi sfatul și nu mai rămâneți“.

Această remarcă la adresa evreilor este cheia răzbunării crunte la care aceștia vor fi supuși de către români peste un an, după reocuparea teritoriului basarabean. Evreii reprezentau circa 30% din populația urbană a Basarabiei. Despre pogromul basarabean există o literatură bogată. Menționez aici prima lucrare privitoare la subiect a lui Marius Mircu, publicată în 1947. Într-adevăr, s-au produs numeroase acte de agresiune ale populației civile față de armata și administrația românească: maltratări ale militarilor, mitinguri de prietenie pentru ocupant, arborarea steagului roșu. Trebuie însă precizat că nu doar evreii au fost implicați în aceste acțiuni. Mulți locuitori, indiferent de etnia și religia din care făceau parte, și-au demonstrat

loialitatea în ochii noilor stăpânitori, comportându-se în chip samavolnic față de administrația românească ce se retrăgea.

Războiul a exacerbât sentimentul antisemit printre români, care se manifestase puternic în Basarabia interbelică. Totuși, dincolo de prejudecăți și animozități, echilibrul social în acest mozaic etnic și confesional al Basarabiei era reglat de interacțiunea permanentă dintre oamenii mărunți în activitatea lor zilnică. Știu că, nu de puține ori, preotul Alexei din Beștemac era invitatul rabinului din Leova, unde era servit cu memorabila știucă umplută. Dar în 1940, acest ritm al vieții de zi cu zi s-a rupt. Evreii au devenit ținta unei uri de neînțeles. Bunicul își exprimă indignarea: „Oamenii aceștia – batjocoririi și oprimații românilor – îi salutau respectuos pe preoții ortodocși din considerație față de Dumnezeu!

De la stânga la dreapta: Nicolae Tonitza, Ion Jalea și Iosif Iser

Hârlescu, Otto Briese, Constantin Bacalu și Ignat Bednarik. Pe această listă tipărită au fost adăugate, de mână, alte câteva nume: Horațiu Dimitriu, Paul Scortescu, Emil Damian, Richard Hette, Anghel Chiciu, Ion Mateescu, Andrei Corneliu și Tudor Gheorghe. Toți fuseseră asimilați cu gradul de locotenent, chiar dacă unii nu-l dețineau la data concentrării. Ei primeau solda cuvenită gradului respectiv și erau echipați cu uniforme ofițerești.

In fotografia reprodusă în revistă, unde sunt imortalizați parte dintre plasticienii de la M. C. G., s-au strecurat câteva erori și omisiuni pe care încercăm să le corectăm sau să facem completări. Precizăm că numele corect al celui identificat de autor drept Doru Ionescu era Gheorghe Ionescu-Doru. Al cincilea, de la stânga la dreapta, nu este sculptorul I. Iordănescu, ci pictorul Nicolae Mantu (noi înșine am comis aceeași eroare acum câțiva timp în legendele mai multor studii, dar ulterior am găsit documentația necesară pentru a o rectifica). Al șaptelea, în același rând, nu este Horia Boambă, aflat în acel moment în prizonierat în Bulgaria, ci Stoica D.. Pe cei doi din extrema dreaptă, în uniformă, autorul articolului nu-i identifică, dar ei sunt Camil Ressu și Toma Tomescu. Doar pe ultimul personaj, în civil, nu l-am putut identifica până la ora aceasta.

La articolul domnului Hașegan mai trebuie făcută o completare: la Iași nu a fost organizată doar o expoziție, aceea despre care vorbește

domnia sa, ci două expoziții. În luna septembrie 1917 a fost pregătită o primă manifestare a artiștilor-soldăți. Presa anticipa evenimentul prin mici anunțuri inserate în coloanele zilnice. În *Opinia* nr. 3.151/8 septembrie 1917, după ce erau enumerați artiștii expozanți, se preciza că expoziția „nu va fi publică”. Motivul acestei decizii avea să fie dezvăluit în ultima decadă a lunii, în paginile aceluiași periodic, *Opinia*, din 22 septembrie 1917: o comisie a cercetat lucrările prezentate și a stabilit că nu toate corespundeau așteptărilor, atât din punct de vedere al execuției cât și din acela al reflectării finalităților stabilite. Totuși, în paginile *Neamului Românesc* din 13 și 15 septembrie a fost publicată o cronică a acestei expoziții, sub titlul *Arta războiului nostru*, semnată de gazetarul Aurel Metroniu. Materialul este destul de detaliat și oferă suficiente informații pentru ca un istoric contemporan să își poată face o idee asupra evenimentului și a valorii exponatelor.

Domnul Hașegan vorbește despre taxa de intrare la expoziția din ianuarie 1918, în valoare de 20 lei, care a contribuit substanțial la crearea unui fond destinat orfanilor de război. Dar această sumă, extrem de mare, fusese percepută doar în ziua vernisajului, la 26 ianuarie 1918, după care prețul a scăzut până la 3 lei, astfel devenind relativ accesibilă unui public mai larg, așa cum preciza periodicul *Mișcarea*, nr. 26/2 februarie 1918. Spre a oferi un reper asupra scumpetei biletului de intrare dau mai jos un

Addenda et corrigenda

ARTISTI ÎN LINIA ÎNTÂI

ADRIAN-SILVAN IONESCU

În numărul 3/2019, în articolul O expoziție de pictură și sculptură în vreme de război, semnat de Teodor Hașegan, care tratează despre activitatea și rezultatele grupului de artiști mobilizați la Marele Cartier General în urma emiterii de către generalul de corp de armată Constantin Prezan, din poziția sa de șef al Statului Major General, a Ordinului circular nr. 9.400 din 23 iunie 1917, nu este menționat, în chip ciudat, niciun nume de plastician dintre aceia care îmbrăcaseră uniformă militară.

Există, totuși, două excepții, anume Traian Cornescu și Stoica D., dar amândoi sunt evocați doar în treacăt, primul nu pentru realizările sale ca artist de front, ci în calitate de autor al unui articol publicat tardiv, din care este dat un citat; al doilea numai prin titlul unei cronică semnate de N. Iorga. Mi s-ar fi părut oportun să fie furnizate numele acestor bravi artiști care își riscașeră viața aventurându-se în prima linie pentru a-și face schițele. Unul dintre ei, sculptorul Ion Jalea, a fost chiar grav rănit, la Mărășești, și a rămas invalid, pierzându-și brațul stâng, ceea ce nu l-a împiedicat, după încheierea războiului, să-și clădească o carieră strălucită și să realizeze importante monumente de for public, unele dedicate chiar Marelui Război, așa cum este acela al Soldatului francez din Grădina Cișmigiu.

Pentru a nu-i lipsi pe cititorii revistei dumneavoastră de această prețioasă informație, dau mai jos lista artiștilor de la Marele Cartier General (M.C.G.), conform anexei Ordinului circular mai sus-menționat: sculptorii I. Iordănescu, Ion Jalea, Cornel Medrea, Oscar Han, Dimitrie Mățăuanu, Alexandru Călinescu, Alexandru Talpoșin (Severin) și G. Stănescu; apoi pictorii Stoica D., I. Theodorescu-Sion, Traian Cornescu, Alexandru Crețoiu, Emilian Lăzărescu, Tache Brăescu, Alexandru Poitevin-Scheletti, Aurel Băeșu, C. Petrescu-Dragoe, Remus Troțeanu, Aurel Constantinescu, Ștefan Dimitrescu (scris greșit Dumitrescu), Toma Tomescu, Andrei Niculescu (ulterior mutat la altă unitate), Grigore Negoșanu, Nicolae Mantu, Camil Ressu, Alexis Macedonsky, Nicolae Dărăscu, Petre Bulgăraș, Gh. Ionescu-Doru, Eftimie

DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

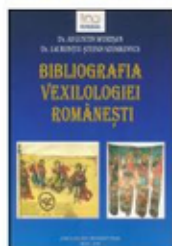
● **Tudor Dinu – OAMENII EPOCII FANARIOTE. CHI-PURILE DIN BISERICILE ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI MOLDOVEI**
Editura Humanitas, București, 2018, 251 pp.

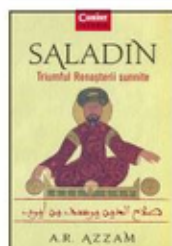
● **George Coandă – VECHI CODURI ALE ROMÂNILOR. CODEX TARGOVIS-TENSIS VALACHORUM** (sub egida Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște)
Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2018, 574 pp.

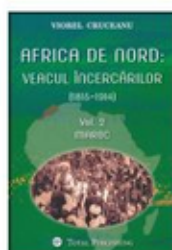
● **Adina Nanu – ADINA ÎN CHINA. UN JURNAL INEDIT**
Institutul Cultural Român, București, 2018, 107 pp.

● **Dr. Augustin Mureșan, Dr. Laurențiu-Ștefan Szemkovics – BIBLIOGRAFIA VEXICOLOGIEI ROMÂNEȘTI**
„Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2018, 123 pp.

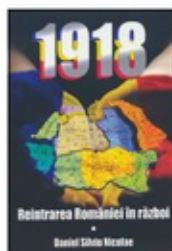
● **A.R. Azzam – SALADIN. TRIUMFUL RENĂȘTERII SUNNITE** (traducere din limba engleză de Sorin Șerb; prefață de Ecaterina Lung)
Editura Corint, București, 2019, 392 pp.

● **Viorel Cruceanu – AFRICA DE NORD: VEACUL ÎNCERCĂRILOR (1815 - 1914), VOL. 2, MAROC**
Editura Total Publishing, București, 2019, 180 pp.

● **Anca-Irina Ionescu – ÎN INIMA VÂRTEJULUI**
Editura Oscar Print, București, 2019, 407 pp.

● **Daniel Silviu Nicolae – 1918. REINTRAREA ROMÂNIEI ÎN RĂZBOI**
Editura Mișecărți, Brașov, 2018, 179 pp.

● **Pr. Dr. Ioan Dură – DAR DIN „RĂVNA CASEI TALE”**
Editura Magic Print, Onești, 2018, 281 pp.

● **Peter Finn și Petra Couvée – AFACEREA JIVAGO. KREMLINUL ȘI CIA ÎN LUPĂ PENTRU O CARTE INTERZISĂ** (traducere de Lingua Connexion)
Editura Rao, București, 2019, 428 pp.

● **TRANSYLVANIAN REVIEW**
Vol. XXVII, No. 4, Winter 2018, 159 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)
Serie nouă, Anul XV, Nr. 2 (169), 2019, 52 pp.

mercurial al mărfurilor curente vândute la Iași la vreme de război (fiecare preț se referă la cantitatea de 1 kg): ciocolată 55 lei, orez 14 lei, jambon 16 lei, pastramă 8 lei, unt 20 lei, smântână 5 lei, icre de crap 14 lei, un curcan 25 lei, o găină 7 lei, un ou 25 bani, o pereche de ghetă 75 lei, o pereche de cizme 150 – 200 lei (17 ianuarie 1917). După cum se vede, un bilet de intrare la vernisaj era echivalentul unui kilogram de unt sau a 80 de ouă!

Autorul afirmă: „O activitate deosebită avea și pictorul Nicolae Tonitza, pe atunci redactor al ziarului *Iașul*, unde scria și ilustra articole cu desene sau viniete“. Dar nu precizează în ce interval a prestat pictorul această activitate. Pentru că din toamna anului 1916 până în vara lui 1918, artistul, căzut prizonier în luptele de la Turtucaia, a fost trimis în lagărul bulgăresc de la Kîrdjali, unde regimul era foarte dur, iar schițele pe care a reușit să le facă acolo stau mărturie despre condițiile inumane la care erau supuși. Așa că nu ar fi putut colabora, în timpul campaniei și a prizonieratului, la respectivul periodic.

Nici expoziția lui Iosif Iser despre care se vorbește în articol nu poate fi plasată chiar în perioada conflictului armat, ci după încheierea acestuia, mai precis la 28 aprilie 1918, după semnarea tratatului preliminar de pace la

Buftenă (5 martie) și cu câteva zile înaintea semnării celui final, de la București (7 mai). Iser și-a prezentat lucrările în Sala Depeșelor de la ziarul *Omul Liber*, periodic de stânga al lui N.D. Cocca, apărut în luna aprilie 1918 și al cărui sediu se afla în centrul orașului, pe str. Lăpușneanu nr. 18. Să menționăm și un fapt anecdotic: fiind de talie înaltă, a fost dificil să-i fie găsită lui Iser o uniformă pe măsură, așa că, un timp, a arătat foarte caraghios, cu mânecile ajungându-i până sub coate, iar pantalonii până puțin sub genunchi, abia reușind a fi acoperiți de moletiere. ■

Pentru mai multe informații despre artiștii de la M.C.G. și o analiză a fenomenului artei de război recomand ca bibliografie studiile noastre recente *Plasticieni sub arme 1917 – 1918*, în catalogul expoziției *Atelier de front. Artiști români în Marele Război 1916 – 1918*, organizată de Muzeul Național de Artă a României în intervalul 27 august 2017 – 28 aprilie 2018, și *Artiști și soldați. Plasticienii atașați Marelui Cartier General și realizările lor, 1917 – 1918*, apărut în revista *Studii și Cercetări de Istoria Artei. Artă plastică*, serie nouă, tom 7 (51)/2017, pp. 7 – 74, anuarul Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu“, al Academiei Române.

ÎN ARMATĂ (Triverb: 7, 2, 7)

OT SE RT

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția integralei ÎMPĂRAȚII AI IMPERIULUI ROMAN DE RĂSĂRIT, din nr. 5/2019

A – A – REX – HT – IRINA – R – LEON – C – T – RAI – RAI – VASILE – TEANC – DACI – TE – CEH – TIBERIU – AL – I – UI – A – RELIEF – A – ET – PLACEBO – SA – EB – A – O – OR – TROIA – VOAL – TEODORA – L – II – A – MOS – CT – T – U – UMAR – B – REMIS – IN – FILIP – OT – RE – FOCAS – RAI – ALEXIE – TV – NN

Soluția jocului ÎN ARMATA GRECIEI ANTICE..., din nr. 5/2019

INFANTERIST ARCAȘ DESPRINS DIN FALANGA ELENĂ

(IN – F – ANTE – R – I – STA / R – CA – S / DES – P – / R – IN – S / D – IN – F / A – LANGA – E / L – EN – A)

Continuăm cu partea a doua a acestei sinteze privind contribuția Japoniei la prima conflagrație mondială.

JAPONIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

ION SCUMPIERU

Un capitol atipic al participării Japoniei la război îl reprezintă implicarea sa în operațiunile Aliaților din Siberia. Prin mărimea forței sale expediționare (aproximativ 72.000 soldați) și durata șederii ei în Siberia (1918 – 1922), Japonia a reprezentat principalul actor al acestei acțiuni organizate la inițiativa S.U.A.

Afiș de propagandă japonez despre prezența în Siberia

Prin intervenția respectivă, președintele Wilson dorea, în principal, să acorde sprijin forțelor antibolșevice și să recupereze prizonierii cehoslovaci din Siberia (aproximativ 70.000 de ofițeri și soldați) pentru a fi transferați pe frontul anti-german din Europa. La rândul ei, Japonia era îngrijorată de faptul că noile autorități bolșevice declaraseră nule tratatele încheiate anterior de Rusia, inclusiv Înțelegerea Motono – Sazonov, din 1916, prin care erau reglementate interesele celor două țări în Manciuria, Mongolia Interioară și în China. Prin această acțiune la care participau și S.U.A.,

Marea Britanie și Franța, Japonia urmărea crearea în Siberia, inclusiv cu sprijinul forțelor albgardiste conduse de generalul Aleksander Kolceak, a unui stat tampon contra extinderii pericolului bolșevic, cu care ar fi colaborat inclusiv pentru exploatarea bogatelor resurse forestiere, minerale, piscicole din zonă. În acest scop, Japonia a trimis la Vladivostok, începând din ianuarie 1918, nave de război și trupe terestre. Trupele japoneze au reușit, având și sprijinul forțelor ruse anti-bolșevice, să pună stăpânire pe o zonă întinsă, care se întindea până la Baikal, incluzând orașele Nikola-

evsk, Cita, Tehula, pe linia de cale ferată a Transsiberianului, spre nemulțumirea S.U.A., care ocupaseră numai orașul Habarovsk. În urma trupelor, marile concerne Mitsubishi și Mitsui au deschis oficii în principalele orașe, aducând câteva mii de salariați japonezi în Siberia.

Statut de mare putere

După un an de la deschiderea Conferinței de Pace de la Paris și lichidarea de către trupele bolșevice a forțelor conduse de generalul A. Kolceak, Consiliul Suprem Aliat a hotărât lichidarea blo-

CITREȘAR

11

1987. În această zi de alegeri generale, în *Daily Telegraph*, important ziar de influență conservatoare, caricaturistul Gale o înfățișează pe Margaret Thatcher, primul-ministrul britanic (va fi până spre sfârșitul anului 1990), într-un chip memorabil, ca regina Boadicea (30 – 61), al cărei nume vine de la cuvântul celtic *bouda*, victorie, și care, după moartea soțului, a condus o răscoală antiromană. În versiunea secolului XX, Boadicea poartă o mantie celtă, dar și un colier de perle și cercei, și își mână carul spre a treia victorie a conservatorilor. Mici personaje masculine din diverse partide politice, toate în lanțuri, sunt târâte de car. Până și suporterii ei, ușor de recunoscut și jubilând de fericire, sunt mici prin comparație cu figura dominantă a reginei războinice.

17

1775. Pe dealul Bunker și pe dealul Breed, la porțile orașului Boston, are loc prima bătălie a Războiului pentru independența coloniilor engleze din America de Nord. Generalul Thomas Gage, comandantul britanic, are în față aproximativ 1.200 de americani din garda națională, care în noaptea precedentă au ridicat o palisadă ce trebuia să îi protejeze de focul navelor de război engleze ancorate în radă. 2.000 de infanteriști ai generalului urmează să curețe dealurile ce oferă o poziție dominantă asupra orașului. Dar sunt respinși o dată și încă o dată, abia a treia oară reușind britanicii să cucerească cele două dealuri.

20

1840. Regina Victoria și prințul consort Albert părăsesc Buckingham Palace în caleașcă. Albert remarcă „un bărbat scund, cu o figură rea, care ținea ceva în mână”. Este Edward Oxford, un tânăr de 18 ani, în căutare de notorietate. Trage asupra reginei și nu o atinge. Doi ani mai târziu, la 30 mai 1842, John Francis, un tâmplar aflat în șomaj, vrea și el să o omoare pe suverană. A încercat și în ziua precedentă, dar uitase să-și încarce pistolul. Vizat de polițiști, nu a reușit nici a doua zi. John William Bean, un vânzător de ziare, și-a încercat și el abilitățile de ucigaș luna următoare, dar a ratat și a reușit să se ascundă. Cum era cocoșat, vreme de două săptămâni toți cocoșarii Londrei au fost controlați. Regina va fi ulterior ținta altor cinci tentative de atentat, dar pe toate le va depăși, domnind până în anul 1901.

22

1636. În Japonia un decret interzice străinilor să intre în țară, niponilor să călătorească în afara țării și construcția de nave suficient de mari încât să poată străbate Oceanul. Practic, pentru următoarele două secole, până la era Meiji, la jumătatea veacului al XIX-lea, țara se retrage din lume. Epoca va primi mai târziu numele de *sakoku jidai* (perioada „țării închise”). Toți apusenii sunt expulzați sau pleacă de bunăvoie, cu excepția olandezilor, cărora li se permite accesul numai pe mica insulă Deshima din portul Nagasaki. Misionarii creștini au fost expulzați încă din 1614, iar acum shogunatul, temându-se de o colonizare occidentală, decide că dezavantajele comerțului exterior depășesc avantajele și că proprii comercianți trebuie protejați de concurența excesivă.

30

1947. Theodor Morell, doctorul personal al lui Hitler, arestat de Aliați la 17 iulie 1945, devenit prizonierul cu nr. 21.672, internat succesiv în cinci lagăre, interogată de americani, este în final eliberat, fără a fi acuzat de nicio crimă. Încă din ianuarie 1937 Pacientul A, Führerul, suferind de crampe la stomac și eczeme, a avut o încredere oarbă în acest om, căruia îi urma prescripțiile medicale literă cu literă, dar pe care anturajul lui îl considera un șarlatan. Pentru că îi administra 90 de substanțe bolnavului (analgezice, fortifiante, antibacteriene, antispasmodice, sedative, metamfetamine, steroizi etc.), Goering îl poreclise chiar „maestrul injecțiilor”, doctorul era nelipsit de lângă Hitler, care obișnuia să replice celor care îl „încondeiau” pe Morell (mai ales pentru că își neglija igiena personală): „Eu nu-l folosesc pe Morell pentru parfumul lui, ci pentru a-mi supraveghea sănătatea”.

includerii în statutul acesteia a unei clauze care să garanteze „egalitatea rasială” între subiecții din toate statele membre, insistând pentru acceptarea propunerii respective. Japonia avea în vedere, din propria experiență, eliminarea discriminărilor la care erau supuși cetățenii săi în ceea ce privește imigrarea, practicarea profesiilor lor, dreptul de a achiziționa proprietăți în S.U.A., Australia, Noua Zeelandă și alte zone. Opoziția S.U.A. și a Marii Britanii a împiedicat acceptarea cererii Japoniei, ceea ce a dus la nemulțumirea autorităților și a opiniei publice japoneze și, respectiv, la apariția de resentimente față de aceste țări, persistentă în perioada interbelică.

Ulterior, în cadrul Ligii Națiunilor Japonia a adoptat, în general, o atitudine de cooperare, fiind unul dintre principalii susținători financiari ai acesteia, dar cu o contribuție mai puțin semnificativă la reglementarea problemelor de pe agenda de discuții. Reprezentanții săi au acordat sprijin, în principal, la dezbaterile chestiunilor privind minoritățile naționale, sănătatea publică, cooperarea intelectuală și dreptul muncii. Japonia nu a fost însă interesată de chestiunea întăririi mecanismelor pentru prevenirea și eradicarea războiului, opunându-se cu putere aducerii în discuție a conflictului japono-chinez din Manciuria, nemulțumire care a determinat-o, în cele din urmă, să părăsească Liga Națiunilor.

Referitor la legăturile dintre România și Japonia în

Prim-ministrul Sayonji Kinmochi la Paris, în 1919

cursul Primului Război Mondial, se cuvine să subliniem că au avut loc contacte și discuții, în calitate de state aliate. Trebuie avut în vedere însă că Japonia a intrat în război cu doi ani mai devreme și că trupele celor două țări au luptat împotriva Puterilor Centrale pe fronturi situate în zone geografice separate. De asemenea, fiecare dintre ele a urmărit obiective concrete diferite.

În momentul izbucnirii războiului, țara noastră nu avea încă relații diplomatice cu Japonia, deși demersuri în acest sens fuseseră făcute încă din 1902. Situația respectivă l-a motivat pe prim-ministrul Ion I.C. Brătianu să determine trimiterea la Tokyo a lui Nicolae Xenopol, fost ministru al Comerțului și Industriei, în calitate de ministru plenipotențiar (*Magazin istoric*, nr. 11/2017), care a făcut demersurile necesare în acest sens, în noiembrie 1917. În felul acesta, România dorea să obțină mai ușor ajutor militar din partea Japoniei în cursul războiului, precum și

sprijinul ei politic la viitoarea Conferință de Pace.

La rândul ei, Japonia urmărea, prin ambasada sa de la Petersburg, atitudinea pe care o va adopta România față de război; evoluția situației politico-militare a ei. Chiar înainte de demersul lui N. Xenopol, guvernul român a solicitat Japoniei, prin misiunea sa din Rusia, să-i livreze – via Siberia – un milion de perechi de bocanci pentru nevoile armatei. De asemenea, în perioada decembrie 1916 – ianuarie 1917, guvernul român a trimis o delegație la Tokyo pentru a achiziționa tunuri, puști, muniție,

praf de pușcă, efecte militare și alimente necesare ostașilor români. În condițiile deosebit de dificile în care se găsea România, accentuate de epidemia de tifos exantematic, autoritățile române de la Iași au solicitat guvernului japonez, în aprilie 1917, trimiterea a 100 de medici în Moldova. De asemenea, în august 1917, partea română a trimis în Japonia o delegație parlamentară cu scopul de a obține medicamente și aparatură medicală pentru Crucea Roșie, precum și îmbrăcăminte pentru populația civilă.

Apropierea de Germania

Din păcate, din diferite motive – lipsa stocurilor, inclusiv pentru a nu face concurență Aliaților, care solicitau și ei materiale de război, ori de teamă pentru securitatea medicilor –, cererile menționate n-au fost onorate. În baza înțelegerilor dintre Aliați, în

Militari cehi torturați și executați de bolșevici la Ussuriisk, în 1918

cadei contra Rusiei Sovietice, iar la 12 februarie, președintele Wilson a trimis o scrisoare guvernului japonez, comunicându-i intenția de a retrage trupele americane din Siberia, cu speranța că gestul său va fi urmat și de Japonia. Forțele japoneze au rămas însă în continuare în Siberia și după retragerea, la 3 aprilie 1920, a aliaților americani.

În iulie 1920, a fost semnată o convenție de armistițiu între forțele expediționare nipone și noul stat tampon, Republica Extremului Orient, ce cuprindea întreaga zonă dintre Baikal și Pacific, creat cu acordul autorităților sovietice, după dorința părții japoneze.

Perioadele de pace și de confruntare militară dintre cele două părți au alternat, ajungându-se inclusiv la ocuparea de către trupele nipone a părții de nord a insulei Sahalin, acțiune care a atras protestul S.U.A., nemulțumite de prezența în continuare a trupelor japoneze și extinderea teritoriului ocupat de ele în Siberia. În august și apoi în septembrie 1922 au fost reluate tratativele japo-sovietice. S-a discutat despre

soarta depozitelor de armament ale Aliatilor de la Vladivostok, dreptul Japoniei de a pescui în apele de lângă Kamciatka și altele. Cu această ocazie, s-a cerut retragerea trupelor japoneze din Siberia și Sahalin. După eliberarea orașului Vladivostok de forțele sovietice, în octombrie 1922, guvernul japonez a ordonat retragerea trupelor sale din Siberia, nu și din Sahalin, care va fi eliberat peste trei ani.

La Conferința de Pace de la Paris, începută în ianuarie 1919, Japonia și-a atins obiectivele principale urmărite la intrarea în război, respectiv recunoașterea dreptului său

de administrare a posesiunilor Germaniei din China și din Micronezia. De asemenea, nu i-au fost contestate drepturile câștigate în China, în general, în cursul războiului. Un alt câștig pentru Japonia, poate la fel de important, l-a constituit recunoașterea ei ca mare putere și includerea ca membru al „celor cinci”, alături de S.U.A., Marea Britanie, Franța și Italia, care au condus lucrările Conferinței de Pace, hotărând soarta lumii postbelice. Totuși, deși Japonia a fost reprezentată de o numeroasă delegație condusă de primul ministru Sayonji Kinmochi, din lipsă de experiență și considerând că principalele chestiuni în discuție privesc, în primul rând, puterile europene și S.U.A., aceasta a adoptat, în general, o atitudine pasivă. În cea mai mare parte a timpului, delegația niponă a fost condusă de ministrul de Externe Motono Nobuaki.

Ajutor pentru România

În dezbaterile privind crearea viitoarei Ligi a Națiunilor, reprezentanții Japoniei au acordat o atenție specială

Ofițeri ruși și japonezi la Vladivostok, în 1920

MITROPOLITUL ANTONIE PLĂMĂDEALĂ ȘI RUGUL APRINS

MARIUS VASILEANU

Așa cum arătam în mai multe dintre paginile serialului nostru dedicat Rugului Aprins, fie la Mănăstirea Antim, fie ulterior, grupul de intelectuali dedicat căutării isihaste a numărat și o seamă de studenți. Printre studenții Rugului Aprins se numără și basarabeanul Leonida Plămădeală, viitorul Mitropolit Antonie al Ardealului.

Fiind o personalitate publică, Antonie Plămădeală (1926 – 2005) are o biografie cunoscută, în general, astfel încât nu voi insista asupra acesteia. Mă voi opri însă la un episod important pe care l-am intitulat, cu altă ocazie: „un sacrificiu anonim al obsedantului deceniu”. Iată povestea, mai jos.

Treburile urâte

Milițianul cunoștea familia de basarabeni nevoiași refugiați în România. Era iarnă grea, în ianuarie 1950, în comuna Militari, pe atunci, la margine de București. Cei cinci copii erau adunați alături de mama lor în singura cameră încălzită a casei sărăcicioase. Al șaselea, cel mai mare (de 23 de ani), era plecat în lume și se călugărise.

Milițianul avea o veste importantă și ceru să discute cu capul familiei. Tata este la biserică – i s-a răspuns, căci era cântăreț bisericesc. Milițianul i-a spus atunci mamei să trimită un băiat să-l aducă grabnic. Tatăl a sosit rapid, fiindcă biserica era alături. Milițianul l-a luat de-o parte în altă încăpăre și au avut o discuție scurtă.

Vădit tulburat, după plecarea oficialului, tatăl a făcut o ședință de familie destăinuindu-le tuturor cele aflate: fratele mai mare fusese

condamnat în lipsă la șapte ani de închisoare. Dar oficialul se dovedise om, era dispus să-i ajute cumva, după ce i-a spus de mandatul de arestare cu care venise. „Uite ce este, a continuat milițianul, eu am mai multe treburi din astea urâte și nu le pot rezolva pe toate în aceeași zi, înțelegi? Pot să amân cu o săptămână, dar nu mai mult! În timpul ăsta, dumneata cu familia faceți tot ce veți crede de cuviință. Eu nu am fost astăzi la dumneata, voi veni exact peste o săptămână!”

Era o invitație nerostită. Familia a decis imediat să-l anunțe pe călugăr, astfel încât să plece de la Prislop, unde era pe atunci, alături de celebrul duhovnic Arsenie Boca, să părăsească mănăstirea, pentru a se ascunde. Hotărârea a fost ca unul dintre frații mai mari, Gheorghe (18 ani) să plece rapid către Țara Hațegului, în Ardeal. Era prea periculos să facă acest drum chiar tatăl condamnatului.

S-au împrumutat de bani, căci drumul costa mult. Haine de iarnă nu aveau, așa că l-au îmbrăcat pe Gheorghe cu două flanele rupte pe la coate, cu o haină și un fular. Atât. Pentru mijlocul iernii, foarte grea în acel an, era o adevărată aventură. Ajuns cu greu la Mănăstirea Prislop, Gheorghe i-a zis fratelui despre ce este vorba. Răcise însă atât de puternic, încât a trebuit să mai rămână două-

perioada noiembrie 1916 – decembrie 1917, Japonia a acreditat un grup de ofițeri pe lângă Marele Cartier General al Armatei Române, în calitate de observatori. Prin intermediul lor precum și al misiunii diplomatice nipone din Petersburg s-a asigurat comunicarea pe linie militară dintre țara noastră și Japonia. În cadrul vizitei sale în Europa, o delegație militară japoneză a trecut prin Iași, la începutul lunii septembrie 1917, pentru a înmâna generalului Eremia Grigorescu o sabie japoneză din partea împăratului Japoniei, ce purta inscripția: „Voi sunteți cei care scrieți istoria țării!”, în semn de apreciere pentru meritele acestuia și ale ostașilor români dovedite în luptele de la Mărășești.

Ulterior, la Conferința de Pace de la Paris, între delegațiile celor două țări au avut loc contacte și discuții la nivelul diferitelor comisii. Un exemplu în acest sens îl constituie buna colaborare din Comisia pentru delimitarea frontierei româno-ungare. Japonia a semnat, împreună cu țara noastră, tratatele încheiate între Puterile Antantei și Puterile Centrale, inclusiv Tratatul privind Basarabia (*Magazin istoric*, nr. 3, 4/2018). Cooperarea dintre cele două țări a continuat în cadrul Ligii Națiunilor, un capitol semnificativ fiind cel legat de conflictul din Manciuria, când poziția de neutralitate adoptată de România a fost prezentată de Nicolae Titulescu. Autoritățile române au acordat asistența necesară căpitanului K. Fujie, trimis de guvernul

Gheorghe Argeșeanu

japonez ca reprezentant în Comisia interaliată de control, acreditat în țara noastră și Bulgaria, în perioada februarie – august 1920.

După încheierea războiului, cele două țări au colaborat și pentru repatrierea prizonierilor români din armata austro-ungară rămași în Rusia, încarțiruiți la Vladivostok. În acest sens, guvernul japonez și autoritățile sale militare au acordat sprijin logistic Misiunii militare române din Siberia, condusă de maiorul Victor Cădere (*Magazin istoric*, nr. 5/2019), în perioada martie 1920 – mai 1921. Între altele, autoritățile militare nipone au acordat protecție Centrului de triere a prizonierilor români din orașul Cita. De asemenea, o parte dintre prizonierii români din jurul orașului Haborovsk au apelat la sprijinul Consulatului Japoniei pentru a putea ajunge la Vladivostok. Partea japoneză a acordat asistență și colonelului Gheorghe Argeșeanu, atașat militar la Tokyo, pentru repatrierea ultimilor prizonieri români din

Siberia, în perioada decembrie 1921 – aprilie 1922.

Participarea Japoniei la Primul Război Mondial i-a adus recunoașterea internațională ca mare putere. În urma războiului, Japonia și-a consolidat și extins sfera de influență în Extremul Orient, în China, Peninsula Coreea, Mongolia Interioară și Insula Sahalin, precum și în Pacific. Noua configurație geopolitică din acele regiuni, precum și refuzul Marii Britanii de a reînnoi Tratatul de Alianță cu Japonia au stimulat confruntarea de interese dintre această

țară și celelalte puteri mondiale, în principal S.U.A., Marea Britanie și Uniunea Sovietică în Extremul Orient și zona Pacificului, concomitent cu tendința Japoniei de apropiere de Germania, ce contesta tocmai rezultatele Primului Război Mondial, de care Japonia a beneficiat atât de mult.

În același timp, costurile umane și materiale cerute de participarea Japoniei la război fiind relativ mici comparativ cu cele înregistrate de celelalte state europene ale Antantei, care au dus greul acestei conflagrații, Japonia a cunoscut o puternică dezvoltare economică, stimulată de comenzi pentru înzestrarea propriei armate cât și de cele primite din partea Aliaților. A folosit bogatele resurse obținute din zonele învecinate aflate sub controlul său. Acest impuls, menținut, în general, în toată perioada interbelică, a condus inclusiv la creșterea continuă a potențialului militar al Japoniei, la întărirea încrederii autorităților în calitățile și forța națiunii nipone. ■

cu referire la rugăciune, în general, la raporturile omului cu Dumnezeu, la Rugăciunea lui Iisus și practicarea acestei rugăciuni, de asemenea privită istoric, începând cu Sfinții pustiei până la isihasmul Sfântului Nicodim de la Tismana, starețul Vasile de la Poiana Mărului, Sf. Paisie Velicovski și starețul Gheorghe de la Cernica. Toate conferințele se țineau în biblioteca Mănăstirii Antim și erau urmate de discuții. În fiecare zi, la biserică, se explicau cele legate de cult“ (pp. 172, 173).

Ce erau toate acestea, dacă nu forme de catchizare, dar totodată, pentru cei care aveau această chemare, forme de aprofundare a misticii creștine. De altfel, Mitropolitul Antonie Plămădeală, unul dintre ierarhii cei mai culți ai Bisericii Ortodoxe Române din veacul al XX-lea, a făcut cândva – și a preluat inclusiv în volumul sus-menționat – o panoramă a căutării isihaste românești, începând cu Sf. Paisie Velicovski, continuând cu Sf. Gheorghe și Sf. Calinic de la Cernica. Ei bine, un al treilea moment de excepție este tocmai cel determinat de fenomenul Rugului Aprins – în opinia lui Antonie Plămădeală.

„Rugul Aprins ca mișcare duhovnicească este, de fapt, opera părintelui ieroschimonaș Daniil Tudor de la Schitul Rarău, ultimul său loc de sihăstrie. Unii dintre cei care au abordat tema n-o spun cu suficientă claritate.

Pe undeva se lasă ispititi de speranța vinovată și deșartă de a trece începuturile Rugului Aprins fie pe seama unui impuls colectiv, fie chiar pe seama lor, a celor ce scriu. *Nomina odiosa*“ (p. 19). În acest context, reluând firul poveștii cu care am început acest articol, aflăm și amănunte biografice ale lui Antonie Plămădeală: a fost tuns în monahism la Mănăstirea Prislop (Hațeg) în ziua de 14 septembrie 1949, de sărbătoarea Înălțării Sf. Cruci, avându-l, așa cum se obișnuiește, drept naș de călugărie pe părintele Daniil Sandu Tudor, în prezența starețului mănăstirii, părintele Arsenie Boca. Și mai departe: „Mai apoi când, urmărit de Securitate și condamnat în lipsă, voi fi nevoit să fug de la Mănăstirea Prislop [după perioada petrecută în București], părintele Daniil mă va adăposti o vreme la Schitul Crasna din Gorj, unde prietenul său, Mitropolitul Firmilian, tocmai îl numise stareț. Eu, și de acolo a trebuit să fug peste câteva luni, în Nordul Moldovei, la Slatina lui Alexandru Lăpușneanu“ (p. 21). Aici, la Mănăstirea Slatina, apoi la Mănăstirea Râșca avea să slujească Antonie Plămădeală și să-l reîntâlnească pe părintele Daniil, venit la rândul său stareț la Schitul Rarău.

O bună memorie a fenomenelor – mai puțin în ceea ce privește exactitatea temporală, uneori chiar a persoanelor – face ca mărturiile lui Antonie Plămădeală să fie o

sursă documentară importantă. Cititorii trebuie avertizați însă și în privința câtorva inexactități, generate probabil de trecerea anilor (toate aceste pagini despre Rugul Aprins au fost scrise și publicate de A. Plămădeală la o vârstă înaintată, după 1989). În volumul Mitropolitului Antonie Plămădeală sunt enumerate, drept membri ai Rugului Aprins, mai multe personalități care în realitate nu au avut de-a face cu această mișcare duhovnicească: criticul literar

Poetul Vasile Voiculescu, părintele Leonida Plămădeală și părintele Andrei Scrima

trei zile pentru a se întreina, după care au plecat amândoi tot spre București, unde s-au despărțit. Bucureștiul era cel mai bun ascunziș.

Din păcate, Gheorghe – elev la Liceul teoretic nr. 11 din Militari (astăzi Liceul „Tudor Vladimirescu”) – era în continuare bolnav. Câteva luni a stat mai mult prin spitale. Făcuse o dublă pneumonie, care apoi a degenerat în T.B.C. agravat. Directorul liceului reușise să-l recomande la un sanatoriu la Stejăriș (Brașov). Penicilina costa prea mult pentru familia bolnavului, iar metodele rudimentare de tratament s-au dovedit inefficiente. Peste un an și ceva, la 31 octombrie 1951, Gheorghe a murit.

Pentru a nu-i împovăra conștiința, familia a luat decizia să nu-i spună niciodată călugărului – acum hăituit de Securitate –

motivele reale pentru care se îmbolnăvisese și murise fratele său Gheorghe. Au încropit o poveste cum că făcuse o baie într-un lac etc. Chiar dacă până la urmă călugărul a fost arestat, aceasta s-a petrecut abia peste cinci ani și cine știe dacă ar fi scăpat cu viață la rândul său vitregiilor închisorilor din primii ani ai obsedantului deceniu.

Eliberat, călugărul a ajuns să facă studii înalte, să fie promovat în ierarhia Bisericii. Nu a știut niciodată că, poate, sacrificiul fratelui său Gheorghe a contribuit la viitoarea sa carieră – relatează un al treilea frate, Mihai. Peste ani, călugărul de odinioară, dat în urmărire pe țară în obsedantul deceniu, avea să devină unul dintre importanții oameni de cultură și teologi ai Bisericii Ortodoxe Române – Mitropolitul Antonie Plămădeală (informațiile de mai sus și pasajul sunt preluate din cartea scrisă de Mihai Plămădeală și Adrian Nicolae Petcu, *Mitropolitul Antonie Plămădeală. Detalii biografice. „Dosarele nu știu tot!”* (Partea I. Perioada 1948 – 1956), Editura Andreiana, Sibiu, 2011).

Un absolut experimentat prin rugăciune

În anii '40 Leonida Plămădeală, alături de viitorul preot Nicolae Bordașiu și de viitorul monah Roman Braga – cu toții studenți la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București –, împreună cu alți câțiva studenți la alte facultăți, descoperă Mănăstirea Antim. La invitația lui Sandu Tudor vor frecventa întâlnirile Rugului Aprins, ba, într-una dintre zilele săptămânii, vor beneficia de întâlniri speciale dedicate tinerilor. Iată câteva dintre amintirile lui Antonie Plămădeală despre acele timpuri, adunate în volumul *Rugul Aprins*, Editura Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 2002: „În anii 1945 – 1948, în sala bibliotecii Mănăstirii Antim s-au ținut o serie de conferințe legate de acest subiect [mistica ortodoxă – notă M.V.] [...] Conferințele aveau un caracter teologic

Părintele Ilie Cleopa, studentul Leonida Plămădeală și părintele Petroniu Tănase

Istoria prin detalii

Fotografie publicată în La Revue hebdomadaire din 16 ianuarie 1915
a dineului organizat la Paris, la 9 ianuarie 1915, la care a vorbit
și George Diamandy (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k57387509/f10.image.r>)

GEORGE DIAMANDY ECOURILE UNEI VIETI ÎN „GALLICA“

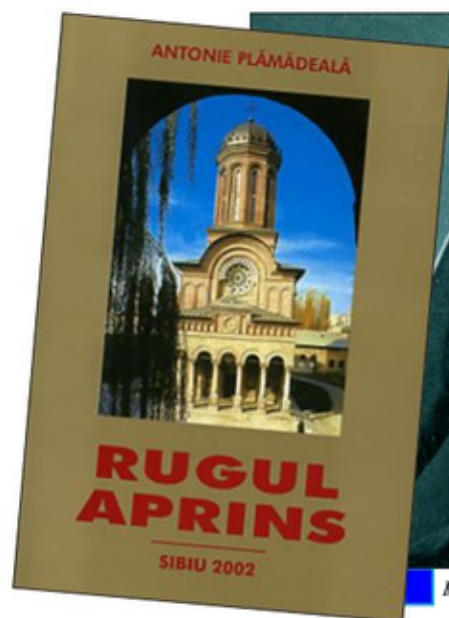
ȘTEFAN LEMNY

Printre cărturarii și diplomații pe care familia Diamandy i-a dat României se află și George Diamandy (1867 – 1917), fratele ministrului Constantin Diamandy, jurnalist, dramaturg, director al Teatrului Național din București și președinte al Societății scriitorilor români. În timpul sejurului în Franța, în anii studenției, el s-a distins prin editarea revistei *Ère nouvelle* (1893 – 1894), cunoscută pentru contribuția la difuzarea marxismului. Este și motivul pentru care numele său a lăsat urme însemnate în presa franceză, multe dintre ele ușor de consultat în „Gallica“, biblioteca virtuală a Franței.

Unele dintre primele mențiuni datează din timpul studenției pariziene și arată pasiunea sa inițială pentru arheologie. Subiectul conferinței sale în fața Societății de antropologie din Paris, din 15 mai 1890, despre „Idolii de la Cucuteni“, marchează începuturile evocării peste hotare a artei neolitice din România. Tot el a adus în capitala Franței câteva vestigii ale acestei

arte în vitrinele expoziției universale de la Trocadero, în 1900.

Spiritul activ al tânărului român se vede și din anunțul publicat de gazeta *Lanterna*, la 22 martie 1892 privind cursul său „public și gratuit“ despre literatura germană și austriacă, ținut la Biblioteca socialistă din arondismentul XV din Paris.

Mitropolitul Antonie Plămădeală

Tudor Vianu, poetul Ion Barbu (Dan Barbilian), istoricul de artă și colecționarul Barbu Slătineanu ș.a. Verificări încrucisate demonstrează că aceștia din urmă fie nu au frecventat deloc Antimul Rugului Aprins, fie au fost prezențe pasagere, fie aveau relații personale cu membrii *de facto* ai grupului (precum poetul și matematicianul Ion Barbu, prieten vechi de-al poetului Sandu Tudor).

Concluziile Mitropolitului Antonie Plămădeală sunt însă prețioase (p. 35): „Taina Rugului Aprins a fost un absolut experimentat prin rugăciune, nu una literară, nici una filosofică. Acum, la sfârșit, m-aș întreba și aș propune întreba-rea [...]: avem în Rugul Aprins elementele constitutive ale unei mișcări duhovnicești care s-ar putea defini prin sine, dincolo de unele asemănări firești cu altele? Și mai departe: avem în Rugul Aprins elementele unei mișcări construite la un moment dat printr-un număr suficient de participanți care s-au putut organiza concentric, în jurul unor principii duhovnicești clare și distincte? Și mai departe: am fi îndreptățiți să înscriem momentul Rugului Aprins ca un al treilea moment în istoria spiritualității românești, după momentul

paisian de la Neamțu și cel al lui Calinic de la Cernica?

Răspunsul meu: avem aceste elemente și această îndreptățire.“ ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

**A fost
odată ca
niciodată**

MĂRUL ARBORELE VIETII ȘI AL RECOMPENSEI

Dr. GEORGETA ROȘU

„Și a făcut Domnul Dumnezeu să răsară din pământ tot soiul de pomi plăcuți la vedere și cu roade bune de mâncat, iar în mijlocul Raiului era pomul vieții și pomul cunoașterii binelui și răului. Și a văzut Dumnezeu că este bine“ (Facerea, Geneza, cap. 1, 11, 12).

Arborele (pomul) vieții își are originile în neoliticul vechii Europe. Având rădăcinile înfipte în pământ și ramurile orientate spre Cer, acesta devine simbolul armoniei dintre cer și pământ, dintre Divinitate și lumea terană, ilustrând perfect sintagma „precum în cer așa și pe pământ“.

El devine arbore-axă care, prin forța lui, poate acționa de la cosmos la individ, devenind astfel un arbore al vieții, hrănit din roua cerească, încărcat de roade inaccesibile muritorilor de rând, care pot dărui nemurirea, întocmai ca pomul din grădina Raiului, în care se află cele 12 fructe miraculoase. Arborele vieții este considerat și simbol al trinității, datorită celor trei componente ale sale: rădăcina, trunchiul și coroana. Omul societăților tradiționale

își schimba identitatea, în anumite contexte ceremoniale și rituale, cu plante sau animale. Acestea îl puteau substitui pe individ sau îi ofereau protecție.

Grădina Edenului, locul unde au trăit, odată creați de Dumnezeu, Adam și Eva (în viziunea lui Lucas Cranach cel Bătrân, secolul al XVI-lea)

Mărul, pom care înfloarește și rodește în fiecare an, domină obiceiurile legate de riturile de trecere, fiind încărcat cu funcții magice. Prezent mai ales în riturile de ușurare a trecerii din lumea terană în cea de dincolo, acesta poate ajuta un om să-și rezolve situațiile grele

Presa, precum prestigiosul *Le Figaro* din 25 septembrie 1892, face publică și adeziunea sa la Partidul Muncitoresc francez al lui Jules Guesde, cu ocazia congresului acestuia de la Marsilia, în septembrie 1892. La aceste ecouri, se alătură prezența sa directă în publicațiile socialiste franceze, precum *L'Art social*, *Revue socialiste* etc.

Chiar și după revenirea în România, activitatea sa a continuat să fie scrutată de aceia care l-au întâlnit în Franța, deziluzionați de trădarea angajamentului său socialist și de trecerea la liberali. De altfel, într-un interviu apărut în *L'Humanité* din 29 septembrie 1907, gazeta condusă de Jean Jaurès, N.D. Cocea ironiza socialismul său „de salon sau de bibliotecă”, lipsit de suport proletar, care a transformat fostul jurnalist socialist într-un deputat liberal ce dădea lecții de materialism istoric... reginei Carmen Sylva!

Numele său revine în presa franceză și ca urmare a unor intervenții parlamentare memorabile, ca, de exemplu, la 6 decembrie 1910, când, potrivit gazetei *L'Univers israélite*, el a pledat în favoarea rezolvării chestiunii evreiești din România. Aceiași presă a difuzat însă uneori și vești eronate, precum *Revue contemporaine*, care informa cititorii la 21 decembrie 1913 despre mutarea lui ca ministru al României din capitala Italiei în Rusia, când, în realitate, era vorba despre fratele său, Constantin.

Președinte al unei asociații de prietenie franco-române, George Diamandy continua în acest timp să militeze pentru apropierea dintre cele două țări. *La Revue hebdomadaire* din 16 ianuarie 1915 descrie în detalii un important dineu organizat la Paris la 9 ianuarie 1915, menit să anunțe apro-

George Diamandy, primul din stânga, așezat, și fratele Constantin, în spatele lui

piata angajare în război a României de partea Franței. Este momentul în care, în discursul rostit în fața a peste 60 de oameni de stat și de știință din Franța, George Diamandy și-a exprimat încrederea că „Marea Românie se va face în același timp cu Marea Franță și [...] cu Marea Italie”.

Revoluția bolșevică l-a găsit alături de fratele său, Constantin, ministrul României la Sankt Petersburg, unde George Diamandy se refugiase în căutarea unui drum spre Franța, pentru îngrijirea sănătății. Impresia lăsată de arestarea

delegației române în fortăreața Petropavlovsk, în ciuda imunității diplomatice, și apoi de eliberarea ei ca urmare a protestului colectiv al corpului diplomatic în fața lui Lenin (*Magazin istoric*, nr. 8, 9/2012) a oferit din nou ocazia presei franceze și internaționale să vorbească despre el, făcând iarăși confuzie între cei doi frați.

La data incidentului, George Diamandy nu mai era însă în viață. Cu puțin înainte, el s-a îmbarcat pe un vapor la Arhanghelsk pentru a ajunge în Franța. Moartea l-a surprins pe mare, în urma unui atac cardiac. Ea a avut un ecou rapid în publicistica franceză: aceeași revistă care prezentase dineul franco-român

din 9 ianuarie 1915 deplângea acum, în numărul din 1 decembrie 1917, pierderea unui „prietin al Franței”.

Fără pretenția unei restituiri biografice, simpla înșiruire a acestor detalii din cuprinsul bibliotecii virtuale a Franței confirmă imaginea vieții sale, rezumată de G. Călinescu: „o continuă surpriză”. Uitat azi, George Diamandy merită o cercetare temeinică, așa cum studiile recent apărute o promit. ■

George Diamandy, așezat, între istoricul Georges Lacour-Gayet (stânga) și ministrul României la Paris, Ioan Lahovary; în picioare, al treilea din dreapta, doctorul Ion Cantacuzino; fotografie din *La Revue hebdomadaire*, de la dineul din 9 ianuarie 1915

taie piedicile care i-ar ieși în cale; îngeri, care să-l protejeze pe cel aflat în imposibilitatea de a se apăra. Uneori pomul se scutura deasupra mormântului și participanții la înmormântare, mai ales copiii, luau „roadele” și-l pomeneau pe cel decedat.

În Năruja, Vrancea, se tăia o ramură de măr (mai groasă) și se împodobeau cu mere, nuci, prune și panglici colorate; se ținea trei zile în casa mortului și se slujea de preot înainte ca mortul să fie scos din casă. În pom se puneau și o traistă cu o sticlă cu vin, o lumânare și o scăriță coaptă din aluat, pentru a-i fi de hrană sufletului în călătoria spre lumea cealaltă. În Transilvania, tinerii care sărbătoreau împlinirea unui an de la căsătorie împodobeau o ramură de măr cu fructe, dulciuri și panglici colorate și o puneau într-un ulcior cu apă (prezență cu rol purificator). Obiceiul ține de pomana dată din timpul vieții. Bărbatul îl dăruiește nașului de cununie zicând: „Ia-l, nașule, pe lumea asta să fie al tău, iar pe lumea cealaltă să fie al nostru”. În zona Muscel gospodarii despică o ramură de măr deasupra fântânii, la ceremonia legării fetelor ca surate, în prima zi de Rusalii. Mărul, ca fruct, simbolizează sânul femeii. Un cântec bătrânesc atestă acest fapt: „Na păcatul! Că văzui/ Pe colnic, lângă Vaslui/ Fată mare, Moș bătrân/ Cerând fetei măr din sân”.

Mărul este primul fruct prezent în legendele lumii, de la Adam și Eva. Este simbolul dragostei fetei pentru flăcăul iubit; este asociat cu pomul vieții și cu arborele cosmic. Le-

Adam, Eva și fructul oprit, reprezentare de pictorul flamand Hugo van der Goes (secolul al XV-lea)

gende spun că pământul însuși s-ar sprijini pe un măr roșu care, la rândul lui, ar fi așezat pe un pește gigant. Dar mărul, alături de brad, este simbolul vieții veșnice și e asociat cu fertilitatea feminină. În basme, femeile care gustă din fructele mărului pot concepe un prunc. Mărul roșu, prin culoarea lui, e asociat cu sănătatea unei persoane, simbolizând rumeneala obrajilor. Despre un om robust se spune că arată „roșu în obraji ca mărul”. Rotunjimile sale evocă conturul sânilor de fată.

Este în aceeași măsură și fruct oprit, atât de mult dorit în dragoste. A primi și a dăruia un măr este un gest simbolic, al încredințării totale în dragoste. Mâncatul unui măr de către doi tineri îndrăgostiți este simbolul iubirii dintre aceștia. În vise, dar și în unele practici augurale, mărul, ca fruct, este prezent cu substrat erotic sau marital. În Oltenia, gospodarii puneau mere în sacii cu grâu de semănat. Acestea erau împrăștiate pe brazdă odată cu boabele de grâu, pentru ca spicele „să crească mari cât merele”. Faptul că merele rezistă peste iarnă fără a se strica i-a făcut pe oameni să creadă în nemurirea mărului și că, alături de brad, păr și iederă, reprezintă simboluri ale nemuririi (*Magazin istoric*, nr. 10/ 2003, 3/2014).

În sate din Țara Oltului, în noaptea de Sfântul Vasile, mărul este implicat în riturile de aflare a ursitei fetelor de măritat. Acestea își fac cununi din coajă de măr, pe care le acoperă cu lână de diferite culori, ca să le poată deosebi de ale

Merele de aur în grădina Hesperidelor

cu care se confruntă sau să-l protejeze, pentru a nu fi afectat de boli, necazuri etc. Datorită puterii sale de regenerare, de moarte și renaștere anuală, mărul este un simbol deosebit de important în „economia sacrului”, fiind cunoscut și ca mediator între om și divinitate (la fel ca bradul sau stejarul), și domină peisajul din grădina Raiului ca arbore cosmic, pom al vieții și al recompensei divine.

Este considerat și pom al Sfântului Ilie, motiv pentru care nu se mănâncă mere prima dată în an decât de ziua acestuia, 20 iulie. Mentalul tradițional acreditează ideea că nu e permis să scuturi un măr și să arunci cu mere în sus, pentru că sfântul s-ar mânia și ar putea trimite grindina pe pământ, compromițând roadele livezilor. Se mai crede că Sfântul Ilie s-ar supăra într-atât, încât ar dezlănțui furtuni mari, cu tunete și fulgere, producând mari pagube pomilor. Se spune însă că dacă merii sunt scuturați de Sfântul Ilie, asupra gospodărilor și asupra casei lor se pot coborî belșugul și prosperitatea.

Imaginarul colectiv a păstrat o serie de practici rituale în care este implicat mărul ca pom, dar și ca fruct, practici menite să-l protejeze pe oameni. Astfel, pentru a avea noroc, este musai să înghiți în fiecare dimineață o sămânță de măr, pe nemâncate. În zilele de Paști fetele nemăritate trebuie să se spele pe față cu apă în care au pus

Colacii, forme coapte din aluat,...

... care împodobeau Mărul mortului în ceremonialul funerar

măr ras și un ban de argint. Se spune că vor avea tenul fin, catifelat, vor fi rumene în obraji ca merele și vor fi iubite de feciori. Primăvara, când merii înfloresc, este marcată data limită a însămânțării porumbului. În satele din Muntenia, în noaptea de Sfântul Andrei, se puna, într-un vas cu apă, o ramură de măr și se ținea la fereastră, pentru a înflori până la Anul Nou. Copiii o foloseau apoi la sorcovă.

In Oltenia, Banat și Muntenia mărul este prezent la nașterea unui prunc. Apa de la prima scaldă se aruncă la rădăcina unui măr cunoscut pentru bogăția roadelor sale, astfel încât pruncul să crească sănătos și să aibă noroc, iar mamei să-i fie protejată fertilitatea. În satele din Oltenia și din partea de sud-est a Munteniei mărul este prezent, de asemenea, ca pom, la riturile de înmormântare, fiind dat de pomană când decedatul e înmormântat, dar și la ceremonia de slobozire a apei, la împlinirea a șase săptămâni de la decesul unui om.

Una dintre cele mai importante secvențe ale ceremonialului funerar este pregătirea mărului mortului, ca substitut al omului, prin împodobirea unei ramuri de măr cu diverse forme coapte din aluat: colaci circulari, ca simboluri ale soarelui, care să-l protejeze pe dalbul de pribeag în călătoria în Țara cea fără de dor, scărițe, cu care să poată trece din lumea terană în lumea de dincolo; foarfeci, cu care să

Telex Telex Telex Telex Telex

DE CE AU INVADAT SOVIETICII AFGANISTANUL

Potrivit unor documente declassificate la începutul acestui an și postate de National Security Archive, președintele Donald Trump nu a avut dreptate atunci când a afirmat că sovieticii au intrat în Afganistan în 1979 (*Magazin istoric*, nr. 3/2003; 9/2009; 2/2014; 2/2016) pentru a-i alunga pe teroriști. Nici aserțiunile presei americane de atunci, inspirate de Zbigniew Brzezinski, consilierul pentru probleme de securitate al președintelui Jimmy Carter, nu sunt confirmate de aceste documente: Moscova ar fi urmat un plan de mult dorit, accesul direct la Oceanul Indian.

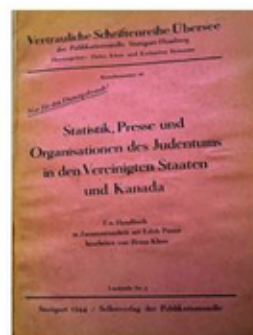
La începutul anului 1979, sovieticii respinseseră cererile afganilor de a le acorda ajutor militar suplimentar. Schimbarea în poziția Kremlinului a survenit în octombrie același an și a fost provocată de temerea că Hafizullah Amin, liderul afgan, s-ar fi putut reorienta către americani, așa cum făcuse președintele egiptean Anwar Saadat în 1972. Moscova se temea că americanii erau în căutarea unui loc din care să poată supraveghea activitatea rachetelor sovietice, după ce pierduseră stațiile de monitorizare din Iran.

Memorandumul prezentat de șeful KGB Iuri Andropov membrilor Biroului Politic în decembrie 1979 l-a convins pe ministrul Apărării, Dmitri Ustinov, care, contrar părerii generalilor săi, a susținut trimiterea unei forțe de invazie de 75.000 oameni, nu doar recurgerea la un număr limitat de trupe speciale.

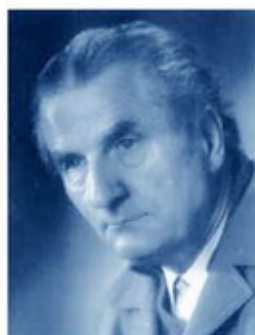
La 8 decembrie, Andropov, Ustinov și Gromîko (ministrul de Externe) l-au convins pe Brejnev să aprobe intervenția. Decizia finală a fost luată patru zile mai târziu, într-o reuniune a Biroului Politic. Documentul prezentat – *Despre situația din A* – era scris de mână de viitorul prim-secretar al P.C.U.S., Konstantin Cernenko, și a fost semnat, fără vreo dezbateri prealabilă, de cei prezenți, în diagonala paginii.

HITLER ÎN VIZA ȘI PE EVREII DIN AMERICA DE NORD

O carte rară, care s-a aflat în proprietatea lui Hitler, a fost achiziționată de Arhiva Națională a Canadei. Este un raport intitulat *Statistici, media și organizații ale evreilor din Statele Unite și Canada* și a fost scris în 1944 de lingvistul german Heinz Kloss. El vizitase Statele Unite în 1936 – 1937 și organizase o rețea de simpatizanți naziști cu care a strâns datele respective. Raportul urma să se afle la baza unei eventuale implementări a soluției finale, dacă Hitler reușea să ocupe Statele Unite și Canada. Textul cuprinde o analiză detaliată nu numai a situației din marile orașe, ci și a celor

mai mici zone urbane.

Rebecca Margolis, de la Universitatea din Ottawa, a afirmat că acest raport constituie dovada documentară pentru temerile manifestate atât de puternic de evreii din Canada că Germania intenționa să invadeze America de Nord în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

Probabil acest volum, ca și altele care i-au aparținut lui Hitler, au fost aduse în Statele Unite ca suveniruri de soldați americani care au ajuns la proprietatea lui Hitler de la Berchtesgaden.

prietenelor lor, și le scufundă într-un vas cu apă neîn-cepută, prima apă adusă de la fântână în dimineața acelei zile. La miezul nopții cununile sunt cufundate în apă. Fiecare fată ia o chită (mă-nunchi) de busuioc și încearcă să-și prindă cununa. Cele care nu se agață de busuioc anunță o amânare a căsătoriei pentru anii care vor urma. Cele care reușesc să agațe cununile cât mai aproape de vârful chitei urmează a se căsători în același an. În timpul căutării cununilor fetele cântă: „Sân Vasăi, Vasăi,/ Unde te găsi,/ La vadul bogat,/ Cine te-a legat/ Petrea cu Ignat./ Dă-mi Doamne, bărbat,/ Să mă culc în pat,/ Să fac un fecior, Să-l cheme Ion!/ Sus vere, drăguță,/ Scoate-mi veriguță.“ (D. Antonescu, *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești*, p. 413).

Imaginarul colectiv păstrează credința că persoanele care se visau adunând mere puteau avea noroc și le va merge bine în ceea ce aveau de gând să întreprindă. Cel care se visa atârând de un măr putea să își întemeieze o familie numeroasă. Dacă cineva visa mere pădurețe, recunoscute pentru acreala lor, putea să se îmbolnăvească sau să primească o veste rea. În literatura creștină mărul este pomul cunoașterii binelui și al răului. Acest fapt a impus mărul și ca simbol vestitor de moarte. Când Adam a acceptat să muște din fructul interzis, mărul a devenit laitmotivul păcatului originar, simbolul ispitei malefice, al tentației senzuale. Se pare că atunci când a mușcat din măr, acesta s-ar fi înecat cu bucata mușcată, care i-a rămas în gât. De aici se trage

*Sfânta familie sub măr,
pictură de Peter Paul Rubens
(cca 1630)*

expresia „mărul lui Adam“, aceea protuberanță pe care o au toți descendenții acestuia.

Așadar, istoria mărului este veche și întortocheată. Există mărul roșu, pe care se crede că se sprijină pământul; există mărul lui Adam și ne confruntăm aproape zilnic cu merele discordiei, fructe simbolice, generatoare de conflicte, dar și dătătoare de viață veșnică și tinerețe fără bătrânețe, care creșteau în grădina nimfelor Hesperide. Legende spun că zeita vrajbei la romani (Discordia, în mitologia greacă Eris) a fost izgonită din

Olimp și nu a fost de față la nunta lui Thetis. De supărare, aceasta ar fi aruncat pe masă, în timpul nunții, un măr de aur, pe care scrisese „cele mai frumoase“. Afrodita, Hera și Atena, prezente la nuntă, s-au luat la ceartă, socotindu-se fiecare îndreptățită să primească mărul. Dar mărul avea să fie dăruit de muritorul Paris Afroditei. Gestul lui a făcut-o pe Elena să se îndrăgostească de el și să-l urmeze în Troia, motiv pentru care va izbucni războiul troian.

În mitologia scandinavă merele erau socotite hrana zeilor, iar la elvețieni, în legende despre Wilhelm Tell (simbolul dragostei pentru libertate), mărul are un rol deosebit de important. Mâncarea ceremonială la Paștele evreilor are și un fel dulce, o combinație

de mere rase, nuci, stafide, curmale, scorțișoară, vin și miere. La români mărul simbolizează roadele bogate, belșugul, sănătatea și viața fără de moarte.

Pentru proprietățile sale terapeutice putem evoca dictonul cunoscut la mai toate popoarele: „Un măr pe zi, doctorul niciodată“. ■

*Legenda lui Wilhelm Tell,
gravură în lemn din veacul al XVII-lea*

Din vremea când mașinile nu se parcau pe trotuar

tume și sacouri: veți întâlni griul foarte închis, cafeniul murdar, bătând în cenușiu, verziul lucios, negrul pornit spre plumburiu, negrul în toate gamele [...]. Cât privește sectorul de paltoane, acesta pare pregătit exclusiv pentru ceremonii funebre [...]. Mărturisesc, de asemenea, tovarășe ministru, că, stând uneori de vorbă pe această chestiune cu factori de răspundere din industria ușoară și comerțul de stat pendinte, am fost atât de fascinat de ceea ce purtau pe ei – fundamental deosebit de ceea ce purtăm pe noi –, încât nici nu mai țin minte cu ce argumente decisive m-au convins că problema e deocamdată irezolvabilă. Dar oare așa să fie?”.

Revine la sfârșitul lunii cu o altă scrisoare deschisă, adresată de data aceasta ministrului adjuncț de la Căile Ferate, despre „bufetele” din trenuri, „alcătuite dintr-o încăpere strâmtă și necuviincios de murdară, unde dintre lăzi și cutii un om cu halat tăvălit oferă drept mic dejun cetățenilor înghesuți pe culoar chiftele indescriptibile, cârnați de o vârstă foarte adultă și ficat de culoare vinete-verzuie, totul stropit cu un lichid vâcos denumit, din prea mare bunăvoință, suc [...] Nu îndrăznesc să vă răpesc timpul cu evocarea unor realizări în materie de alte țări, unde s-a ajuns chiar și la ideea unui cărucior ce umblă prin trenuri cu alimente preambalate, fructe, băuturi calde și reci (la termos) și alte atari minunății ale erei cosmice [...]”.

Un cetățean din București s-a trezit peste noapte că a devenit moștenitor, după decesul soacrei, al unei suprafețe de 400 m². Când s-a dus să vadă terenul moștenit, a constatat că fusese transformat în stradă. A râs, de întâmplare, dar nu pentru mult timp. A primit o hârtie de la Consiliul Popular al sectorului VI, prin care era înștiințat că trebuia să plătească un impozit anual de 200 lei pentru

acea suprafață moștenită. Demersurile lui pentru a fi scos din controale a rămas fără răspuns.

Informația Bucureștiului consacra activității teatrale mai multe articole semnate de Traian Șelmaru. Lipsesc piesele clasice din repertoriul teatrelor bucureștene: nu se mai joacă *Hamlet* sau *Regele Lear*, de exemplu. Se invocă lipsa unor actori care să poată susține roluri de o asemenea dificultate. Cine va duce mai departe rolul lui Ștefan cel Mare, din *Apus de soare*, creat de Nottara și continuat de George Calboreanu? Cine îi poate lua locul lui George Vraca în rolul Hamlet? Ultimul mare Hagi Tudose a dispărut odată cu Nicolae Bălățeanu, Horațiu din *Fântâna Blanduziei* cu Vraca. „Dar chiar spectacolele pomenite ne-au rămas în memorie mai mult ca recitaluri solistice, nu ca un întreg unde, dacă nu toate, dar cea mai mare parte a rolurilor să fie jucate permanent, ani de-a rândul, așa cum se întâmplă cu *Scrisoarea* [pierdută], de interpreți de primă linie [...] Pe vremuri, în *Fântâna Blanduziei*, Nottara era înconjurat de Iancu Petrescu, de Ciprian, de Maria Filotti. În *Vișorul* (nu, n-am să vorbesc nici de Ștefăniță, nici de Luca Arbore) Mogârdici a fost una dintre cele mai mari creații ale lui Ion Brezianu, șlefuită toată viața. Când Aristide Demetriad juca Vlaicu Vodă, în rolul mut al lui Rumân Gruie apărea Calboreanu.”

Și totuși, actori aveam. După succesul obținut cu piesa *D'ale carnavalului*, de I.L. Caragiale, la Teatrul Național din Paris, Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” prezintă în iunie patru spectacole la Sala Palatului. Din

Peste 10.000 de bucureșteni au venit la Aeroportul Băneasa să-i întâmpine pe componenții echipei naționale de fotbal, după victoria cu 1-0 împotriva naționalei Elveției, la Lucerna. Era un pas important pe drumul participării la Campionatul Mondial de Fotbal ce urma să se desfășoare peste un an, în Mexic

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Nina Cassian scrie în ziarul *Informația Bucureștiului* din 25 iunie că a aflat de la televizor despre inaugurarea „Moșilor”. „Îmi plac caierele de zahăr, zăpada lor lipicioasă, și barăcele de tir [...]; îmi place «arena curajului» cu mirajul ei centrifugal, labirintul cu oglinzi deformante, «castelul groazei», unde râzi de frica monștrilor de mucava, afișul femeii cu trup de șarpe și al celei cu barbă și al celei care, tăiată în două, reușește să supraviețuiască și clovnii îmbrăcați în mătase lucioasă, verde și vișinie [...], lanțuri, călușei [...] O noapte la Moși – revelionul de vară al bucureștenilor!”.

Este un București care începe să dispară. Cartierele de blocuri iau, rând pe rând, locul străzilor tihnite, cu case cu curte.

La magazinul „Victoria” s-a încheiat prima etapă a lucrărilor de modernizare. „Vizitatorului care intră acum în magazin aproape că nu-i vine să creadă că se află la «Victoria». De la primii pași îi este dat să facă cunoștință cu modalități inedite de servire, care au în mare parte caracter de unicat în comerț” – anunță *Informația Bucureștiului*. Cu excepția raionului de ceasuri și parțial a celui de bijuterii, mărfurile sunt așezate la îndemână. Plata se face la vânzătoare. Mărfurile sunt duse direct la raion și vânzătoarele nu trebuie să mai oprească vânzarea ca să coboare în depozit pentru un produs sau altul. La începutul lunii iunie în magazine au intrat primele cantități de brânzeturi porționate și ambalate sub vid, produse la întreprinderea Industria laptelui din Pantelimon, unde funcționau două linii cu utilaje complet automate, ce realizau, într-un schimb, 24.000 de pachete.

Din când în când mai scapă și prezentări critice. În parcul din fața Pieții Unirii lipesc inscripțiile „nu călcați pe iarbă” sau „nu rupeți florile”. „Nu-i vorbă că nici flori și nici iarbă aproape că nu mai există. A rămas doar arteziana, pe care se vede treaba că n-a reușit încă nimeni să o

smulgă de la locul ei. Băncile au fost luate de pe aici, duse în tufișuri sau sub pomi. Aici se odihnesc, ca niște prunci, cheflii ieșiți de-a bușilea din restaurantele de prin împrejurimi. La ora prânzului sau seara, cine dorește poate lua masa în cele mai rustice condițiuni: pe jos, pe bănci, pe ziare, într-un fel de camping fără de taină, deoarece nicio persoană oficială nu se amestecă... în bucătăria parcului. Dar seara? Seara e cel mai frumos. Apar fel de fel de arătări: cu bărbi, cu plete, cu bluze à la tanti Veta, dudui cu mini-mini-jupe și cu macro-ochelari, fără ocupație precisă. Arătările se hrănesc cu semințe și cu glume de prost gust, astfel că nu mai poate trece nici un om serios prin parc.” Semnează Rodica Tott, în *Flacăra*.

In aceeași publicație, Valentin Silvestru lansează două șarje. Chiar în numărul din 1 mai îi adresează o scrisoare deschisă ministrului adjunct al Industriei Ușoare: „După cum ați observat, probabil, dacă se petrece undeva o aglomerație de persoane masculine, fie în fierberea verii sau în viscolirile ier-

nii, lumina se întunecă, peisajul se mohorăște, nuanțele atât de felurite pe care ni le-a hărăzit natura planetei se sting, topindu-se într-o monocromie dezo-lantă. Intrați într-un magazin de confecții, plimbați-vă privirile peste nămolul de cos-

Complexul comercial „Orizont” din Drumul Taberei

Ipoteze – controverse

BANIERA LUI VLADISLAV I VLAICU

Dr. AUGUSTIN MUREȘAN

În Evul Mediu românesc, steagul dinastic era considerat, în multe cazuri, ca fiind și drapelul țării. Steaguri de acest fel au existat încă de la primii voievozi ai Țărilor Române. Sub flamura lor au luptat oștile domnitorilor români. Din cauza vechimii și vicisitudinilor vremurilor, puține steaguri domnești au ajuns până la noi. Din fericire, unele izvoare istorice, contemporane cu evenimentele sau mai târziu, menționează în treacăt, reproduc, descriu succint sau amănunțit, exact sau mai puțin veridic, diferite categorii de steaguri, făcând posibilă reconstituirea lor de istorici și vexilologi (Magazin istoric, nr. 5/1972, 7/1975).

Vladislav I Vlaicu cu soția, frescă din Biserica domnească de la Curtea de Argeș

Oșteni valahi, din veacul al XIV-lea, purtători de stindard

Izvoarele istorice documentare interne și externe sunt zgârcite în informații despre stindardul voievodului Vladislav I (Vlaicu-Vodă), domn al Țării Românești (1364 – 1377). Dar grație cercetărilor numismatice întreprinse de-a lungul anilor, în baza studierii de specialiști a monedelor emise în monetăria acestui voievod (unele emisiuni cunoscute în literatura de specialitate încă din anul 1872) și secondate de cele din domeniul vexilologiei, reconstituirea lui a devenit posibilă.

distribuție fac parte: Toma Caragiu, Octavian Cotescu, Gina Patrichi, Rodica Tapalagă, Marin Moraru, Aurel Cioranu, Ștefan Bănică, Mihai Mereuță; regia: Lucian Pintilie, scenografia: Liviu Ciulei și Giulio Tincu.

Întrebat dacă nu tânjește după colectivul de la Teatrul de Comedie, pe care l-a părăsit ca să vină director la Teatrul Național, Radu Beligan îi spune reporterei: „Noi mai trebuie să facem și munci patriotice. Când este nevoie undeva de muncit, trebuie să ne ducem, chiar dacă nu socotim că este locul ideal de muncă pentru noi“.

Scriitorul Willian Saroyan, aflat în vizită la București, dă un interviu. „Ce m-a făcut să vin în România? Dacă vreți... teama că într-o bună zi aș fi putut fi întrebat cu uimire: «Cum, încă nu ai vizitat România?» [...] Ca să fiu sincer, m-a atras până și numele de «Bucarest», cu rezonanțele lui clare și maiestuoase.“ Se află la București și dirijorul Ionel Perlea. În urma unui accident petrecut la Paris, el dirijează numai cu o mână. Este bucuros că a revenit acasă și abia așteaptă să meargă în satul natal Ograda, din Ialomița, să asculte dimineața cocoșii vestind zorii. Vineri, 23 mai, după-amiază a sosit în Capitală, la invitația Academiei Române, profesorul Nicholas Georgescu-Roegen, care predă la Departamentul de Economie al Universității Vanderbilt din Nashville, S.U.A.

În cadrul emisiunii „Tableta de seară“ sunt prezentate la radio eseuri ale unor personalități: C.C. Giurescu (luni), Costin Murgescu (marți), Edmond Nicolau (miercuri), Edgar Papu (joi), Grigore Moisil (vineri), Radu Beligan (sâmbătă) și Marin Sorescu (duminică).

Cristian Popiștea nu semnează în revista *Flacăra* corespondențe speciale de la Cannes, despre Festivalul Internațional al Filmului. Pe aceeași pagină povestește întâlnirea pe care a avut-o cu Jacques Freymond, la Geneva, despre Comitetul Internațional de

Cruce Roșie, al cărei vicepreședinte este. În numerele următoare scrie despre alegerile prezidențiale din Franța, de după plecarea generalului Charles de Gaulle, ce aveau să îl aducă președinte pe Georges Pompidou.

La a 18-a ediție a Campionatelor europene de box, disputată la București, sportivii români au cucerit patru medalii de aur,

prin: C. Ciucă, A. Dumitrescu, C. Cuțov și I. Alexe. La 22 mai, echipa de fotbal Steaua a câștigat, pentru a noua oară, Cupa României, depășind performanța Rapidului, care o câștigase de opt ori. În finala competiției a învins-o pe Dinamo, cu scorul de 2 - 1. Au înscris Voinea de două ori pentru Steaua și Dumitrache pentru Dinamo. De menționat că la scorul de 1 - 1, Dumitrache a ratat un 11 m, apărât de Suciu.

Și încheiem cu o poveste despre care aflau și bucureștenii din urmă cu 50 de ani. În Corsica, un agent imobiliar, Jean-Napoleon Pretti, îi povestește unui ziarist că a descoperit într-o grotă 50 de lăzi plumbuite în care s-ar afla „comoara lui Rommel“. Totul a început în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Arhivele germane menționează un vas scufundat de naziști, care ar fi conținut prada de război a Corpului african condus de Rommel. Un anume Peter Fleig a povestit că în 1943 fusese luat de ofițeri germani și dus la Bastia, unde i s-a cerut să sudeze șase lăzi. Apoi lăzile au fost aruncate în mare. Ulterior a fost arestat de serviciile secrete naziste și torturat să spună unde a fost aruncată comoara. A reușit să evadeze după zece zile. A aflat că ofițerii care conduseseră operațiunea fuseseră împușcați. Fleig a revenit

de două ori în Corsica, cu ocazia unor operațiuni desfășurate pentru găsirea comorii de marina franceză, în 1948 și 1952. Apoi a dispărut fără urmă. Cercetările desfășurate în urma destăinuirilor lui Pretti de scafandrii militari francezi au dus doar la descoperirea unui depozit de fiare vechi, fără nicio valoare. ■

Pregătiri pentru 1 iunie

tocmai atributele Valahiei, al cărei domn era. Într-adevăr, reconstituită această banieră, flamura ei ar corespunde cu fasciatul de patru bucăți din scutul de pe aversul monetei de tip ducat.

Dar de unde provin cele două culori ale flamurei, fixată perpendicular la hampă? Ele se află reprezentate în *Armorialul Wijbergen*, cel mai vechi și autentic catalog de armoriale franceze cunoscut până

... și o monedă din aur bătută de Ioan Asan al II-lea

astăzi, care datează din a doua jumătate a secolului al XIII-lea, alcătuit din două părți distincte: prima (realizată între anii 1265 – 1270), a doua (între anii 1270 – 1285) și un apendice care, la finele lui, în capitolul *Ce sont tous Roys* (Toți aceștia sunt regi), înfățișează două steme ale „regelui Valahiei” (*Roi de Blaquie*), diferite una de cealaltă.

Prima stemă, fasciată de zece piese, aur și roșu, cu două labe de leu trecute în săritoare peste tot, a fost identificată de către heraldiști ca aparținând armeriilor Asăneștilor, suverani ai vlahilor sud-dunăreni din Țaratul (Imperiul) Vlaho-Bulgar (*Magazin istoric*, nr. 2–5/2018), iar a doua (*Roi de Blaquie*), fasciată de zece bucăți, aur și roșu, deci același metal și aceeași culoare, atribuită voievodului Litovoi (1247 – 1277), care stăpânea formațiunea statală cuprinzând teritoriul din dreapta Oltului. În acest sens, pe la începutul veacului al XIV-lea, dinastia Basarabilor ar fi putut adopta liber, în stemă, fasciile de aur și roșu, derivate din cele mai vechi, probabil de la strămoșii lor direcți, Litovoi sau urmașii acestuia: Bărbat (1277 – 1290), Tihomir (1290 – 1310) și Basarab I (1310 – 1352), întemeietorul Țării Românești.

A Basarabilor, nu a Angevinilor

Prin urmare, ar exista o continuitate heraldică, deoarece stemele de liberă adop-

țiune sau de autoconferire ale lui Basarab I și ale urmașilor săi, domnitori ai întregului teritoriu al Valahiei, au păstrat același mod de împărțire a scutului fasciat, micșorând numărul fasciilor, dar păstrând neatinse smalturile, adică metalul (aur) și culoarea (roșu) din stema voievodului Litovoi. Faptul că pe stema (*Roi de Blaquie*) fasciată de zece piese, aur și roșu, stemă atribuită voievodului Lito-

voi, sunt culori care semnifică suveranitatea și independența, exclude ipoteza ca aceasta să fi fost concedată de regele Ungariei Ludovic I de Anjou (1342 – 1382). În acest sens, metalul întrebuințat de Basarabi în alcătuirea noilor lor steme – în speță, aurul – este considerat mai nobil pe scara ierarhică a artei heraldice argintului din fasciile regilor unguri. Stema dinastică valahă nu putea fi așadar concedată Basarabilor de către suveranul angevin, care nu ar fi conceput să confere unor principii socotiți vasali smalturi heraldice superioare în rang celor aflate în stema sa regală. În heraldica dinastică a Basarabilor un rol de seamă l-au avut fasciile și leul valah (provenind din leul Asăneștilor), ajungând să fie considerată, în secolele XIV – XVI în Europa Apuseană, un simbol aproape exclusiv al Țării Românești, în pofida faptului că pe teritoriul său, stema oficială era acvila cruciată („acvila valahică”).

Cât privește vârful hampei, care este o cruce, simbol fundamental al religiei creștine, aceasta era înfățișată cu patru brațe egale (crucea greacă). Crucea apare reprezentată pe flamură sau pusă în vârful hampei pe mai multe steaguri în Evul Mediu, dar cu o anumită diversificare, ținând cont de tipul crucii. Pentru oștenii valahi ce luptau sub flamura acestui steag, crucea, ca simbol, purta și transmitea un mesaj profund, care îi îmbărbăta și aduna împrejurul lui. Ea avea rolul de apărare a creștinilor de rău, indiferent de unde ar veni acesta și de a asigura biruința, curajul și ocrotirea divină pe câmpul de luptă.

Un însemn vexilologic reprezentat pe un ducat

În urma cercetărilor numismatice anevoioase, desfășurate mai ales între anii 1950 – 1975 și continuate ulterior, care au făcut posibilă datarea cu mai multă precizie a emisiunilor monetare ce s-au succedat în vremea acestei domnii, specialiștii au ajuns în cele din urmă la părerea, aproape unanimă, că pe aversul monetei de argint de tip ducat (primul tip), bătută pe la anul 1365, probabil în monețaria de la Curtea de Argeș, ar fi rămas gravată pe lângă stema țării și reprezentarea unui stindard.

Monetă
de tip ducat
a voievodului,
avers și revers...

Această monetă are pe avers un scut despicat, primul câmp fasciat, al doilea, semiluna conturnată, timbrat de o cruce mică cu brațele egale; pe revers, coif cruciat închis, în semiprofil spre stânga (dreapta privitorului), având în cimier acvila cu aripile strânse, capul întors spre dreapta (stânga privitorului), cu o cruce ieșind de sub aripă (stema statului valah), pasăre heraldică însoțită de o stea cu șase raze, iar dedesubtul acesteia, diferite „semne” (însemne). Între acestea, se relevă, de obicei, o interesantă „figură”, având deasupra o cruce. Numismații au interpretat această „figură” în mod diferit: „o scară cu patru trepte, deasupra cu o cruce mică”, sau „o stea cu scăriță”.

Continuând studiarea amănunțită a exemplarelor monetelor de acest tip, specialiștii au ajuns la concluzia că lângă casca de cavalier cu cruce, cu viziera închisă ce are în creștet pasărea, nu poate fi vorba despre „o scară cu patru trepte” sau „scăriță”, ci – mai verosimil – despre o „cheie fără mâner” sau un „stindard” (banieră?) cu cruce. Astfel, cei mai mulți dintre numismați și heraldiști identifică „figura”

respectivă cu o banieră, fără să o descrie și să o analizeze amănunțit. Această cea mai nouă și ultimă interpretare a elementului de pe moneda de tip ducat a voievodului a redeschis discuția că ar fi un însemn vexilologic.

Într-adevăr, se poate observa că cele patru trepte ale așa-zisei „scări” sau „scărițe” ar corespunde cu fasciile dinastice valahe aflate pe scutul fasciat de patru ce se află pe aversul monetei, cum vom arăta mai jos. Izvorul numismatic este verosimil, deoarece, încă din Antichitate și în epocile ulterioare, pe monete și pe bancnote au fost reprezentate diferite categorii de steaguri.

Atributele Valahiei

Dar cum se înfățișa acest stindard? Era o banieră, alcătuită din două părți componente: *flamura* și *hampa*, având în vârful ei o cruce, așa cum (a)pare a fi reprezentată pe moneda de tip ducat a voievodului. Flamura confecționată din pânză avea forma unui dreptunghi înalt, fasciată de patru piese, alternând cromatic, galben și roșu, care derivă din fasciile scutului stemei dinastice valahe. Ținând seama de faptul că, de la apariția sa, vexilologia heraldică s-a condus după legi stricte, cele două culori aflate pe flamura banierii în cauză au în limbaj cromatic o semnificație precisă. Galbenul (aur în heraldică), ocupând locul cel mai înalt în ansamblul smalturilor folosite de arta heraldică la compunerea unei steme, exprimă măreție, putere legitimă și suveranitate, iar roșul, care este prima dintre cele șase culori folosite la alcătuirea blazoanelor, simbolizează autoritate deosebită, independență.

Așadar, având pe baniera sa dinastică aceste culori, Vladislav I Vlaicu a ținut să sublinieze

Cu creatorul său, Walt Disney

DE 85 DE ANI RÂDEM CU DONALD RĂȚOIUL

DORINA MIHALCEA

Donald Rățoiul, considerat pe bună dreptate cel mai cunoscut personaj al studiourilor Disney, și-a făcut loc, începând cu anul 2002, pe lista celor 50 cei mai îndrăgiți eroi de desene animate din toate timpurile, apărând în mai multe producții cinematografice și de televiziune decât orice altă creație Disney. Pentru a-i onora bucuria și râsetele pe care le-a adus în lume, farmecul și temperamentul exploziv, la 9 august 2004 a primit o stea pe celebrul bulevard al vedetelor, alăturându-se astfel unor alte personaje de ficțiune, precum Mickey Mouse, Bugs Bunny, Ciocănițoarea Woody, Broscoiul Kermit sau Albă ca Zăpada.

1. O primă apariție în rol secundar și o naștere... controversată. La 9 iunie 1934, în producția Disney *Găinușa înțeleaptă*, se prezenta pentru prima oară publicului pasionat de desene animate un rățoi simpatic, a cărui personalitate se va dezvolta însă de la film la

film. La început a arătat diferit de cum îl cunoaștem astăzi: ciocul îi era mult mai lung, iar brațele aveau mai mult aspect de aripi acoperite din belșug de pene.

După unii istorici, a fost botezat după cel mai cunoscut jucător de cricket australian,

Voievodul Vladislav I Vlaicu folosea această banieră dinastică conform uzanțelor ceremonialele feudale, dar și ca stindard pentru oștile muntene. Ținând cont de forma acestui însemn, prin analogie cu alte steaguri din acea vreme sau mai târziu, această banieră dinastică este aidoma celor folosite în acele timpuri în țările Europei.

Astfel, o realitate a lumii medievale valahe era făcută cunoscută, prin însemn vexilologic,

Europei vremii, care afla, totodată, și despre posesorul ei, Vladislav I Vlaicu, domnitorul Țării Românești. Baniera a fost arborată și purtată de oșteni la Curtea domnească, pe câmpurile de luptă sau a fluturat pe cetățile din Țara Românească. Prin cromatica sa, aparte, redă în limbaj plastic autoritatea domniei, independența și autonomia statală, tendința permanentă spre deplină neatârnat. ■

Glosar heraldic și vexilologic

Armerii – ansamblul elementelor care compun o stemă. Ele pot fi: armerii *de asumțiune* (create de posesor), *aluzive* (fac aluzie la un fapt), *de conferire* (acordate de către un suzeran), *de concesiune* (concedate de un suveran și reproducând total sau în parte stema acestuia), *vorbitoare* (fac aluzie la numele posesorului), *de familie* (blazoane menite a distinge familiile între ele), *de pretențiune* (amintind teritoriul asupra căruia doreau să-și extindă stăpânirea pe baza unor drepturi de succesiune), *de demnitate* (evocă demnitățile posesorului), *fantastice* (alcătuite la întâmplare). Sinonim *arme*

Armorial – culegere de steme utilizate într-o regiune sau țară

Aur (galben) – metal utilizat în alcătuirea stemelor; simbolizează putere, suveranitate, fertilitate, dreptate, cumpătare, slavă

Banieră – steag cu flamura în forma unui pătrat sau dreptunghi înalt, purtată de cavaleri la hampă (secolele XIV – XVI)

Câmp – suprafața colorată a scutului sau a diviziunilor sale, servind ca fond pe care sunt reprezentate figurile sau mobilele heraldice

Cimier – elementul cel mai de sus dintr-o stemă; de obicei, se realizează prin plasarea deasupra coifului

Despicat – scutul împărțit vertical în două (sau mai multe) diviziuni

Fasciat – scut împărțit orizontal în fascii din două smalturi alternate (culoare și metal)

Fascie – brâu, grindă, figură heraldică orizontală, reprezentând o fâșie care desparte orizontal câmpul scutului

Hampă – mânerul din lemn sau metal pe care se fixează flamura steagului

Semilună conturnată în poziție verticală, cu vârfurile îndreptate spre flancul stâng al scutului

Săritoare (crucea în curmeziș) – se realizează prin suprapunerea benzii cu bara și înfățișarea ei într-un smalt diferit

Smalturi – metalele (aur și argint), culorile (roșu, verde, albastru sau azur, negru, purpuriu, portocaliu) și blănurile utilizate în alcătuirea stemelor și regulile folosirii lor

Stindard – steag de luptă utilizat de unele unități militare

Vârful hampei – extremitatea superioară a hampei, putând înfățișa un vârf de lance, un ornament în formă de floare, o cruce etc.

Vexilologie – știință auxiliară a istoriei, având ca obiect de studiu steagurile din diferite epoci și țări

Povestea simplă se creionează în jurul unui coșmar trăit de Donald, care se trezește dimineața în plină Germania nazistă, cu creierul spălat, petrecându-și viața lucrând non-stop într-o fabrică de bombe. Din fericire, odată cu ivirea zorilor, visul urât dispăre, regăsindu-l pe rățoiul țăfnos în propriul cămin tipic american.

Nu era o primă producție a studiourilor Disney menită să emită un mesaj al propagandei de război a Statelor Unite. Alături de Donald, și-au servit țara și Mickey Mouse, Bambi sau Pluto. Încă din decembrie 1941, tocmai în preajma atacului nipon de la Pearl Harbor, studiourile Disney au început să răspundă prezent chemărilor din partea armatei: atunci, o parte a clădirilor deținute de companie a început să adăpostească o fabrică de avioane din apropiere. Un an mai târziu, Donald devenea un erou pregătit să-și servească țara ca soldat. La peste cinci decenii distanță, armata americană i-a recunoscut contribuția: în 1984, eforturile depuse de Donald în timpul războiului i-au adus ridicarea la gradul de sergent și, totodată, retrăgându-l, cu mari onoruri, din categoria forțelor active.

În 1943, în pelicula intitulată chiar *Spiritul anilor '43*, rățoiul își povătuia compatrioții cum să își chibzuiească veniturile în ideea de a-și putea achita la timp și integral îndatoririle financiare. Lucru extrem de important, după cum era subliniat în film, căci, în timp de război, „achitarea taxelor va păstra democrația funcțională” și „orice dolar cheltuit aiurea, pe ceva care nu îți este absolut necesar, reprezintă un ajutor acordat puterilor Axei”. Și *Spiritul anilor '43* putem spune că și-a atins, în mare

parte, ținta, căci a fost urmărit de peste 26 de milioane de americani și, mai târziu, mai bine de o treime dintre ei au mărturisit că tocmai datorită producției animate în sine au început să economisească în mod serios.

4. Peste 80 de ani de viață și doar două personalități care s-au aflat în spatele vocii sale atât de speciale. Pentru Walt Disney, Clarence Nash (1904 – 1985) a reprezentat alegerea perfectă pentru a-i da glas rățoiului atât de temperamental. Iar alegerea chiar a fost perfectă, căci, încă de la prima sa apariție, din 1934, și până în 1984, la împlinirea a cinci decenii de viață, vocea inconfundabilă a lui Nash l-a însoțit pe Donald în peste 150 de scurt-metraje sau campanii publicitare. Actorul era capabil să producă niște sunete speciale, folosindu-se mai mult de mușchii obrazului, decât de plămâni. Încă din tinerețe, talentul de a imita sunetele produse de animale i-a adus o necontestată recunoaștere. A venit apoi prima slujbă, pentru un cunoscut lanț de distribuție de produse lactate, unde Nash a fost în spatele vocii unui cal ce transporta zilnic laptele spre magazine.

Donald Bradman (1908 – 2001), supranumit „The Don“, în acea perioadă aflat la vârful carierei. Se spune că Walt Disney, hotărât să-i creeze un prieten pe măsură lui Mickey Mouse, a deschis un ziar și, entuziasmat de reușitele lui Bradman, a decis să-și numească noul personaj Donald.

Povestea poate fi ușor romanțată însă, căci cu trei ani înainte, în 1931, în cartea pentru copii *The Adventures of Mickey Mouse* (Aventurile lui Mickey Mouse), publicată de David McKay la New York, apăruse un erou ce purta numele Donald Rățoiul!

Dar 9 iunie nu a fost considerată mereu data sa de naștere oficială. Într-unele dintre biografiile alcătuite de Studiourile Disney, ca și în câteva pelicule ce l-au avut ca personaj principal, se spune că Donald a venit pe lume într-o zi de vineri, 13, în 1931! Așa s-ar putea explica firea-i irascibilă?! Mai mult chiar, în multe filme, mașina pe care o conduce este înmatriculată cu numărul 313, după unii referire directă la data sa de naștere.

Cel considerat printre foarte puținele personaje importante create de Studiourile Disney care au purtat și un al doilea prenume și anume Donald Fauntleroy Rățoiul (lansat odată cu producția *Donald Gets Drafted*, Donald se înrolează, din 1942) a avut o soră geamănă, Dumbella sau Bella Duck (cu apariții pasagere, creată pentru prima dată în 1937), viitoarea mămică a celor trei năstrușnici nepoți, tripleții Huey, Dewy și Louie (creați

„Nașul“
Donald
Bradman

tot în 1937), al căror nume, în unele țări, a cunoscut traduceri dintre cele mai variate, precum Hugo, Paco și Luis (pentru locuitorii din America Latină); Jorgito, Juanito și Jaimito (pentru locuitorii Spaniei) sau Tick, Trick și Track (pentru germani).

2. Peste 20 de meserii, chiar și prezentator de...

Oscar. În cele opt decenii și jumătate de viață, Donald s-a calificat în peste 20 de meserii, fiind fie pasionat de lumea artelor (muzician, dansator, fotograf), fie de cea a sportului (jucător de baseball sau boxer), de mașini și mânăuirea lor (tăietor de bușteni, operator al motoarelor cu abur ori pompier) sau pur și simplu de aventură și distracție (Moș Crăciun, investigator de fenomene paranormale sau explorator).

La 26 martie 1958, de pe un uriaș ecran, a fost coprezentator la ceremonia de decernare a Premiilor Oscar, având alături pe unele dintre cele mai grele nume ale cinematografiei mondiale (Fred Astaire, Cary Grant, Bette Davis sau John Wayne).

3. Erou în lupta contra naziștilor. Rățoiul nu era un nou venit în lumea Oscarurilor. În 1943, în plin război mondial, scurt metrajul animat *Der Fuehrer's Face* (Fața Führrerului) obținuse mult râvnitul premiu.

Cele două voci ale lui Donald:
Tony Anselmo și Clarence Nash

viziune național lansa una dintre cele mai urmărite producții de atunci și până astăzi: *Kalle Anka och hans vänner önskar God Jul* (Donald Rățoiul și prietenii săi vă urează Crăciun fericit). Atât de important a devenit, în timp, obiceiul, încât a creat și superstiții: programul nu se înregistrează niciodată, nu se mănâncă și, mai ales, nu se prepară niciunul dintre alimentele sărbătorii cât timp Donald se află pe micile ecrane. Altfel, ghinionul se va pogorî asupra acelor cămine!

„Nu este nici pe departe vorba de calitatea efectivă a filmulețelor care-l au crou pe Rățoiul Donald – este de părere etnologul Charlotte Hagström, de la Universitatea Lund –, ci ne aflăm în fața unui adevărat ritual ce implică aducerea laolaltă a întregii familii și consumarea unui timp împreună, cu zâmbete și bună dispoziție“.

Tocmai pentru a critica sistemul politic, un cetățean din Malmö, Bosse Persson (1941 – 2014) l-a lansat pe celebrul rățoi și în politica țării sale. A apărut astfel *Kalle Anka-partiet* Partidul lui Donald Rățoiul, care a reușit, de-a lungul timpului, să participe la câteva alegeri și să strângă peste 100 de voturi. Cifra infimă am zice, chiar și pentru o țară de

aproximativ 10 milioane de locuitori. Însă nu trebuie să uităm că era vorba de un crou de desene animate care a reușit să strângă, uneori, mai multe sufragii decât un candidat în carne și oase. Și nu a fost singura formațiune politică de frondă din Suedia: i s-au alăturat Partidul Alcoolului Tare sau Partidul Piraților...

Fascinația europenilor pentru Donald a fost mereu un subiect de dezbatere pentru americani, spațiu în care nimeni nu-l poate întrece pe Șoricelul Micky. Pentru Stephen Schochet, autorul unei lucrări dedicate personajelor Disney, enigma rămâne de nerezolvat: „Nu pot înțelege de ce europenii îl preferă în locul lui Mickey Mouse. Mickey a

Casa rățoiului din Disneyland, S.U.A.

fost mereu prototipul cetățeanului model. În schimb, Donald este cel care se ceartă, se agită, este mândru mai tot timpul. Un caracter temperamental, fără îndoială!“.

O declarație a lui Walt Disney aruncă o altă lumină asupra subiectului: „Una dintre marile satisfacții pe care le-am trăit aici în Studiouri

a fost că împărtășeam aceleași valori, trăiam ca o mare familie. Mickey, Pluto, Goofy și întreaga gașcă tuturor ne-a făcut o reală plăcere să lucrăm. Dar, ca în orice familie numeroasă, trebuia să apară și copilul-problemă... Și, ați ghicit!, acesta a fost Rățoiul Donald“...

8. În România comunistă, jucărie cu... tatuaj.

Una dintre cele mai cunoscute fabrici de jucării din România secolului trecut, „Arădeanca“, avea să câștige piața autohtonă nu numai cu vestita păpușă negresă sau pionier, ci și cu un Donald de cauciuc, în două modele – Donald marinar și Donald chitarist (ultima produsă în mai puține exemplare). Fiind pictate manual, se poate spune că fiecare jucărie în parte poate fi considerată un unicat. Însă, de departe, un detaliu impresionează și astăzi: pe unul dintre brațele lui Donald marinarul apărea foarte cunoscutul tatuaj al inimioarei străpunse!

Indiferent de vârstă, glasul aparte al croului de desene animate care a bucurat copilăria multora dintre noi rămâne o emblemă. ■

Impresionat de reclamă, Walt Disney s-a decis să-l angajeze.

Nici sleit de o boală incurabilă, Nash nu a încetat să fie preocupat de Rățoi; și-a pregătit el însuși urmașul, pe actorul Tony Ansalmo, care a învățat de la maestru aproape toate trucurile cu care Donald a adus atâtea râsete și bună dispoziție.

5. Nu a purtat niciodată pantaloni. Interesant este faptul că, în ciuda longevivei sale cariere cinematografice, Donald nu a purtat pantaloni, ei apărând doar într-o formă specială, atunci când înnoată!

Tocmai acest inedit aspect a condus la nașterea unei legende. În 1977, într-o Finlandă lovită puternic de criză financiară, un reprezentant al Partidului Liberal a venit la o ședință de consiliu a municipalității Helsinki cu o inedită propunere. Se puteau economisi sume importante de bani dacă se întrerupea achiziția de benzi desenate avându-l erou pe Rățoiul Donald. Imediat, gestul său a fost ironizat de presa internațională, prin care se sugera că finlandezii l-au interzis pe Donald. Nimic mai departe de adevăr însă...

6. Rege în Germania... Poate că Mickey Mouse este cel mai iubit personaj în mare parte din lume, însă în Germania cel care îl depășește este Donald Rățoiul. În țara lui Goethe, Thomas Mann și Beethoven, un singur erou al culturii pop a rămas mereu rege: Donald. Așa cum francezii sunt obsedați într-un mod

aparte de Jerry Lewis, nemții au descoperit în personajul studiourilor Disney o bogăție și o complexitate pe care niciun alt european nu a fost în stare să o înțeleagă.

Astăzi, mulți dintre adulții de peste 40 de ani fac parte din așa-numita categorie a „donaldiștilor“, un grup de fani care se întâlnesc constant pentru a analiza performanțele eroului, organizând și congrese anuale.

Amplora fenomenului a stârnit imediat atenția specialiștilor. Conform unui analist de la Universitatea din Frankfurt, Bernd Dolle-Weinkauff, obsesia nemților pentru Donald Rățoiul nu este un produs exclusiv al vreunei campanii de marketing, ci „unul care ține mai degrabă de spiritul și mentalitatea aparte a

fiecărui german. Este o chestiune care trebuie investigată în mod serios“.

„Spre deosebire de Mickey Mouse, Donald este mereu un rățoi lovit de ghinion. Este un perdant, dar niciodată nu și un învins. Oamenii sunt mereu uimiți de cum reușește el

să-și rezolve problemele și cu ce idei nebunești mai vine“. În fond, după cum sublinia Dolle-Weinkauff, Donald este „tocmai opusul“ a ceea ce „își imaginează ceilalți europeni că ar fi mentalitatea germană cea prusacă, de soldați, indivizi disciplinați, care ascultă întotdeauna ordinele“.

7... și în Suedia, unde sărbătorile iernii nu au farmec fără... Donald! La 19 decembrie 1958, orele 15,00, un cunoscut canal de tele-

DIN ISTORIA SPORTULUI ROMÂNESC

REGINA DE LA MONTREAL IVAN... LEGENDA CAIACULUI		UZANȚĂ		ELEMENTE DE LEGĂTURĂ		PLEȘUV		A FI INSPIRAT	
		EMOȚIE PE SCENĂ		FIR TEXTIL		PĂLĂRIE MICĂ ÎN MARAMUREȘ		CORD	
CADRE!			APTITUDINE						
CAMPIONĂ LA ARUNCAREA DISCULUI			COVALIU SCRIMĂ						
ÎN ACEST LOC (VAR.)				ȚEPE!			MINA!		
VICTOR CIOCĂLDEA				ANDREEA RĂDUCANU			ASTFEL		
		ÎNDEMN LA O ACȚIUNE				ASIA!			BALAȘ LA ÎNĂLȚIME
		CERBUL NORDIC				NITROGEN			
PROGRAM					SERVICIU PERFECT			BUTE LUCIAN	
EROI, VITEJI (FIG.)					SIMONA HALEP				
				GABRIELA... ATLETISM					
				FĂINĂ ÎN FOND					
ÎN MÂNĂ!			ÎNCEPUT LA PLUGUȘOR				BILE!		
CRISTINA NEAGU			A PUNE ÎN FUNCȚIE				GHEORGHE FOTBAL		
		NINA!			TECĂU HORIA			CIRIP (ONOMA- TOPEE)	
		MECI EGAL			PERETE!				
EXPRIMAREA UNEI IDEI						ACNEEI			
						ILIE LA CAPI!			
				INFLEXIBIL					
ÎN PREZENT									
... NĂSTASE TENIS					ELISABETA... LA CANOTAJ				

HOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

FUNDATIA REGALĂ UNIVERSITARĂ „CAROL I”. 1952

Începem în acest număr prezentarea unui nou document care face parte tot din fondul Constantin Vișoianu, de la Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Ca de obicei, mulțumirile noastre merg către doamnele ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

No. 302/52

17 aprilie 1952

Domniei sale

Domnului general C. Petre-Lazăr

Adjutant al Majestății Sale Regelui Mihai I

Domnule general,

Fundațiunea Regală Universitară Carol I ne comunică un raport asupra activității sale pe trimestrul 1 ianuarie – 1 aprilie 1952. Am onoarea să anexez textul acestui raport rugându-vă să binevoiți a-l supune Majestății Sale Regelui.

Primiți, vă rog, domnule general expresiunea sentimentelor mele de deosebită considerațiune.

Președintele Comitetului Național Român,

C. Vișoianu

Membru în Comitet, însărcinat cu conducerea Secretariatului General,

Al. Cretzianu

Copie

L'Institute Universitaire Roumain Charles Ier
Fundația Regală Universitară Carol I

38, Rue Ribera, Paris 16

Nr. 1.139/852

Paris, 8 aprilie 1952

Domniei sale

Domnului Const[antin] Vișoianu

Președintele Consiliului Comitetului
Național Român

Stimate domnule președinte

Avem onoarea a vă prezenta primul raport asupra activității Fundației pe trimestrul 1 ianuarie – 1 aprilie 1952.

Pentru a avea o dare de seamă cât mai exactă, ne-am permis a vă înfățișa activitatea noastră în toate amănuntele, după cum urmează:

Activitatea studenților. Cercetându-se activitatea studenților, bursieri ai Fundației, pe primele trei luni, după rapoartele de activitate care ne-au fost prezentate, situația este, în genere, îmbucurătoare. Astfel:

D. Achim Berlovan, din Torino, a luat diploma de doctor în medicina umană. Fundația a găsit de cuviință să-i continue bursa spre a se putea specializa în radiologie.

D. Borza Eugen a devenit bursier al Colegiului Universității Europei Libere din Strasbourg.

D-lui Paul Miron, doctorand în filologie, i s-a încredințat lectoratul de limba română al Facultății de Filologie din Roma. Cum această funcțiune este onorifică, d. Paul Miron continuă a fi bursierul Fundației.

D. Florescu Constantin de la Technische Hochschule din München a susținut cu succes examenul de jumătate de an „Verbrennungskraft Maschinen“.

D. Chirilă Ion Valer a executat planul general de construcție a unui vapor de mărfuri și pasageri de 2.000 t. Fiind încă în curs de studii, nu se pot cere rezultatele definitive. Cei mai mulți dintre studenți au arătat examenele practice pe care le-au susținut, proiectele și lucrările de laborator pentru care urmează școli tehnice.

Activitatea trei Mitella Bădescu nefiind găsită satisfăcătoare, i s-a retras bursa începând din luna februarie.

Toți studenții bursieri ai Fundației precum și acei dintre studenții români care ne erau cunoscuți ca având bune rezultate școlare au fost îndemnați, atât printr-o notă publicată de noi în *La Nation Roumaine* din 1 III [1]1952, cât și prin scrisori individuale, să se adreseze direct Colegiului Universității Europei Libere din Strasbourg pentru a solicita burse pentru anul viitor. Cea mai mare parte dintre studenți ne-au comunicat că au dat curs acestei invitațiuni.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● **Z. Ornea** Why there can be no democracy without a strong opposition ● **I. Giurcă** Military operations in the Pokuttia to support the Polish army who fought against Bolshevism ● **Fl. Banu** The testimony of Mihai Caraman who ran „the Caraman network“ ● **P. Rezeanu** Some portraits from the beginning of the 19th century at the Craiova Art Museum ● **L. Cornea** Justinian Teculescu, the first bishop of the army ● **C. Chelcu** Voivodes beheaded by the Sublime Porte during the 18th century ● **Șt. Petrescu** The destiny of a Bessarabian priest. A file from memories book (II) ● **A.-S. Ionescu** Some additions and corrections about the artists mobilized on the front during WWI ● **M. Vasileanu** Metropolitan Antonie Plămădeală and the Burning Bush ● **Șt. Lemny** Pieces from George Diamandy's life in „Gallica“ ● **G. Roșu** The Apple, tree of life and reward ● In Bucharest, 50 years ago ● **A. Mureșan** Hypotheses – controversies: was there a banner of Vladislav I Vlaicu? ● Romanian Documents at Hoover (CLIX)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● **З. Орни** Почему без сильной оппозиции демократия не может существовать ● **И. Джуркэ** Военные операции в Покутии для поддержки поляков, воевавших против большевиков ● **Фл. Бану** Свидетельство того, который руководил «сетью Карамана» ● **П. Резяну** Некоторые портреты начала 19 в. в Музее искусств Крайовы ● **Л. Корня** Юстиниан Текулеску, первый епископ армии ● **К. Келку** Государи, обезглавленные Оттоманской Портой в 18 в. ● **Шт. Петреску** Судьба бессарабского священника. Страницы из журнала воспоминаний (II) ● **А.-С. Ионеску** О художниках, мобилизованных на фронте Первой мировой войны: справки и добавления ● **М. Василяну** Митрополит Антоние Плэмэдялэ и Неопалимая Купина ● **Шт. Лемни** Отрывки жизни Георге Диаманди в электронной библиотеке „Gallica“ ● **Дж. Рошу** Жили-были. Яблоня, дерево жизни и вознаграждения ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● **А. Мурешан** Гипотезы и споры: существовал ли знамя воеводы Владислав-Влайку? ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLIX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X

Lei 7.00

DIALOG CU CITITORII

UN PRIETEN
AL ROMÂNIEI

Domnul TRAIAN POP, din Oradea, ne-a trimis următoarele rânduri: În numărul 7/2018 al revistei *Magazin istoric* am citit un articol scris de istoricul britanic dr. Gavin Bowd despre geograful francez Emmanuel de Martonne și rolul lui în trasarea granițelor României Mari în timpul Conferinței de Pace de la Paris, 1919 – 1920. Din păcate, nu știam nimic despre acest personaj și activitatea lui și pentru asta îmi cer scuze, dar nici istoricii noștri nu au încercat încă să ne spună povestea străinilor care au militat pentru România Mare. Înclin să cred că rolul lor a contat foarte mult pentru că ei discutau „pe limba” celor prezenți la Paris și analiza lor atârna mai greu, uneori, pentru decidenții de la Conferința de Pace decât documentele emise de partea română.

Din acest motiv m-am bucurat când am participat la 1 aprilie 2019 la inaugurarea bustului lui Emmanuel de Martonne în parcul 1 Decembrie din Oradea, în direcția intrării spre Facultatea de

Medicină. Susținerea financiară pentru acest proiect a fost asigurată de Ministerul Culturii, iar proiectul bustului aparține Direcției Județene pentru Cultură Bihor, în cadrul programului Centenarul Marii Uniri. După dezvelire, a fost sfințit printr-o slujbă religioasă.

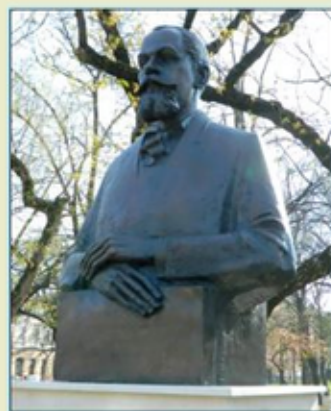

Instituția Prefectului Bihor, împreună cu garnizoana Oradea au dezvelit monumentul în cadrul unei ceremonii militare. Printre cei care au luat cuvântul a fost și prefectul județului Bihor, Ioan Mihaiu, care a subliniat rolul direct al lui Emmanuel de Martonne în trasarea frontierei de Vest a României Mari și a menționat că, datorită lui, orașe precum Timișoara, Arad, Oradea sau Satu Mare au intrat în granițele României prin Tratatul de Pace de la Paris.

Bustul a fost realizat din bronz de sculptorul Alexan-

dru Păsat. Festivitatea s-a încheiat prin defilarea detașamentului de onoare în ritmurile muzicii militare.

Din fericire, se pare că de Martonne nu a fost uitat complet de români. De altfel am

aflat ulterior că și *Magazin istoric* nr 8/2001 i-a consacrat un articol. După ce am verificat pe internet am mai aflat că în Timișoara și în Cluj-Napoca sunt străzi care îi poartă numele geografului francez. Mai mult, la 13 mai 2019, Banca Națională a României a pus în circulație o monedă aniversară, cu tema „Desăvârșirea Marii Uniri – Emmanuel de Martonne”. Moneta este din argint și are o valoare nominală de 10 lei, având un tiraj de 300 de exemplare.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei *Magazin istoric* prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măcăneanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

5 948384 040074 06